F XVII f
18

12/6

LB12
Coat 72-407

MARCI ANTONII PLENCIZ,

MEDICI VINDOBONENSIS

TRACTATUS

DE

SCARLATINA.

Olim cum aliis ejusdem operibus, modo vero ſeparatim, & ab Auctore ipſo novis obſervationibus auctus in lucem prodit.

VINDOBONÆ,

TYP. JOANN. THOMÆ NOB. DE TRATTNERN,

SAC. CÆS. REG. MAJ. TYPOGR. ET BIBLIOP.

M D C C L X X X.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

AD B. LECTOREM
EDITOR.

Utilitas, neceſſitas, & difficultas habendæ latinæ editionis de ſcarlatina, incitarunt, ſaluti, & commodo generis humani vigilantes celebres Medicos, ut hicce tractatus ex latino in germanicum verſus Lipſiæ, & Hafniæ haud pridem typis daretur. En benevole Lector eadem modo ſubeſt, & urget ratio, ut editio latina, a multis quæſita, & ab Auctore ipſo novis obſervationibus aucta, & ſeparatim ab aliis ejus operibus habenda, in lucem prodeat, qua feliciter fruere vale!

PRÆFATIO AUCTORIS
AD
TRACTATUM DE SCARLATINA.

Inter morbos contagioſos, qui humanum genus affigere ſæpe conſueverunt, princeps eſt affectus quem ſcarlatinam nominamus.

Medici enim practici norunt, quanta ſævitia in juventutem furere, quanta celeritate integras, celebresque familias delere, & exhaurire ſoleat; ut unico hoc ex titulo peſtis juventutis merito vocari debeat.

Quapropter mirabar, quod morbus tam truculentus, humanoque generi tam infenſus hucuſque tum quoad ejus principium, progreſſum, decurſum, finem, ejusque conſectaria, cum quoad curationem, tam parum tam mance deſcriptus inveniatur.

Qua ex ratione a viginti & pluribus jam annis ſedulo, ſerioque omnia, quæ in, & poſt hunc morbum memorabilia obvenire, quæ prodeſſe & obeſſe ſoleant, mihi annotavi quæ nunc publici juris facio.

Unde habes hic, benevole lector, genuinam & ex lecto hauſtam hiſtoriam hujus ſæpe funeſti morbi, habes ejusdem progreſſum, decurſum, aliaque ſcarlatinæ confectaria; denique omnia, quæ tam ejus æthiologiam, quam pathologiam concernunt, tibi candide communicare conabor, quibus fruere, & vale.

ELEN-

ELENCHUS SECTIONUM QUÆ IN TRACTATU DE SCARLATINA CONTINENTUR.

SECTIO I.

Exponit diverſas Medicorum de ſcarlatina relationes, & deſcriptiones. p. 9 —

SECTIO II.

Proponit propriam de ſcarlatina deſcriptionem. p. 22.

SECTIO III.

Subjungit ſcarlatinæ differentias, & Diagnoſim. p. 52.

SECTIO IV.

Rimatur ſcarlatinæ veras, aut ſaltem veroſimiliores cauſas. 58.

SECTIO V.

Declarat ſymptomata, uti & ſedem ſcarlatinæ. p. 74.

SECTIO VI.

Subjectum & prognoſim ſcarlatinæ exponit. p. 83.

SECTIO VII.

Scarlatinæ ejusque ſymptomatum curationem proponit. p. 87.

SECTIO VIII.

Scarlatinæ ſtadium, ſeu periodum ſecundam una cum curatione explanat. p. 125

SECTIO IX. ET ULT.

Quasdam ſingulares de ſcarlatina obſervationes una cum adjectis annotationibus communicat. p. 143

TRACTATUS
DE
SCARLATINA.

SECTIO I.

Exhibet Scarlatinæ hiſtoriam, et deſcriptionem meis obſervationibus reſpondentem.

I.

An Scarlatina veteribus nota fuerit, nec ne, videtur eadem & ejusdem farinæ eſſe quæſtio, quam ſuperius §. V de variolis propoſueram. Hæc enim aliquid ad eruditionem, ſed ne hilum quidem ad ægrorum commodum facere, &

contribuere videtur. Unde etiam ſimilia miſſa facio, neque his perquirendis diu immorabor; ſatis enim reor, ſi meminerim, veteres medicos multa de maculis, papulis & puſtulis dixiſſe, adeoque plures exanthematum ſpecies exinde intellexiſſe; qua vero ratione id fecerint, aliis diſcutiendum relinquo.

Quo tempore vero graſſari cœperit, aut potius quo tempore primo ſcarlatina obſervata fuerit, dein patebit, dum Auctores de Scarlatina tractantes adduxero.

II.

Hic propoſiti ratio exigit, vt ante omnia hiſtoriam, progreſſum, decurſum Scarlatinæ, ejusdem conſectaria, quam accuratiſſime, & quam breviſſime exponam, talemque exhibeam notitiam, qualem non ex libris, aut proprio ex cerebro, ſed ex ægris ad lectum hauſi, collegi, & annotavi.

Quare fiet, vt ſymptomata omnia aut ſaltem præcipua, quæ non tantum

qua-

qualibet morbi die, ſed quæ fere qualibet hora obſervavi, debito ordine afferam, & recenſeam; ex quibus ſpero fore, ut quisque hiſtoriæ morborum peritus, facile cognoſcat & candide fateatur in ſcarlatina tum quoad æthiologiam, cum quoad ejusdem curationem ad hæc uſque tempora quam plurimum deſiderari.

Quapropter ſatis mirari non valeo, quod morbus, qui multarum illuſtrium familiarum progeniem funditus ſæpe exhaurire conſuevit, ſuperficialiter tantum delineatus ſit, ut exinde necdum conſtet quid ſit, nec qua ſalutari methodo tractari debeat; etenim quam plurimi nullum periculum, nullam malignitatem in ſcarlatina agnoſcunt.

Item a quibusdam pro purpura, ab aliis pro petechiis, aut roſalia venditatur. Quidam eundem cum morbillis confundunt; ſicque una eademque tractant methodo; cum tamen, ut dein patebit, iſti morbi toto inter ſe differant cœlo; adeoque a-

liam

liam exigant medendi rationem. Ut vero hæc clarius pateant, neceſſe erit, ut primo ſcarlatinæ principium, ejus progreſſum, & decurſum; dein vero ejusdem conſectaria, & reliqua, quæ ab eadem dependent, exhibeamus.

III.

Omnis ſcarlatina, ſive ſit benigna, ſive maligna orditur cum majore, aut minore laſſitudine, viriumque dejectione, quam mox ſequitur plerumque horripilatio, calor, febrisque.

Hoc ipſo tempore, præſertim in maligna, adeſt ingens dolor capitis, ſopor, quandoque delirium, niſus ad vomitum, tandem ipſe vomitus; quibus aliquando propter nimis violentam ventriculi conſtrictionem lypotimiæ accedunt.

Eodem fere tempore conqueruntur ægri de deglutitione difficili, anxietatibus, anguſtiis præcordiorum, & inquietudinibus, reſpiratio videtur parva, laborioſa, & ſolito frequentior.

Tan-

Tandem præſertim in ſcarlatina malig-na, jam prima, aut ſecunda, aliquando tertia die, aut tardius, ſuperveniunt ex-anthemata, quæ maculas rubras, inæqua-les, plus minus latas exhibent; iſtæ ma-culæ quandoque ita ad invicem conveni-unt, ut uniformem per corpus ſcarlatinum colorem præſeferant; iſta eruptio ſit pri-mo in facie, collo, faucibus, pectore; tandem in dorſo, abdomine, & in reli-quo corpore.

Si fauces inſpiciamus, videbimus om-nes earum partes, ut palatum, tonſillas, uvulam, linguam, laryngem, pharyngem aliaque ibidem ſita organa, rubere, & tu-mere; quod etiam in facie, & reliquo in corpore nunc magis nunc minus obſerva-tur. Ex quo evenit, ut ægri nec de-glutire, nec reſpirare, ne quidem loqui valeant; & niſi præſentaneum afferatur auxilium, brevi ſuffocentur.

IV.

IV.

Hæc exanthemata, quia primis morbi diebus colorem rubrum cinabarinum repræſentant, ſcarlatina vocari ſolent.

Verum ad finem vergente ab eruptione die tertia, aut ineunte quarta, hæc ipſa exanthemata pallidiora fiunt, & tandem ſuceſſive, nimirum, quæ primo eruperant prius, alia vero tardius evaneſcunt.

Interim hoc obſervavi, quod exanthemata ſcarlatina primis etiam morbi diebus facile, & ſæpius variare ſoleant; nam nunc magis, nunc minus rubent; nunc plura, nunc pauciora in peripheria corporis conſpiciuntur.

V.

Aſt hic ſpeciale phænomenon, quod ſub finem horum exanthematum ſæpe, quamvis non ſemper obſervatur, exponendum reſtat; videlicet die ſexta, aut ſeptima poſt eruptionem ſcarlatinæ, certæ papulæ, ſeu puſtulæ ſat frequentes,

præ-

præſertim vero in pedibus, & manibus in conſpectum veniunt, quæ miliaria alba vtcunque referre videntur, qua ex ratione multis in hoc morbo minus expertis imponunt, ut tales pro miliaribus venditent; aſt ſi iſtæ intime explorentur toto cœlo a miliaribus differre obſervantur; nam ſunt meræ veſiculæ vacuæ, quæ a ſeparatione, & elevatione epidermidis dependent; & nil niſi aera in ſe continent; unde fit, ut dein latiores factæ, & ſuo volumine auctæ decorticationi cutis, de qua mox dicemus, fundamenta præbeant. Ego data opera plures & ſæpius tales puſtulas, aut dixero potius veſiculas, diſcidi, & ſemper tales, ut deſcripſi, inveni.

VI.

Igitur ex hoc ipſo mirabili phænomeno exurgit aliud adhuc majore admiratione, & attentione dignum: nimirum cutis decorticatio. Hæc fit, in facie, collo, pectore &c. ſed præcipue in manibus & pedibus; ita, ut lamellæ integræ ſat longæ,

la-

latæ, & denſæ abſcedant, & ſeparentur. Obſervavi, quod iſta decorticatio eo major ſit, quo magis cutis exanthemate ſcarlatinæ obſita, & occupata erat.

VII.

Sed neque hic finis malorum, quæ a ſcarlatina dependere ſolent, nam dum æger nonam, decimam, aut undecimam attigerit morbi diem, incipit placide dormire, cibos appetere, aliiſque functionibus bene, & fere naturaliter fungi, ſicque omnia morbi pericula ſuperaſſe videtur; unde fit, ut parentes, adſtantes, quinimo ſæpe etiam medentes, ægrotum tunc in vado conſtitutum eſſe credant. Aſt falluntur; ſupereſt enim majus jam ſuperato periculum; etenim die decima quarta aut decima quinta aliquando etiam tardius a diſſipata ſcarlatina ægrotus incipit fieri languidus, debilis, moroſus; ac tandem toto corpore tumidus; nam non tantum facies, ſed & pedes, manus, pectus, abdomen, & ſcrotum, denique u-

ni-

niverſum corpus, leucophlegmatico turget tumore. Urinæ ſecedunt ſat paucæ, & quod admiratione dignum, plerumque cruentæ, aut loturæ carnium ſimiles.

Iſte tumor manifeſtat ſe primo in facie, & dein in reliquis corporis partibus. Vidi, quod aliquando ita increſcat, ut luce capiantur ægri, & nec pedibus inſiſtere, multo minus progredi, valeant.

VIII.

De hoc hydropico tumore ſequentes obſervationes notari debent: & quidem

Primo, quod iſte leucophlegmaticus ſtatus ſuperveniat potiſſimum illis, qui copioſis aut malignis ſcarlatinæ exanthematibus afficiuntur. Vidi tamen benigniſſimæ ſcarlatinæ ingentem totius corporis tumorem adveniſſe.

Secundo, quod illi, qui majorem cutis decorticationem experiuntur, ſoleant etiam magis tumere, quam alii. Interim obſervavi valde magnum tumorem in aliqui-

quibus, qui nullam experiebantur decorticationem.

Tertio, quod infantes facilius, & magis tumeant, quam illi, qui ſunt ætate provectiores.

Quarto, quod ægri magis tumeant in hyeme, quam in æſtate; item illi magis, qui temporius libero ſe exponunt aeri, quam qui in debita tranſpiratione degunt.

Tandem quinto, quod iſte hydropicus ſtatus periculoſior ſit, & plures exinde moriantur, quam ex primo ſcarlatinæ ſtatu.

IX.

Ex quibus inferre poſſumus, quod ſcarlatina optimo jure in duos poſſit, & debeat dividi ſtatus, ſeu ſtadia, aut periodos, aut etiam typos dicendos. Primum ſcarlatinæ ſtadium complectitur omnia illa, quæ a principio morbi uſque ad illum leucophegmaticum tumorem eveniunt, quod tempus eſt viginti & aliquot dierum.

Ad

Ad ſecundum vero ſtadium referri debent omnia, quæ ſub & poſt prædictum tumorem obſervari, & contingere ſolent. Hæc duo tempora debent neceſſario inter ſe diſtingui, quia medentium diverſam exigunt attentionem, & curationem.

Interea notari velim, ſecundum ſtadium non ita arcte cum primo necti, ut abeſſe non poſſit; multos enim vidi, ſcarlatina laborantes, ſi neceſſariæ cautelæ adhiberentur, a prædicto tumore liberos fuiſſe. Verum tamen ingenue fateor, quod, quamvis ſæpe omnes poſſibiles cautelas in uſum vocarim, nihilominus periculoſus ille hydropicus tumor, aliquando ſecutus fuerit.

X

Hæc ſunt præcipua, & fere communia ſymptomata, quæ ſcarlatinam concomitari, aut ſubſequi ſolent.

Dantur autem adhuc alia ſymptomata, quæ anomala, aut adiaphora dici poſſunt; & quæ cum ſcarlatina aliquando conjungun-

tur, aut illam ſequuntur. Talia ſunt: hæmorrhagia narium, tuſſis, ſaliva cruenta moleſta ſternutatio, glandularum colli, & parotidum tumor, obauditio, aut ſurditas; purpura tam alba, quam rubra, quæ quandoque cum ſcarlatina conjungitur, aut illam excipit. Præterea diverſi quandoque ſolent fieri tam interne, quam externé, ut in faucibus, in auribus, pectore, aliisque partibus, abſceſſus.

XI.

Notabiles ſunt quidam ſcarlatinæ ſpeciales caſus: In his enim videntur ægri ſecundis velis procedere, neque in ægris quidquam apparet, quo quidquam mali ominari valeamus; aſt die morbi ſeptima, aut octava, aut etiam tardius ægri fiunt inquieti, mox convelluntur, delirant, triſtes clamores ſæpe edunt, & continuo e lecto proſilire nituntur.

Iſte horrendus & lamendabilis ſtatus aliquot horis magis, aliis vero minus affligit; & aliquando ad duas, treſve hebdomadas ex-

extenditur, ægros viribus exhaurit, & plerumque e medio tollit.

Hic notatu dignum eſt, quod in ſimilibus ægris nec cutis decorticationem, nec prædictum hydropicum tumorem unquam obſervaverim. Adeoque ſuſpicari licet, materiam illam exanthematicam ad cerebrum verſam, ibidem ſedem fixiſſe, & hanc tragœdiam luſiſſe. Tales caſus habui in filiis perilluſtrium DD. de Schmidt, de Eckenſtorff, & de Stab, qui exinde denati ſunt. Erant vero alii in eodem periculoſo ſtatu conſtituti, (inter quos fuit mea filia natu major) qui favore Numinis ſanitati reſtituebantur, ut dein in obſervationibus clarius patebit.

Hæc ſunt, quæ multorum annorum decurſu in ſcarlatina obſervavi ſymptomata. Videamus nunc, qui alii illuſtres & experti in praxi medica Viri de eadem obſervarint, nobisque communicarint, & qua ratione illorum obſervationes cum noſtris conſentiant, aut diſſentiant.

SECTIO II.

Exponit diverſas celeberrimorum de ſcarlatina relationes, & obſervationes, cum annexa modeſta epicriſi.

XII.

Expertiſſimus & indefeſſus morborum obſervator, Sydenham, capite ſecundo & alibi ſequentia de ſcarlatina affert.

„ Aeſtate exeunte infantes præcipue in-
„ feſtat. Rigent & horrent ſub initium;
„ nec tamen admodum ægrotant; cu-
„ tis univerſa maculis parvis, rubris,
„ crebrioribus, latioribus, & magis ru-
„ bentibus, quam in morbillis interſtin-
„ guitur. Ad duos, tresve dies perſi-
„ ſtunt: quo quidem tempore evaneſcunt,
„ & decedente ſubjectat cuticula, ſqua-
„ mulis furfuraceis ad inſtar farinæ, cu-
„ tis conſpergitur.

De Scarlatinæ curatione ſequentia habet capite ſecundo.

„ Cum hic morbus nil aliud mihi vi-
„ deatur, quam mediocris ſanguinis ef-
„ fer-

„ ferveſcentia --- nihil quidquam mo-
„ lior --- ſatis habeo, ut æger a car-
„ nibus in ſolidum abſtineat, & a liquo-
„ ribus ſpirituoſis quibuscunque, tum ut
„ neque usquam foras prodeat, neque
„ ſe perpetim lecto affigat. --- Sim-
„ plici hac & naturali plane methodo
„ hoc morbi nomen (vix enim altius aſ-
„ ſurgit) ſine moleſtia, aut periculo quo-
„ vis facillime abigitur.
„ Veruntamen hoc animadvertendum vo-
„ lo: ſi convulſiones epilepticæ, aut
„ etiam coma huic morbo ſub initium
„ eruptionis ſupervenerint, (quod quan-
„ doque accidit in pueris ac junioribus
„ hoc morbo laborantibus) omnino opor-
„ tet, ut epiſpaſticum amplum, ac for-
„ te poſteriori cervici applicetur, atque
„ porro, ut paregoricum e Syrupo de
„ meconio ſtatim exhibeatur, repeten-
„ dum ſingulis noctibus, uſque dum con-
„ valuerit, imperando interim, ut æger
„ b.bat pro potu ordinario, lac cum tri-

„ plo aquæ coctum, & a carnis uſu ab-
„ ſtineat.

XIII.

Brevis & ſuccincta epicriſis eorum, quæ Clar. Sydenham de ſcarlatina effatus eſt.

Primo enim intuitu ex data de ſcarlatina deſcriptione cuilibet patebit, quod Sydenham ſcarlatinam in ſe tantum benigniſſimam agnoverit, & delineaverit; nam dicit, quod *leniter ægrotent*, *eadem affecti*; & quod *tantum nomen morbi habeat*, prætereaque nihil, & tandem quod unicum diætæ regimen requiratur, ut abigatur. Quæ omnia, ut candide ego ipſe fatear, ſcarlatinam benignam tantum attingunt; minime vero malignam; quæ, ut dein patebit, morbus acutiſſimus & periculoſiſſimus eſſe ſolet. Unde credendum eſt a Sydenhamo, nullum aliud notabile ſymptoma in ſcarlatina præter convulſiones, aut coma unquam obſervatum fuiſſe; quia alias, ſicut alibi in

de-

deſcribendis morbis, illorumque ſymptomatibus perquam ſedulum, & accuratiſſimum ſe exhibuit, hic quoque aliorum meminiſſet, ſi talia unquam obſervaſſet.

XIV.

Interim ſatis mirari non valeo, quod Richardus Mortonus, celeberrimus quondam in Anglia Medicus practicus, & Sydenhamo coævus ſcarlatinam malignam obſervarit, & deſcripſerit, quæ Sydenhamum latere videtur.

Quinimo magis adhuc miror, quod Daniel Sennertus celeberrimus quondam Practicus ſæculo jam præcedente, adeoque longe ante Sydenham de ſcarlatina maligna ſcripſerit, cujus Sydenham non meminit, quod inferius clarius patebit.

Aſt quamvis clariſſimus Mortonius de ſcarlatina maligna mentionem faciat, in alio vero caſu, vix alicui modernorum arridere poterit, ubi ſcarlatinam cum morbillis confundit, & unum eundemque mor-

bum eſſe judicat. Sic enim capite V. de ſcarlatina ait:

Hunc morbum, nimirum ſcarlatinam, prorſus eundem eſſe cum morbillis cenſeo. - - Uterque eadem prorſus prognoſtica indifferenter miniſtrat; nec minus eandem plane medendi methodum poſtulat: & plura ſimilia. Dein vero oſtendam, hos duos ſpecie diverſos eſſe morbus, adeoque debere habere aliam prognoſim, & aliam curationem. Ego ſancte & candide fateri poſſum, quod ex tot centenis ægris morbillis laborantibus, qui meæ curæ ſe commiſerant, neminem amiſerim; quinimo ex aliis eodem morbo affectis, & aliorum medicorum curæ commiſſis, rariſſime quempiam exinde denatum legerim aut viderim. Contrarium autem obtinere in ſcarlatina maligna omnes hujates medici practici norunt. Adeoque exinde jam eluceſcit, ſcarlatinam, & morbillos ſpecie diverſos eſſe morbos.

Ac-

Accedit, quod ordinaria contagii lege a ſcarlatina ſcarlatina; a morbillis vero morbilli contrahantur, & ultro propagentur.

Ex his ultro conſtat, quantum Sydenhamii & Mortonii de ſcarlatina judicium, & obſervationes a noſtris ſuperius expoſitis differant; neque enim reor neceſſarium eſſe, ut per partes oſtendam, quæ cuilibet hæc legenti patent.

XV.

Videamus ultro, quid Eruditiſſimus & in republica litteraria Meritiſſimus D. Joann. de Gorter, Profeſſor in Hollandia Celeberr. de ſcarlatina ſentiat. In ſuo ſyſtemate praxeos medicæ Tom. II. pag. 196. de ſcarlatina ſic effatur.

„ Macularum ſcarlatinus color, quæ
„ in levi febre oboriuntur; huic morbo
„ dedit nomen, incipiunt plerumque in
„ tenella ætate, tertio, vel quarto die
„ febris levioris, non diu perſiſtunt, in-
„ ſenſibiliter evaneſcunt, relictis in cute

„ qui-

„ quibusdam furfuribus ; in facie incho-
„ are ſolent ſenſim latiores factæ ma-
„ culæ, reliquum etiam interdum te-
„ gunt corpus. Levis videtur bilioſa
„ corruptio calore antecedentis æſtatis in
„ tenella ætate, motu febrili ad cutim
„ pulſa, ubi exareſcens materia corpus re-
„ linquit ſanum. (*a*)

„ Hæc materia ante eruptionem ober-
„ rans generat febrem, calorem, dolo-
„ rem, anxietatem, tuſſim, ſine peri-
„ culo. (*b*).

XVI.

Si hæc cum illis, quæ Clariſſimus Sydenham de ſcarlatina nobis communicavit, combinentur, videntur quoad omnia ad invicem convenire, adeoque ſcarlatinam benignam, minime vero malignam, multo minus illa funeſta confectaria, quæ in ſecunda ejus periodo evenire ſolent, attingere. Hoc patet ex illis, (*a*) ubi dicit, quod *exareſcens materia corpus ſanum relinquat.* Item (*b*) quod *generet febrem,*

ca-

calorem, dolorem, anxietatem, tuſſim ſine periculo.

Interim ſi tempora combinare licet, quibus Eruditiſſimus, magnificentiſſimus D. Archiater de Haen in ſua ratione medendi aſſerit ſcarlatinam, per quam malignam 1748. in Hollandia graſſatam fuiſſe, mirari ſatis non valeo, quod Clar. D. de Gorter, qui 1750, adeoque biennio tardius hæc de ſcarlatina opera evulgavit, nullam de prædictæ ſcarlatinæ malignitate mentionem faciat.

Hic eſſent alii plures celebres medici practici, ut Nenterus, Junckerus, Dover, aliique plures adducendi, qui ſicut Sydenham, ſcarlatinam vix aliquam curam, aut attentionem mereri fatentur; quapropter etiam omittuntur. Interim ultimi tantum Auctoris in idioma gallicum verſi (*legs d'un ancien Medecin à ſa patrie*) aliquot vocabulorum meminiſſe oportet, ut coram conſtet, quod ſcarlatinam, alias ſæpe funeſtiſſimum morbum, flocci faci-

ciat; poſtquam enim de morbillis egerat, ſic effatur:

„ Cette fiévre eſt d'un genre encore
„ plus doux, & plus traitable, que ce-
„ lui de la Rugeole, & n'a pas beſoin
„ de l'asſiſtance du Medecin.

XVII.

Superſunt tamen alii, graves auctores, qui quamvis non exquiſite, debitoque ordine, nihilominus tamen melius & magis appoſite ſcarlatinæ decurſum explanarunt. Sic in Ephemerid. nat. cur. ann. 6. & 7. obſerv. 145. pag. 206. ſub ſpecie purpuræ ſcarlatinam deſcriptam invenio a D Simone Schulzio, ubi agit de purpura maligna infantum hoc modo:

„ Cum 1664 hiems mollis, & plu-
„ vioſa eſſet, graſſabatur apud nos ve-
„ re primo inſequente purpura epidemi-
„ ca maligna, quæ per totam æſtatem,
„ & autumnum uſque in hiemem ſævie-
„ bat, plurimosque infantes utriusque
„ ſexus, & duodecimum annum attingen-
„ tes

„ tes (nam ultra hanc ætatem vix aſcen-
„ debat,) perimebat. Plerique ſecun-
„ da die morbi, nonnulli etiam prima mo-
„ riebantur; illi ſolummodo evadebant,
„ qui nulla faucium inflammatione vel tu-
„ more ædematoſo (variabant enim iſta
„ pro diverſitate naturarum) infeſtaban-
„ tur. Tum omnibus ab iſto morbo li-
„ beratis poſt copioſum ſudorem (non-
„ nullis etiam diarrhæa, ſed tantum uni-
„ us, vel alterius diei critica profuit)
„ ſquamæ decidebant, rubore cutis eva-
„ neſcente. Tandem, præſertim natu
„ majoribus tumor totius corporis inſtar
„ leucophlegmatiæ, & infimi ventris ſe-
„ quebatur, qui per aliquot ſeptimanas
„ miſeris moleſtus erat; ſudoreque etiam
„ ſolvebatur, interdum etiam largius pro-
„ fluente in curatione admiſcebantur ſu-
„ dorificis bezoardica.

Hic videmus ſub nomine purpuræ depictam ſcarlatinam epidemicam perquam malignam, quæ aliquando prima, aliquan-

do

do ſecunda morbi die ægros trucidare ſolebat. Hic annotantur periculoſiſſima ejus ſymptomata, nimirum, faucium inflammatio. & tumor leucophlegmaticus. Sane dein patebit, quod plurimi ſcarlatina laborantes ex his duobus funeſtiſſimis ſymptomatibus e medio tollantur. Quod vero curationem ſcarlatinæ concernit, dicitur illa in bezoardicis & ſudoriferis ad invicem mixtas conſiſtere; verum dein patebit, quod, ſi talia remedia volatilia ſint, plus detrimenti, quam emolumenti in hoc morbo afferant; ſi vero ſint inſipida, terreſtria, & fixa, inania ſint medicamenta, & quæ, ſi in primis viis nullum adſit acidum, una cum excrementis per alvum deturbari ſoleant.

XVIII.

Sequentia etiam de ſcarlatina legimus in Actis Med. Berol. Decad. prima Volum. 2do pag. 20. & ſequentibus. „ Invaſit febris ſcarlatina patientes cum rigoribus, cephalalgia, & cardiaca nauſea,

„ quam

„ quam excipiunt, communiter vomitus;
„ efflorefcit quarto, vel quinto die ſen-
„ ſim, atque ſenſim poſt præcedaneam
„ aſperam papillularum cutanearum ele-
„ vationem rubedine per univerſum cor-
„ pus a capite uſque ad calcem cum cu-
„ tis aliquali intumeſcentia, ita, ut pati-
„ entum externus aſpectus referat ideam
„ cocti cancri. Iſta rubedo interiora na-
„ rium, limbosque & angulos oculorum
„ obducit, -- verſus ſeptimum diem ſine
„ ſudoribus rubor iſte fit remiſſior, cuti-
„ culaque inchoat deſquamari, & tunc
„ maxime, dum morbus declinare vide-
„ tur; fauces aphthodeo-inflammatoria
„ congeſtione (a) periclitantur.

Reliqua vero, quæ ibidem paginis ſe-quentibus habentur, ad noſtrum ſcopum vix pertinent; dicitur nimirum ſcarlatina a Belgis *Rood-hont* appellari; unde etiam factum eſſe Chriſt. Joannes Langius aſſe-rit, ut ſcarlatina in Saxonia der rothe Hund vocetur. Lindanus vero illud ex-

anthema, quod Belgæ *Rood-hont* appellant, ait, eſſe puſtulas rubicundiſſimas inſtar flammæ urentes; quæ potius ad roſalia, aut urticatam referri debent, quam ad ſcarlatinam, quæ non in puſtulis, ſed maculis rubicundis conſiſtit.

Eadem fere de ſcarlatina legi poſſunt ibidem Vol. VI. pag. 21.

XIX.

Quantumvis itaque hic videatur ſcarlatina maligna ſecundum quid expoſita eſſe, ejusdem tamen curatio non alia, quam ſupra dicta Sydenhamiana adducitur; quæ, quamvis omni ſcarlatinæ conveniat, eſt tamen impar hæc ſola illis, quæ ſcarlatinam malignam concomitari, aut ſequi ſolent, tollendis diris ſymptomatibus.

(a) Hic dicuntur fauces inflammatoria congeſtione affici dum morbus declinare videtur, quod circa octavam, aut nonam morbi diem contingere deberet.

Ego ingenue fateor, quod primis tribus aut quatuor morbi diebus plerumque ta-

talem anginam inflammatoriam obſervaverim, rariſſime tardius; ut dein ex obſervationibus patebit.

XX.

Duo adhuc ſuperſunt celebres de ſcarlatina Scriptores. Unus eſt Daniel Sennertus, Archiater Saxonicus, & celeberrimus quondam Medicus practicus, qui jam ſub initium ſæculi præcedentis, adeoque fere primus ſcarlatinam quamvis anonyme, interim ſat apte ad rem deſcripſit; quæ enim Foreſtus lib. 6. obſerv. 41. & 59. affert, potius ad purpuram, quam ad ſcarlatinam referri debent.

Alter vero recentiſſimus & eruditiſſimus autor, & ſcriptor eſt D. de Navier Academiæ ſcientiarum Pariſinæ ſocius, qui idiomate gallico diſſertationem epiſtolarem de diverſis morbis epidemicis 1753 edidit, publicique juris fecit.

Clariſſimus Daniel Sennertus libr. IV. de febribus cap. XII. de variolis & mor-

billis ſcarlatinam ſub ſpecie morbi anonymi ſic deſcripſit:

„ Præter has differentias adhuc alia „ eſt, ſed rarior quidem, quam aliquo„ ties obſervavi, quo nomine autem ab „ aliis diſcernerem, hactenus dubius fui; „ etſi enim inſtar eryſipelatis totum fere „ corpus prehendat, tamen non vidi, „ quod adultos (*a*) quod in eryſipelate „ fere fieri ſolet, ſed infantes ſolum cor„ ripiat.

„ Malo ergo ad morbillos referre; & „ forſan malum eſt, quod Foreſtus lib. 6. „ obſerv. 59. Purpuram & rubores appel„ lat. Joann. Philipp. Ingraſſias roſaliam „ a Neapolitanis nominari ſcribit. (*b*).

„ Maculæ rubræ & quaſi ignitæ cum „ vix effatu digno tumore per univerſum „ corpus, quaſi parva eryſipelata erum„ punt in principio, ſeu morbi die quar„ to, vel quinto (*c*) In ſtatu vero uni„ verſum corpus rubrum, & quaſi igni„ tum apparet, ac ſi univerſali eryſipe-

„ late

„ late laboraret. (*d*) In declinatione ru-
„ bor ille imminui, & maculæ rubræ latæ,
„ ut in principio iterum apparent, quæ tan-
„ dem ſeptimo vel nono die evaneſcunt,
„ epidermide ſquamarum inſtar deci-
„ dente.

„ Malum hoc grave, periculoſum,
„ & ſæpe lethale eſt; nam calor eſt fer-
„ ventiſſimus, ſitis inextinguibilis & ple-
„ rumque pulmonum (unde tuſſes excitan-
„ tur) faucium, & aliorum viſcerum in-
„ flammationes, deliria, & alia mala ur-
„ gent (*e*).

„ In declinatione tandem materia ad arti-
„ culos extremorum transfertur, ac do-
„ lorem, & ruborem, ut in arthriticis
„ excitat, cutis ſquamarum inſtar decidit;
„ mox pedes ad talos, & ſuras uſque in-
„ tumeſcunt; hypochondria læduntur, re-
„ ſpiratio difficilior redditur, tandemque
„ abdomen intumeſcit, (*f*) ægrique non
„ ſine magno labore, & poſt longum

„ tempus priſtinæ ſanitati reſtituuntur, ſæ-
„ pe etiam moriuntur. - -

Et reliqua, quæ quilibet, ſi lubet, ibidem legere poteſt. Eruditiſſimus hic aſſerit, quod Scarlatinam in adultis nec dum obſervaverit (*a*) unde judicat, eſſe morbum infantum; ſane hoc modernis & repetitis obſervationibus videtur eſſe conforme; quia, ut dein videbimus, rariſſime adultorum aliquis eadem affligitur.

Neque mirum cuiquam videbitur, ſi clariſſimus Sennertus dubius hæreat, an ad morbillos, ad purpuram, aut roſaliam, talem morbum referre debeat, ut (*b*) cum noſtro adhuc tempore multi illuſtres viri easdem erroneas ſoleant imbibere opiniones, ſed dein oſtendam, ſcarlatinam eſſe morbum ab omnibus his diverſum. Præterea unicuique hæc attente legenti, & conſideranti patebit, quod famoſiſſimus quondam Practicus Sennertus videatur hic vix non omnia, aut ſaltem præcipua ſcarlatinæ malignæ recenſere

ſym-

ſymptomata, ut (*c*) (*d*) (*e*) & (*f*) clare demonſtrant, exceptis tantum quibusdam; quæ partim ex jam dictis, partim ex dein dicendis patere poſſunt.

Quapropter ſatis mirari non poſſum, quod tot, & tam illuſtres auctores, qui poſt illum de morbis, in ſpecie vero de ſcarlatina ſcripſerunt, tam mance & defectuoſe eandem explanarint, & cum Sydenhamio ſcarlatinam benignam, nullo modo malignam deſcripſerint, & exſcripſerint.

XXI.

Clariſſimus autem & recentiſſimus de ſcarlatina, aliisque morbis epidemicis ſcriptor D. de Navier ſequentia de ſcarlatina nobis comunicavit:

„ Variolis tandem a mediocri orto frigore fere penitus extinctus tempeſtate. dein paulo mitius facta alius apparuit epidemicus morbus variolis longe magis inflammatorius, febris nimirum

„ rubra, ſcarlatina dicta. Hic morbus
„ per febrem admodum vehementem ſe
„ manifeſtavit, quæ animi deliquiis, laſ-
„ ſitudinibus ſpontaneis, capitis faucium-
„ que doloribus, declutitionem impedi-
„ entibus comitata erat.

„ Secundo die & ſæpe poſt viginti qua-
„ tuor vel triginta horas in toto corpore
„ maculæ rubræ, vivido ſcarlatino co-
„ lore, largæ, manus magnitudinem ſæ-
„ pe excedentes, figuræ irregularis, &
„ dorſum, pectus, femora & nates ſæ-
„ pe ita tegentes, ut unica tantum eſſe
„ videretur, apparuerunt. Hæ maculæ
„ quovis fere momento diſparentes, ſe
„ in alia loca eryſipelatis more conferre
„ videbantur, in quibus antea non fue-
„ rant. Manus easdem tangens, calo-
„ rem vividum & ardentem præcipue in
„ adultis, ſentiebat, & cutis ruberrima
„ digito compreſſa albeſcens remoto di-
„ gito ſtatim rurſus rufeſcebat.

„ Pul-

„ Pulſus parvus & frequens erat, & „ reſpiratio difficilis & intercepta & ſin- „ gultuoſa in plurimis eſſe videbatur. Ha- „ lituoſus vapor e pulmonibus egrediens „ adeo calidus & urens deprehendebatur, „ ut unusquisque hunc percipiens faciem „ ab ægro ſtatim avertere cogeretur. „ Hæc febris etiam interdum cum ma- „ nuum & brachiorum inflatione conjun- „ cta fuit, integrasque familias, aut in- „ ſimul, aut ſucceſſive invaſit. Vi- „ dit Cl. auctor infantes hoc morbo labo- „ rantes, quibus prodigioſa leucophleg- „ matia ſupervenit. Quidam hac febre „ laborans, & uſque ad palpebras leuco- „ phlegmaticus, parciſſimam brunam uri- „ nam reddens, qualem in hac febre ſæ- „ piſſime, imo interdum ſanguinolentam „ ſecedere aſſerit Cl. auctor, præmiſſis „ præmittendis, ab omnibus ſympto- „ matibus veſicatoriorum applicatione, „ liberatus fuit. Quidam ventrem fla- „ tibus diſtentum (dans un état de mé-

„ teoriſme) & linguam valde ſiccam
„ plurimi vero humidam habent.

„ Iis, qui emergunt, epidermis, quin-
„ to vel ſexto die per ſquamas decidit,
„ quinimo adoleſcenti tredecim vel qua-
„ tuordecim annorum tota manus pedis-
„ que cuticula exceptis unguibus decidit,
„ quarum unam Cl. Auctor adhuc aſſer-
„ vat.

„ Niſi ægro ſtatim in primo morbi im-
„ petu ſuccurratur, eſcharæ gangrænoſæ
„ infundo faucium verſus arcus & velum
„ palati ſuperveniunt, & hiſce ortis pau-
„ ci emergunt; hæc gangræna æſopha-
„ gum aſperamque arteriam ſæpe ante
„ occupat, quam illam percipere, illi-
„ que mederi queamus: Progreſſum ve-
„ ro hujus internæ gangrænæ quam cer-
„ tiſſime impedit gangariſma ex oxymel-
„ le cum adjecto ſpiritu vini camphora-
„ to, qui vero Hoffmanni methodo ſa-
„ le alcali præparatus eſſe debet, ne
„ aquoſis mixtus lacteſcat. Quidam hac

„ ſe-

„ febre rubra affecti quarto, vel quinto
„ die eodem modo pereunt, ac ſi per
„ inflammationem gangrænoſam pulmo-
„ num ſuffocati eſſent; alii poſt vehe-
„ mens delirium morientis magnam ſaniei
„ quantitatem per os & nares reddunt,
„ & rubræ antea maculæ poſt mortem in
„ quibusdam prorſus violaceæ conſpici-
„ untur. Hæc ſymptomata vero in in-
„ fantibus longe minus violentia ſunt,
„ remediisque facile cedunt.

„ Cauſam hujus morbi non ſolum cum
„ illa, quæ ſudorem anglicum, aphtham
„ gangrænoſam, dyſenteriam &c. ex-
„ citavit, eandem eſſe dicit, ſed in mi-
„ aſmate, quod cum morbilloſo compa-
„ rat, acri, cauſtico & putrefaciente
„ conſiſtere, ipſumque morbum analo-
„ giam alere perhibet cum morbo epide-
„ mico pecorum. His enim convaleſ-
„ centibus pili & epidermis eodem modo
„ deciderunt, ac hominibus cuticula, &
„ in cadaveribus pecorum apertis ſem-

„ per

„ per viſcera quædam gangrænoſa inve-
„ nit Cl. Auctor. Ex pecorum igitur
„ morbo hanc febrim per contagium or-
„ tam eſſe arbitratur, eandemque cum
„ variolis ideo quoque convenire aſſerit,
„ quia magnus infantum numerus eandem
„ brevi ante vel poſt variolas habuerit.
„ Virgo quædam poſt hanc febrem va-
„ riolis diſcretis benigniſſimis laboravit.

„ Veneſectio interdum ob vehemen-
„ tiam inflammationis ſumme neceſſaria
„ eſt. Præfert vere venæſectionem in
„ brachio, illam enim in pede inſtitutam,
„ varia ſæpius exceperunt incommoda,
„ in primis ſi viſcera, quod ſæpiſſime
„ fieri aſſerit, inflammatione quadam af-
„ fecta fuerunt. In delirio vero vel co-
„ mate jugularem quoque ſecare curavit.
„ Serum lactis tamarindinatum plantis-
„ que nitroſis ſociatum pro potu largo &
„ clyſmate injiciendum, poſt inſtitutam
„ venæſectionem maxime commendat.
„ Si purgantia propter ſymptomatum

„ vio-

„ violentiam exhiberi non poſſunt, veſi-
„ catoria inter ſcapulas vel in ſuris opti-
„ mi effectus eſſe deprehenduntur. Ad
„ refrænandum ſtatum ſolidorum ſpaſmo-
„ dicum paregorica parva doſi poſt pur-
„ gationes vero majori exhibuit. Infan-
„ tes, hac febre ſcarlatina decumbentes
„ ordinarie ante febrem tuſſi ferina labo-
„ rarunt, quæ vero cum febre ſeſe im-
„ minuit & cum illa quoque evanuit. „
Vide Commentar. de rebus in ſcientia naturali & medicina geſtis, Part. I. Vol. IV. pag. 338.

XXII.

Quemadmodum D. Daniel Sennertus omni cum fundamento primus dici debet, qui morbum, quem nunc ſcarlatinam vocamus, ſat congrue deſcripſerat; ita noſtro tempore non invenio ſcriptorem, qui in explanatione ſcarlatinæ magis, & melius reſpondere meis, quas ſuperius jam adduxi, obſervationibus, quam ſit præfatus expertiſſimus D. de Navier. Hic

enim

enim præcipua ſcarlatinæ præſertim malignæ recenſet, explanat & enumerat ſymptomata; periculumque, quod illis imminet, declarat, atque methodum, qua illis obviam eundum ſit, egregiam exponit. In hoc vero mihi ſatisfacere non videtur, eo quod tempus, debitumque prædictorum ſymptomatum ordinem non determinet; ſic exinde conſtare non poteſt, quando illa angina inflammatoria ſcarlatinæ advenire ſoleat, neque quando ille tumor leucophlegmaticus ſcarlatinam ſequatur; ut nihil dicam de decorticatione, aliisque ſymptomatis, quæ ſcarlatinæ junguntur, & quæ ego jam recenſui.

Item aſſerit, quod leucophlegmaticus ille tumor in infantibus tantum obſervetur; ego vero talem etiam in illis, qui non tantum ex infantia, ſed & ex ephebis exceſſerant, obſervavi, ut dein patebit.

Præterea in meis de ſcarlatina captis experimentis dixi, quod die circiter ab

eru-

eruptione ſexta aut ſeptima plerumque obſervari ſoleant, præſertim in manibus & pedibus, certæ puſtulæ, albæ, aut albo flaveſcentes, & purpuram albam referentes; quæ ſi rite explorentur, nil niſi aëra in ſe continent; & ideo ut ſuperius dixi, potius veſicæ dicendæ, propter quod etiam a purpura alba diſtingui debent. Tales puſtulas neque a noſtro recentiſſimo ſcriptore, neque ab alio annotatas legi; quamvis nullus dubitem, quin tales, ut deſcripſi, ſæpius etiam ab aliis obſervatæ fuerint.

XXIII.

Tandem aliqua adhuc hic offendo de cauſis, & curatione ſcarlatinæ, quæ meis de contagie principiis contrariantur. Quare ſpero fore, ut Cl. auctor innata ſua humanitate patiatur, quædam ſcholia, ſervatis pariter debitis humanitatis legibus, ſibi opponi.

Sic enim cauſam materialem ſcarlatinæ cum illa, quæ morbillorum, ſudoris

An-

Anglici, & aphtharum eſt, comparat & eandem eſſe judicat.

Item aſſerit, ſcarlatinam eſſe morbum analogum morbo epidemico pecorum; rationem affert, quia in tali morbo epidemico pili & epidermis, ſicut in ſcarlatina, decidere ſolent. Unde credit, quod ex tali pecorum morbo per contagium ſcarlatina ortum & originem duxerit.

XXIV.

Quod autem cauſa materialis ſcarlatinæ ſpecie diſtincta ſit a cauſſa materiali morbillorum; ſudoris Anglici, aphtharum, aliorumque morborum, conſtat exinde, quia ordinaria contagii lege videmus, a ſcarlatina ſcarlatinam, non vero morbillos, aphthas, aliosque morbos ultro propagari & multiplicari. Item aphtæ ſolent occupare tantum os internum, fauces, aliasque partes adjacentes, non vero totum habitum corporis externum, ut ſcarlatina. Tandem in Aphthis ſunt puſtulæ, in ſcarlatina vero ſunt ma-

cu-

culæ, quæ nullam preſeferunt ultra cutem elevationem aut eminentiam.

Quapropter per ſe corruit illa ſcarlatinæ analogia cum morbo contagioſo & epidemico pecorum; multo magis vero ortus ſcarlatinæ a tali pecorum morbo; quæ ſententia fere coincidit cum illa Clariſſimi Liſteri & Mead de ortu variolarum a morſu beſtiolæ venenatæ, de qua jam ſuperius in tractatu de variolis diximus.

Præterea huic ſententiæ officit, quia deberemus ſæpius obſervare, quod hoc tempore non tantum ſcarlatinæ contagium a pecoribus ad homines, ſed quod etiam ab hominibus ad pecora propagetur, quod certe nullus adhuc obſervavit; quin hoc ipſum primis de contagio principiis adverſatur; diximus enim in tractatu de contagio; aliam eſſe luem bovinam, aliam ovinam, aliam caninam, & aliam humanam.

XXV.

Quod vero curationem ſcarlatinæ concernit (unico excepto gargariſmate cum

ſpiritu vini confecto) judico perquam apposite talem inſtitutam fuiſſe. Cum enim ſcarlatina in methodo medendi tanquam morbus inflammatorius ab expertiſſimo Viro conſideretur, ſic debet neceſſario ſanguis mitti, item debent omnia diluentia & emollientia antiphlogiſtica in uſum vocari.

Quare optime factum eſſe cenſeo, quod venæſectio fuerit inſtituta, ſerum lactis tamarindinatum, diverſis plantis nitroſis ſociatum fuerit ægris in magna quantitate exhibitum; ſimilia pariter clyſmata injecta, & tandem pro rerum exigentia veſicantia appoſita fuerint. De quibus omnibus dein, dum noſtram de eodem morbo curationem proponemus, prolixior erit ſermo.

Interim cum hæc propter ſtatum inflammatorium fiant, ex eodem fundamento ego ſane non auderem, illud gargariſma ex oxymelle & ſpiritu vini camphorato in uſum vocare; quia quamvis cum ſale alcali methodo Hoffmanniana præparetur, gaudet tamen ſemper particulis acribus ir-

ri-

ritantibus & volatilibus, a quibus metuendum eſt, ne faucium inflammatio potius augeatur, quam minuatur. Si vero illa deglutitio difficilis fit ſine inflammatione, ut in ſcarlatina benigna aliisque rheumaticis defluxionibus contingere ſolet, tunc nullus abhorrerem, quinimo ſimile gargariſma ad impediendum ulteriorem ad partem affectam affluxum lubens ſuaderem.

XXVI.

Ex his, quas ego ſuperius adduxi, & aliis, quas alii illuſtres practici annotarunt, obſervationibus, quisque cognoſcet, & ut ſpero lubens fatebitur, ſcarlatinæ præcipue malignæ hiſtoriam, æthiologiam, præſertim vero curationem ad hæc uſque tempora ſat mancam, incongruam & inadæquatam fuiſſe; adeoque in his multa adhuc deſiderari; quibus ego pro modulo & tenuitate mea ſaltem quoad quid ſatisfacere conabor; reliqua vero aliis perficienda relinquam. Interim ſi quis ex his, quæ jam dicta ſunt, ſcarlatinæ definitio-

nem ſeu deſcriptionem expoſtulet, ſequens ex his erui poterit: nimirum, quod ſcarlatina ſit morbus exanthematicus contagioſus & infantibus familiaris, in quo maculæ rubræ, plus minus latæ primo faciem, collum, pectus, dein univerſum corpus obſident; intra triduum aut quatriduum, aliquando tardius evaneſcentes; nunc majorem, nunc minorem, aliquando etiam nullam comitem habentes febrem, ac tandem diverſis aliis, prout benignæ aut malignæ ſunt, ſtibatæ ſymptomatibus.

Hæc ſcarlatinæ generica deſcriptio determinat non tantum, quid ſit, ſed etiam quotuplex ſit ſcarlatina, & quomodo ab aliis morbis exanthematicis differat. Quare ſit.

SECTIO III.

De diviſione & differentiis ſcarlatinæ.

XXVII.

Princeps & neceſſaria diviſio ſcarlatinæ eſt in benignam & malignam; benignam

gnam illam vocamus, quæ leviſſimis & vix moleſtis ſtipata eſt ſymptomatibus; qualis jam ſuperius a Clariſs. Sydenhamio deſcripta fuit. Maligna vero periculoſa & atrocia ſecum fert ſymptomata. Hæc eſt quidem generica ſcarlatinæ benignæ & malignæ deſcriptio, interim neceſſe erit, ut indicemus, qüæ ſint illa ſymptomata, quæ ſcarlatinam benignam & malignam comitari ſolent, ut differentia unius ab altero eo magis & clarius unicuique pateat; quod eo magis neceſſarium eſſe judico, quo plus ex obſervationibus conſtat, a ſcarlatina benigna nihil, a maligna vero plurimum metuendum eſſe, Scarlatina itaque benigna ſolet alias ſanos, aliquando cum leviſſima aliquando etiam ſine aliqua ſenſibili febre inopinato invadere, aliquando prima, aliquando ſecunda die, quandoque etiam tardius maculæ rubræ primo in facie, collo, & dein in reliquo corpore in conſpectum veniunt; ſicque tridui, aut quatridui, raro diutius, & ſine magna

moleſtia perdurant, & tandem ſæpe ſine omni deſquamatione terminantur, quamvis Sydenham dicat, illas cum deſquamatione terminari. Infantes tali ſcarlatina laborantes bene appetunt, & placide dormiunt, reliquasque functiones ſine labore peragunt.

Hic tamen probe notandum eſſe judico, quod quandoquidem ſcarlatinæ etiam benignæ poſt quindecim aut ſexdecim a ſcarlatina elapſos dies ſupervenire ſoleat leucophlegmaticus ille tumor, qui multo plus negotii, & ægro & medenti, quam ipſa ſcarlatina faceſſere conſuevit.

XXVIII.

Aliter vero ſe habent ſymptomata in ſcarlatina maligna; nam ingens proſtratio virium uti & appetitus, inopinato accidere ſolet, tandem ſequitur vomitus; aliquando, ſed raro diarrhæa; adſunt dolores capitis, febris & ſitis magna; inquietudines, anxietates, vigiliæ, ſopor, aliquando delirium; tandem aliquando prima,

ma, aliquando ſecunda, aut tertia die in conſpectum venit ſcarlatina; hoc tempore fauces dolent, tument, rubent; ut non tantum deglutitio, ſed & loquela difficilis reddatur.

Hæc ſcarlatina maligna diutius ſolet habitum corporis occupare quam benigna; nimirum aliquando ad ſextam, aut ſeptimam protrahitur diem. Una vero alterave die, antequam evaneſcat, exurgunt in cute, ut ſuperius jam expoſueram, illa phymata ſeu quædam veſiculæ, purpuram albam referentes, quæ majores & ampliores ſpatio bidui factæ flacceſcunt & collabuntur; ſicque illi mirabili decorticationi, quam ſuperius deſcripſi, fundamenta præbent.

Hic pariter probe notandum eſt, quod prædictæ veſiculæ, præſertim, dum ampliores fiunt, videantur externa facie eſſe ſimiles variolisſpuriis lymphaticis dictis.

Aſt magna eſt inter ipſas differentia, quia, ſi tales variolæ lymphaticæ aperi-

untur, ſerum aliquod in ſe continent, in noſtro vero caſu ſemper obſervavi tales veſiculas eſſe vacuas.

Tandem ſcarlatinam malignam ſequitur plerumque ſuperius jam deſcriptus tumor leucophlegmaticus, qui in benigna raro obſervatur.

Unde ex his, quæ hactenus dicta ſunt, facile patet differentia ſcarlatinæ benignæ a maligna, quam quiſque in praxi medica expertus non tantum in ſtatu, ſed jam ab initio morbi facile cognoſcet.

XXIX.

Exanthemata ſcarlatina multis impoſuerunt, & etiamnum imponere ſolent, ut illa aut pro petechiis, aut pro morbillis, aut pro purpura venditari ſoleant; quare nunc oſtendam, quæ ſit differentia ſcarlatinæ a petechiis, morbillis, purpura, urticata, roſalia, aliisque exanthematibus.

Petechiæ enim raro ante quartam diem morbi erumpunt; ſcarlatina vero aliquando ſecunda aut tertia die in conſpe-

ctum

ctum venit. Secundo ſcarlatina faciem & totum corpus occupat; petechiæ vero collum, pectus, dorſum & lumbos obſident. Tandem petechiæ ſunt diſtinctæ maculæ, ſcarlatina vero habet unam continuam cutis rubedinem.

Scarlatina differt a purpura per id, quod purpura habeat papulas ultra cutis ſuperficiem prominentes, ſcarlatina vero habeat maculas, quæ cutis ſuperficiem non excedunt. Item purpura nunquam ſtatim ſub initium morbi in conſpectum venit, ſicut ſcarlatina.

Eadem ratione differt etiam ſcarlatina a morbillis, quod videlicet morbilli ſint exanthemata ſupra cutem aliquantum prominentia, nec tam lata, ut in ſcarlatina, præterea cum morbillis jungitur moleſta tuſſis, coryza & oculorum ſtillicidium, quæ in ſcarlatina non obſervantur.

Ex iisdem pariter rationibus differentia ſcarlatinæ facile eruitur ab aliis exanthematibus, ut roſalia urticata, eryſipe-

late, & maculis ſcorbuticis; quia priora prominentia habent exanthemata; eryſipelas vero unam tantum corporis partem occupat, ſcarlatina autem totum corpus; & tandem maculæ ſcorbuticæ non rubent, ut ſcarlatina, ſed vivent, item ſunt ſine febre, diuque corpus defœdant.

Hæc, quæ nunc de diviſione & differentiis ſcarlatinæ dicta ſunt, inſerviunt pariter pro facienda ſcarlatinæ diagnoſi; unde ſuperfluum fore judico, diagnoſin ſeparatim tractare, ejusque ſigna diſtinctiva adducere, quia ex his jam facile cognoſci poteſt, quæ benigna & quæ maligna dici debeat; item ex iisdem ſcarlatina facile a morbillis, purpura, aliisque ſupra dictis exanthematibus diſtingui poteſt.

SECTIO IV.

De ſcarlatinæ cauſis.

XXX.

Quemadmodum aliorum morborum tam internas, quam externas, tam pro-

xi-

ximas, quam procatarcticas quisque medicus debet indagare cauſas, ita pariter noſtra intereſt, ſcarlatinæ inquirere & aſſignare cauſas, quæ ſcarlatinam ab aliis exanthematibus diſtinguant, quod, ut eo facilius aſſequamur, ſequentes obſervationes notandæ & præmittendæ erunt, ut

Primo, quod ſcarlatina plerumque epidemice graſſari ſoleat, etenim uno alterove anno plures, alio vero neminem affigere ſolet.

Secundo, quod talis ſcarlatinæ epidemia, quamvis Sydenhamius illam ad autumnum tantum referat, quolibet anni tempore graſſari ſoleat; interim viginti & aliquot annorum ſpatio ego hic Viennæ illam ſæpius circa æquinoctium vernale, quam alio tempore obſervavi; quo tempore etiam obſervarunt D. D. Schulzius, Navier, aliique.

Tertio, quod ſcarlatina ſit affectus, qui ut plurimum infantes illosve, qui nondum ex ephebis exceſſerunt, invadere

ſo-

ſoleat; quamvis ego aliquos triginta, & ultro annos natos noverim, qui ſcarlatina correpti erant. Idem legimus in Actis med. Berolin. Dec. 1. vol. VI. pag. 21. ubi legitur fœmina adulta ſcarlatina laboraſſe. Idem etiam obſervavit & annotavit Eruditiſs. Magnific. D. Haën in ſcarlatina maligna, quæ 1748. in Hollandia graſſabatur, & infantes adultosque corripiebat.

Quarto quod ſcarlatina præcipue malignam ſit morbus ſumme contagioſus, & periculoſus, qui integras familias quandoque delere ſolet, & ideo peſtis infantum vocari conſuevit. Si enim in communitate decem infantum unus eadem corripiatur, vix aliquis præſentium ab ea immunis erit. Unde videtur ejus contagium facilius propagabile & multiplicabile, quam in variolis & morbillis ipſis.

Verumtamen abeſt hic obſervatio admiratione digna, quod aliquando ſanguine juncti, quamvis longo locorum inter-

tervallo inter ſe diſſiti, eodem ſcarlatinæ contagio afflari & fere eodem tempore laborare obſervati fuerint. Tales funeſti caſus attigerant quondam nimirum ante triginta circiter annos Nobilliſſimam familiam Auſtriacam, Comitum de Curland, cujus quinque proles diverſa prædia inhabitantes, ubi nulla ſcarlatina graſſabatur, ſcarlatina vix non eodem tempore corripiebantur, & ſummo cum nobiliſſimæ familiæ luctu enecabantur.

Tandem quinto, quod cauſa materialis ſcarlatinæ tam benignæ quam malignæ videatur; eſſe una eademque ſpecie; ratio aſſerti eſt, quia repetitis vicibus obſervavi, quod contagii lege ſcarlatina benigna communicata fuerit aliis, in quibus malignæ notas præſeferebat, & viciſſim; ſic in communitate aliquot infantum non videntur omnes laborare maligna, neque omnes benigna. Hoc ipſum videmus in contagio variolarum, quod nimirum aliquis variolis diſcretis laborans

eas-

easdem communicet alteri, in quo malignæ indolis notas exhibent. Verum hoc dein magis dilucidabitur, dum cauſa materialis ſcarlatinæ in aprico erit.

XXXI.

Cum itaque ex mox antea dictis conſtet, cauſam materialem ſcarlatinæ eſſe contagioſam & multiplicabilem, debemus primo determinare in quo proprie talis cauſa conſiſtat; item cum ex obſervationibus conſtet, quod talis cauſa materialis non ſemper agat, ſeu non ſemper ultro communicetur, & multiplicetur, unde debent aſſignari tales cauſæ procatarcticæ, occaſionales & diſponentes, quæ illam cauſam materialem in actum deducant, ut hoc modo multiplicetur, id eſt, ut epidemice graſſetur.

Quare, ſi conſidero generalia contagii principia, quæ ſuperius in tractatu de contagio adduxi, nullus dubitabo, quin ſtatuam, quod cauſa materialis ſcarlatinæ conſiſtat in certis ſeminiis animatis multiplicabilibus: eodem fere modo, uti

ſci-

ſcimus, & videmus, alia ſemina animalium & vegetabilium ultro propagari & multiplicari; qua ratione propter analogiſmum facile concipitur & explanatur, quidquid in hoc genere diſcutiendum occurrit.

Etenim pro certo habeo, quod ſi cum miaſmate ſcarlatinæ fieret inſitio, aut inoculatio, uti talis cum variolis fieri conſuevit, quod ſcilicet ſcarlatina exinde exurgeret, & non alius morbus, in qua opinione eo magis confirmor, ex aliis experimentis non pridem inſtitutis. Sic novimus, hoc modo morbillos, quin imo morbos contagioſos armentorum propagari, & multiplicari poſſe. Vid. Tractat. de contagio, & de variolis. Si igitur ſcarlatinæ variolarum, aliorumque morborum contagioſorum eadem eſt ratio, & modus propagandi & multiplicandi, uti in vegetabilibus, tunc ſicut admittere debemus, quod in vegetabilibus fiat propagatio & multiplicatio per propria ſemi-

nia,

nia, idem a poſteriori dicendum erit de ſcarlatina, aliisque contagioſis affectibus.

Quare huc quam optime quadrat, illud eruditiſſimi Marcelli Malpighii ſapientiſſimum effatum: *Rerum enim natura tenebris obvoluta, cum ſolo analogiſmo pateat, tota percurrenda venit. &c.*

XXXII.

Poſtquam igitur pro cauſa materiali ſcarlatinæ certa & propria ſeminia conſtituiſſemus, ſupereſt, ut procatarcticas & occaſionales ſeu prædiſponentes aſſignemus cauſſas, a quibus prædictum miaſma, ſeu ſeminia in actum deducantur.

Quare judico, tales procatarcticas cauſſas a certis tempeſtatum mutationibus plerumque dependere; quæ vero illæ tempeſtatum mutationes ſint, difficile eſt determinatu, quia quaſcunque ſenſibiles aſſignavero, ſemper verum erit, quod ſub iisdem mutationibus etiam alii morbi contagioſi, ut variolæ, morbilli, petechiæ, purpura, aliique aliquando graſſari ſoleant.

Qua-

Quapropter neceſſe erit, ut recurramus, aut ad certos ventos talium ſeminiorum vectores; aut ad talium ſeminum certum, & debitum maturitatis terminum, ad hoc, ut dicere poſſimus, quod hæc ſeminia ſcilicet ſcarlatinæ potius, quam alia in actum deducantur.

Unde tales cauſas prædiſponentes deduco a tempeſtatibus humidis præſentibus, vel prægreſſis, & diu durantibus, aut a certis tunc temporis flantibus ventis, Euronothis, aliisque Auſtralibus, ſeminum vectoribus, illorumque evolutiones foventibus & promoventibus. Talia enim ſemina vel a prædictis cauſis afferuntur, vel inertia jam dudum latentia, in actum deducuntur, hoc eſt maſſæ humorum communicantur, ibidem evolvuntur, & multiplicantur, humores inficiunt, & conſpurcant, uti ſuperius in tractatu I. de aqua nuceriana putrida §. 74. dictum fuit; iſta materia putrida exanthematica in maſſa humorum aucta, aliquando occupat

pulmones, hepar, ventriculum, aliaque interna viſcera, alia vero ſubſiſtit, & hæret maximam partem in membrana celluloſa, ejusque vaſis; unde etiam fit, ut non tantum totus corporis habitus rubicundus, ſed etiam plus aut minus tumidus appareat; quin imo dein oſtendam, quod ſubſequens ille leucophlemagticus tumor exinde dependeat.

XXXIII.

Iſte, de quo nunc dixi, eſt communis & ordinarius contagia propagandi, & multiplicándi modus. Interim debemus admittere, quod cauſa materialis contagii, ſive ſcarlatinæ, ſive cujusque alterius, aliquando interne in corpore lateat, diuque hæreat iners ibidem, donec a certis cauſis in actum deducatur, ut evolvatur, effloreſcat & multiplicetur. Ratio vero & neceſſitas, talia ſeminia in corpore latentia admittendi eſt:

Primo, quia ex obſervationibus habemus, quod ſcarlatina, uti jam diximus,

mus, de variolis & purpura (§. 21.) aliquando ſporadice, & dum nulla adeſt epidemia, effloreſcat.

Secundo, quia experientia nos docet, quod profunda, fortis imaginatio, horror, aut terror tales excitare poſſint morbos exanthematicos. Vid. Tractat. de contagio, & alium de variolis.

Tandem tertio, quia in prædicto caſu DD. Comitum de Curland aliquot milliaribus ab invicem diſtantium, & ſcarlatina fere eodem tempore laborantium, leges ordinariæ contagii locum habere non poſſunt; quis enim admittere poterit ſcarlatinæ contagium ad aliquot milliarium diſtantiam propagatum, aliisque fratribus & ſororibus communicatum fuiſſe?

Quapropter admittere debemus, quod talia ſcarlatinæ ſeminia in illorum corporibus præextiterint; hæc vero illis quondam communicata fuerint vel titulo hæreditario a parentibus vel ab aëre, eſculentis potulantisque. Talia vero in noſtris cor-

poribus aliquando contingere, legere poſſumus Tractatum de contagio.

XXXIV.

Sed major videtur difficultas in eo, quod talia ſeminia brevi temporis intervallo in locis ab invicem diſſitis, & ubi nulla ſcarlatinæ epidemia obſervabatur, omnes fratres & ſorores prehenderit & afflixerit. Hæc mira phænomena procul dubio deducere debemus, vel exinde, quod prædicta ſcarlatinæ ſeminia in corpore hoſpitantia ſibi præfixum maturationis & evolutionis terminum eodem fere tempore attigerint; vel quod ab illorum forti imaginatione prædicta ſeminia fere eodem tempore, ut efflorefcerent & evolverentur, in actum deducta fuerint; nam frater, qui primus ſcarlatina maligna laborabat intra triduum, quatriduumve exinde denatus erat; quo triſti nuncio ab aliis fratribus & ſororibus accepto, debuerit neceſſario in iisdem non tantum triſtis & mœſta idea, ſed ſimul horror & pavor de hoc funeſto

mor-

morbo exoriri; ut exinde idem etiam morbus ortus fuerit. Vide Clar. Fieni elegantiſs. tractatum de viribus imaginationis. Plura ſimilia videri poſſunt in tractatu de contagio.

Huc enim referri poteſt obvia & noſtris aſſertis analoga obſervatio, quæ ex vegetabilium effloreſcentia & fructificatione deduci poteſt; ſic conſtat, vegetabilium ſemina terræ mandata aliqua citius, alia tardius effloreſcere; aliqua primo anno, alia ſecundo aut tertio, alia vero longe tardius fructificare.

Hoc ipſum videmus etiam in animalibus; quædam enim, ut inſecta, & alia animalcula minima, armato tantum oculo viſibilia vix naſcuntur, jam multiplicant, & multiplicantur. Vide Lœvenhœk de arcanis naturæ; alia vero intra unum, alterumve annum, aliqua, ut homo intra quindecim, & plures annos multiplicant: ſi itaque in aliis ſeminibus certos & diverſos pro ſui evolutione, & multiplicatione

debemus admittere terminos, cur idipſum etiam in ſeminiis morborum contagioſorum non admittamus non video.

Verum ſi hæc pro tenuitate mea allata alicui ut facile prævideo, non arrideant, ut meliora proferre ſtudeat, rogo, quibus ut aſſentiar, non laborabo.

XXXV.

Supereſt adhuc alius, quamvis forſitan valde rarus modus, quo ſcarlatina, aliaque exanthemata externæ corporis ſuperficiei communicari ſolent; contingit nimirum quandoque, ut animalcula & ſeminia v. g. ſcarlatinæ in aëre volitantia ipſi cuti adhæreant, ibique ſedem figant, aliquando etiam ultro penetrent, atque reſorbeantur, ſicque in cute prædicta exanthemata exhibeant. Hac de re duas ſingulares, & valde curioſas adducam obſervationes, quarum primam invenio apud Clar. Lanciſium in eruditiſs. ejus tractatu de noxiis paludum effluviis lib. I. Part. I. cap. XVIII. Dum de minimis animalculis in

in locis humidis, & paludoſis genitis, atque per aëra volitantibus, ratiocinatur, ſic effatur.

„ Nam cum ejusmodi animalcula ab
„ ambiente aëre in omnia foramina, quæ
„ habent oſtiola paulo latiora, quam ſint
„ illorum moles, ſoleant irrumpere;
„ ubi tamen anguſtiora invenerint, fieri
„ poteſt, ut cunei more diffindendo,
„ vulnerandoque ampliora reddant, ido-
„ nea nimirum excipiendis illorum ovu-
„ lis. Probabilem vero ejusmodi conje-
„ cturam faciunt ea, quæ nos ipſi con-
„ tingere videmus, apud illos paluſtrium
„ locorum incolas, qui ſtatim atque no-
„ cens illud hoſpitium experiuntur, fa-
„ ciei colorem in deterius mutare, va-
„ riisque puſtulis, atque exanthemati-
„ bus fœdari ſolent.

XXXVI.

Altera vero majoris indaginis, & magis curioſa legitur hac de re hiſtoria apud Paulum Sorbait celeberrimum quondam

Practicum Vindobonenſem in illius med. Pract. Tract. III. cap. XVI. de febre petechiali hoc modo.

„ Exanthemata petechiis ſimilia totam
„ propemodum aulam cæſaream, &
„ utrumque Gynæceum nuper 1674. in
„ ſylvula ad pulchrum fontem dicta,
„ cum ſub dio inter abſciſſas arbores,
„ comœdia exhiberetur, ſub crepuſcu-
„ lum nocturnum, corripuerunt; ita,
„ ut ad gynæceum derepente vocatus
„ tantam exanthematum copiam nobiliſ-
„ ſimarum domicellarum corpuſcula de-
„ fœdantium, obſtupuerim; nullus ade-
„ rat calor, non conquerebatur de qua-
„ dam cordis oppreſſione. Suſpicabar
„ primo ſuffitum aliquem arſenicalem
„ venenatum, ad venti favorem a ſica-
„ riis factum fuiſſe; ſed poſtquam intel-
„ lexi, locum illum plenum fuiſſe ſerpen-
„ tibus, ſtellionibus & lacertis, plurimas
„ arbores putridas vermibus plenas, &
„ inſectis putridis & venenatis infectas

„ ad-

„ adeſſe, nec locum adeo perflatum
„ fuiſſe, conjeci, adfuiſſe miaſma quod-
„ dam, quo aër infectus fuit, & conſe-
„ quenter homines, qui tamen ab imbe-
„ cillitate veneni omnes perſanati fue-
„ runt; nec fuerunt petechiæ, ut ſibi
„ quædam ſiniſtre perſuadebant.

Ex hac ſingulari, & notabili hiſtoria plura medicis practicis neceſſaria edocemur, & quidem primum, quod hic ab eruditiſſimo Sorbait annotatus exanthematicus affectus ad ſcarlatinam benigniſſimam reduci debeat.

Secundum, quod morbi exanthematici a miaſmate animato, ſeu, ab animalculis, illorumque ſeminiis per aëra volitantibus, & externæ ſuperficiei corporis adhærentibus, aut per alias vias eisdem communicatis dependere poſſint. Tandem

Tertium, quod ſimilis morbus exanthematicus, & benignus a petechiis, aliisque malignis diſtingui debeat.

Si quis vero plura de exanthematibus prædicta ratione communicabilibus, videre velit, legat & relegat elegantiſſima, omnique eruditione plena Illuſtriſs. & Eruditiſs. D. L. B. van Swieten commentaria in Tom. II. §. 723-4-5.

SECTIO V.

Exponit ſymptomata, & ſedem ſcarlatinæ.

XXXVII.

Statum morbi in ſcarlatina eſſe inflammatorium demonſtrant rubor, ardor, dolor, & tumor, quare evidens eſt, ſanguinem in minimis vaſis reſtagnare, unde prædicta dependent.

Iſta ſtaſis videtur fieri præcipue in illis vaſis, quæ membranam celluloſam perreptant, aut in eam terminantur; unde dein non tantum ille tumor, qui præſente ſcarlatina adeſt, ſed vel maxime alter tumor leucophlegmaticus, qui tardi-

dius ſcarlatinam ſubſequitur derivari debet.

Si conſideremus experimenta, quæ Clariſs. Ruiſchius de membrana celluloſa inſtituit, videbimus, quod illa non tantum omnia vaſa ſanguifera, illorumque minimas ramificationes; ſed omnes etiam nervos, illorumque minimas diviſiones obvolvat & comitetur; item quod hæc membrana in diverſam molem tendi, & elevari poſſit; quod diverſi tumores, præcipue vero emphyſemata nos docent; ſi itaque hæc, aliaque ſimilia perpendamus; facile concipiemus, quomodo prædictus tumor in ſcarlatina fieri poſſit.

Major quidem videtur difficultas, de illo tumore leucophlegmatico, qui ſcarlatinam ſequitur; ſed facilius concipietur, ſi intimius illa, quæ ſub ipſa ſcarlatina, aut ſtatim poſt illam, obveniunt, perpendantur; dixi enim quod tempore exanthematum ſcarlatinæ humores in vaſis ipſis, quæ cutem membranamque celluloſam

ſam perreptant, reſtagnent, adeoque hæc nimium tendantur, lacerenturque; unde dein tollitur illa cohæſio epidermidis cum cute, quam deinde ſequitur illa deſquamatio & decorticatio.

Quo facto alia vaſa peripheriæ corporis privantur illo ſibi neceſſario tegumento, & ſuſtentaculo; unde mirum non eſt, quod ipſa membrana celluloſa, irruentibus majore quantitate in illam humoribus, tendatur, & in tumorem leucophlegmaticum elevetur.

XXXVIII.

Ex quibus etiam patet ratio illorum, quæ §. VIII. dixi; quare nimirum illi majorem deſquamationem, & decorticationem experiantur, qui pluribus ſcarlatinæ maculis obſidebantur. Item quare illos major, & periculoſior leucophlegmaticus tumor vexare ſoleat, qui majorem decorticationem experti erant?

Huc debet etiam referri ſingularis quædam obſervatio de cute ſive boum ſive

ovi-

ovium morbo aliquo contagioſo denatorum; corium enim ex tali cute præparatum nullius uſus eſſe ſolet, quia tantam poſſidet teneritudinem, ut facillime laxetur, & dilaceretur.

Ratio hujus phænomeni in eo conſiſtit, quod in talî morbo fiat ſtaſis humorum in minimis vaſis cutem perreptantibus unde hæc vaſa partim nimium diſtenduntur, partimque rumpuntur; ex quo dein exurgit minor partium, fibrarumque cutis ad invicem cohæſio, minorque firmitas. Hæc vero adhuc magis patent, quod ex ſimilibus morbis pili in brutis, capilli in hominibus ſuo nutrimento deſtituti, ſponte decidere ſoleant.

XXXIX.

Dixi ſuperius §. III. IV. & reliquis quod in ſcarlatina præſertim maligna adſit tam vehemens faucium tumor, rubor, & ardor, ut ægri quandoque nec deglutire, nec loqui, nec reſpirare valeant; ex quibus ſpero fore, ut quilibet judicet in tali

ca-

caſu ſummam adeſſe inflammationem, quæ non tantum laryngem, pharyngem, linguam, tonſillas, aliasque partes in faucibus ſitas occupet, ſed ſæpe etiam ſe ad œſophagum, ventriculum, arteriam aſperam, pulmonesque extendat; in quo caſu affligit nauſea, vomitus, aut perpetuus niſus ad vomendum cum continuis deliquiis & lypotemiis. A ſtaſi inflammatoria arteriam aſperam, pulmonesque obſidente fit continua tuſſicula, reſpiratio perquam difficilis, parva & frequens ſummisque anxietatibus juncta.

XL.

Dum itaque prædicta mox recenſita ita fiunt, exurgunt exinde neceſſario alia his ſimilia, & lethalia mala; nimirum venæ jugulares, & vertebrales exinde compreſſæ ſe in ſubclaviam, & cavam exonerare non poſſunt; adeoque fit ſtaſis inflammatoria in cerebro, ejusque ſinubus, unde dein ſopor, delirium, convulſiones, gangræna, & mors expectanda ſunt.

XLI.

XLI.

Dixi ſuperius §. XXXI, quod cauſa materialis ſcarlatinæ tam benignæ quam malignæ videatur eſſe una eademque ſpecie. Quia vero hæc propoſitio alicui paradoxa videri poſſet, rationem dedi, quia nimirum experientia conſtat, quod a ſcarlatina benigna maligna, & viciſſim a maligna benigna contrahatur; uti hoc ipſum in variolis benignis & malignis videmus.

Verum quia hæc ad convincendum quemquam ratio quandoque non ſufficeret, ſequentia ſpero omnibus ſatisfacient: ſic hoc ipſum videmus in omnibus aliis ſeminibus vegetabilium, quod ſi eadem materialia ſemina in diverſis locis, aut diverſis terræ plagis, aut etiam diverſo tempore terræ mandentur, quod nimirum fructus quoad aliquas cicumſtantias diverſi exinde oriantur; quin imo videmus ex eadem v. g. arbore fructus quoad quædam accidentia, ut magnitudinem, colorem, maturitatem, diverſos provenire. Quare

re ergo non etiam idem poſſet eſſe in ſeminiis ſcarlatinæ, & variolarum non video?

Sic legimus in Bonet. medicin. ſeptemtrionali parte altera pag. 222. quod variolæ & morbilli in inſulis orientalibus, & occident. ſint ſemper maligni: Cujus rei cauſa non ſunt ſeminia variolarum aut morbillorum, ſed loca ipſa, aut aer, aut corpora incolarum ita diſpoſita.

XLII.

Aſt ſupereſt hic difficilior quæſtio, de eſu mytuli ſolvenda. Experientia enim conſtat, quod quamdiu hoc venenum in ventriculo latet, exanthemata in circumferentia corporis oriantur; quamprimum vero illud evomitur talia exanthemata diſpareant. Vide eruditiſſima comment. van Swieten Tom. II. §. 399. Igitur evidentiſſime exinde deducere poſſumus, quod exanthemata ſcarlatina, aut quæcunque alia a prædictis ſeminiis verminoſis non dependeant.

Hoc

Hoc argumentum videtur in fronte habere aliquam vim, qua etiam illis, qui noſtrarum eſſent partium, imponere poſſet; ſi vero in receſſu conſideretur, apparebit, quod noſtram de contagio ſententiam potius corroboret, quam infirmet. Nam duplicis generis admitti debent exanthemata; nimirum illa, quæ contagioſa, ſeu ultro multiplicabilia eſſe ſolent; qualia ſunt: ſcarlatina, morbilli, variolæ, petechiæ, & ſimilia. Item alia, quæ non ſunt contagioſa, ut lentigines, ephelides, ſudamina, maculæ hepaticæ, & ſcorbuticæ; huc etiam ſpectant illa, quæ a pulicum morſibus cuti infliguntur, & petechias quandoque mentiuntur. Quapropter ad ultimam hanc claſſem debent pariter reduci illa exanthemata, quæ a comeſtis mytulis dependent. Quia nimirum a mytulo in primis viis hærente, & internos ſpaſmos excitante humores magna vi ad peripheriam corporis premuntur, qui ibidem ſubſiſtentes talia exanthemata exhibent. Dum ve-

to mytulum evomitur, ſpaſmi ſedantur, & liber humorum circulus per vaſa cutis conciliatur, ſicque exanthemata evaneſcunt.

Hujus afferti clariſſimum exemplum habemus in illis præcipue fœminis, quibus annis intra quadrageſimum & quinquageſimum menſtrua valedicere ſolent; iſtæ enim a ſpaſmis internis, ſæpiusque recurrentibus vexantur, phlogoſibusque afficiuntur, ex quibus facies adinſtar ſcarlatinæ rubere, moxque palleſcere ſolet.

Hæc ſunt præcipua ſcarlatinæ ſymptomata, quorum non tantum decurſum, ſed & cauſas, rationesque pro poſſibili explanavi; ſuperſunt plura alia exponenda, quorum quia ratio facile patet, aut, quia jam ſuperius §. XXI. data eſt, talia hic tacitus præterire volo.

SE-

SECTIO VI.

Exhibet prognoſim ſcarlatinæ.

XLIII.

Scarlatinam benignam, ſi nullus in ſex rebus non naturalibus committatur error, eſſe omni periculo expertem omnes norunt practici. Altioris vero indaginis, & majoris periculi ſcarlatina maligna eſſe ſolet.

Scarlatina maligna habet ſuos malignitatis gradus, nam aliquando prima, aliquando ſecunda, tertia, aut quarta die, aliquando tardius interficere ſolet.

Gradus malignitatis deſumitur à ſymptomatibus affligentibus; ſi enim ſumma adſit proſtratio virium, ingens in deglutitione, & reſpiratione difficultas, ſopor, delirium, intra unam alteramve diem jugulare poteſt.

Si ſtantibus his diris ſymptomatibus pulſus ſit parvus, & celer, videtur jam gangræna ſubeſſe.

A contrario multum ſperare poſſumus, ſi ægri libere reſpirent, ſi exigua cum difficultate deglutiant, & ſi pulſus, non obſtante ejus celeritate, ſit fortis.

In infantibus cæteris paribus minus eſt periculum quam in adultioribus, quia illorum corpora magis ſunt tranſpirabilia faciliusque ſine dilaceratione fibrillarum tendi poſſunt.

Quo tardior & rarior ſit ſcarlatinæ eruptio, eo benignior plerumque eſſe ſolet; quo autem citior, & copioſior corpus obſidet, eo periculoſior eſſe conſuevit. Interim vidi ſæpe ſtatim prima die ſcarlatinam benigniſſimam in conſpectum veniſſe. Item obſervavi, quod, quamvis exanthemata ſcarlatinæ ſint rara, ſi tamen febris, & anxietates perſeverent, ſemper mali moris dicenda ſit ſcarlatina,

Quando ſcarlatina ſedem mutat; hoc eſt quando nunc una, nunc altera pars corporis magis rubere videtur; aut quando univerſaliter in ambitu corporis nunc

ma-

major nunc minor apparet rubedo; metuendum eſt, ne in aliqua interna corporis parte ſedem figat, ſicque periculum augeat.

Si in frequente, & copioſa ſcarlatina externus corporis habitus tumeat, facilius toleratur morbus, ſecus enim adeſt intolerabilis ardor.

Si corpus in peripheria tumeat, ſubſequitur certius decorticatio, quam ſi non tumeat.

XLIV.

Si diſſipata jam ſcarlatina ægri adhuc frebricitent, inquieti, & inſomnes ſint, ſignum eſt criſim necdum perfectam adeſſe, adeoque multa adhuc metuenda ſupereſſe.

Quibus ſcarlatina ad decorticationem diſponitur, videtur quaſi critice hac ratione evacuari; obſervavi enim, quod tales ægri non tam ex ſcarlatina quam ex ſubſequo tumore leucophlegmatico metuendum habeant.

Si poſt ſuperatam jam ſcarlatinam præcipue malignam ægri ab omni febre immunes ſint; & tamen non appetant, languidique maneant, ſignum eſt prædictum tumorem leucophlegmaticum in propatulo eſſe.

Si tumor iſte leucophlegmaticus cum pulſu febrili conjunctus ſit majus portendit periculum, quam ſi ſit ſine febre.

Si adhibitis exquiſitiſſimis, quæ ars dictat, remediis, tumor ille leucophlegmaticus nihilominus cedere nolit, tunc vel fit raptus illius ſeri ad cerebrum, ex quo ægri fiunt comatoſi, ſicque aut convulſi, aut apoplectici pereunt. Vel fit decubitus ad cavitatem thoracis, unde dein ſequitur ſuffocatio.

SE-

SECTIO VII.

Scarlatinæ, ejusque graviorum ſymptomatum curationem proponit.

XLV.

In methodo ſcarlatinæ benignæ medendi exponenda non detinebor; etenim ex illis, quæ jam ſuperius adduxi abunde conſtat, medici ſatagentis opera opus non eſſe, ſed ſufficere, ſi tales ægri regimine, quoad ſex res non naturales temperato utantur.

Unicum tamen in ſimilibus caſibus obſervandum tam ægris quam medentibus injungo, ne ſcilicet evaneſcentibus jam exanthematibus ægri nimis cito aëri frigido ſe exponant, nam ſuperius jam inſinuavi, quod ſcarlatinæ etiam benignæ aliquando ſupervenire ſoleat, tumor ille moleſtus, & ſæpe periculoſus leucophlegmaticus dictus.

XLVI.

Si vero ſcarlatina maligna adſit, quæ cognoſcitur ex ſignis §. XXVIII. &

XXIX. tunc funeſtiſſimo huic malo exquiſitis, & energiticis remediis quantocius obviam eundum eſt; quia hic ipſe morbus, ut alii inflammatorii vel diſcutitur vel tranſit in gangrænam, aut abſceſſum aut alium §. III. & IV. deſcriptum affectum. Quapropter indicationes curativæ ex datis de ſcarlatina cauſis §. XXX formandæ erunt.

Pro prima cauſa aſſignavimus miaſma aliquod verminoſum ſepticum multiplicabile.

Pro ſecunda vero, & quaſi præcedentis effectu diximus eſſe diſpoſitionem inflammatoriam, quasdam partes plus, alias minus occupantem, & diverſa ſymptomata, ſæpeque lethalia inducentem.

Unde indicationes exinde exurgunt. Primo: ut prædicta materia ſeptica verminoſa per appropriata antiſeptica enervetur, deſtruatur, illiusque multiplicatio impediatur. Secundo: ut humores ſtagnantes in liberum circulum redigantur.

Et

Et tandem tertio: ut ſymptomatibus urgentioribus obviam eamus.

De prima indicatione deinde erit ſermo, quia ſtaſis inflammatoria in hoc morbo quantoque ita urget, ut niſi ſtatim ſub initium morbi hanc præ omnibus aliis reſpiciamus, omnibus aliis conatibus oleum, & operam perdamus. Cum enim ſtaſis inflammatoria cerebrum, fauces, aliasque nobiles partes occupet, debemus eſſe ſolliciti, ut liber humorum per has partes circulus procuretur, quod fit primo demendo quantitatem eorum. Secundo, impetum ipſorum ad partes affectas minuendo, quod fit revellendo & derivando. Et tandem tertio humores meabiles, & fluxiles reddendo.

Præterea una eademque fidelia debemus prædictam acrimoniam ſepticam reſpicere, & pro poſſibili mitigare, atque præſentia, urgentiora ſymptomata lenire, futuraque impedire.

XLVII.

Primis indicationibus ſatis fit, ſi illico ſanguis ex pede, & in debita quantitate mittatur. Hoc modo enim ſatisfacimus & generalibus inflammationum, & noſtris de ſcarlatina indicationibus; nam hac ratione demitur exuberans humorum quantitas, minuiturque impetus eorum ad partes affectas.

Ex quo dein evenit, ut alia liquida diluentia & antiphlogiſtica facilius noſtris miſceantur humoribus, illosque meabiles, & fluxiles reddant.

Scio quidem multos celebres practicos abhorrere a venæſectione præſentibus exanthematibus inſtituenda, quia erroneis præjudiciis capti exanthematum retroceſſum, aut retropulſum mutuant.

Verum ſuperius in tractatu de variolis §. CXXXI. diverſis obſervationibus, multisque gravibus auctoritatibus oſtendi tales vanos inanesque eſſe metus; quibus ſequentia accedunt.

Nam

Nam in noſtro caſu exigit venæſectionem ſtatus morbi inflammatorius, & præceps ex neglecta, & omiſſa ſanguinis miſſione vitæ periculum; quia breviſſimo tempore inflammatione affectæ partes in gangrænam mortemque terminantur, quibus venæſectio in debita quantitate inſtituta moras injicit; ut dein ex aliis appropriatis remediis multum ſperandum reſtet.

Sanguinis venæſectione extractus præditus eſt cruſta tenaci, lardacea eodem modo, ut in pleuritide, & peripneumonia; adeoque ſicut in his caſibus, adhibitis quibuscunque diluentibus, & antiphlogiſticis ſine venæſectione nihil efficimus, idem dicendum erit in ſcarlatina.

Præterea non tantum meis, ſed etiam aliorum obſervationibus edoctus edicere poſſum, quod niſi in ſcarlatina valde maligna quantocius ſufficiens quantitas ſanguinis detrahatur ægri breviſſime aut ſuffocentur, aut gangræna afficiantur. Quod

jam

jam aliunde ex præcedente ſectione II. & §. XXI. conſtat.

Hoc ipſum confirmat , & corroborat ſua auctoritate Clariſs. Freind. Hiſt. med. hoc modo.

„ In variolis, morbillis, eryſipelate, „ & ſcarlatina, ſi ſymptomata vehemen„ tiora fuerint, ſi caput, aut pulmones „ vehementius urgeant, aliæque partes „ ingenti dolore ſupra modum afficiantur; „ ratio poſtulat, ut vena incidatur „ ac tuto fieri licet. Et teſte experi„ entia (nihil enim frequentius exper„ tus ſum) audacter affirmo, me nun„ quam obſervaſſe potuiſſe, eruptiones „ iſtiusmodi ex venæſectione retroire.

Ejusdem opinionis & obſervationis ſunt plures alii, quos prætereo, practici.

XLVIII.

Sed dices, certæ & evidentes celebrium practicorum obſervationes nos docent, quod ſæpe in morbis malignis, ut in ſcarlatina maligna humores noſtri cor-

po-

poris non ſint tenaces, viſcoſi, & cruſta lardacea donati; ſed potius diſſoluti, diffluì, omnique conſiſtentia carentes; ut in peſte Bredana, aliisque vide commentar. D. L. B. van Swienten Tom. II. p. 421. In ſimili vero caſu venæſectio debet exulare, alia vero remedia, ut incraſſantia, auſtera, & acida mineralia præſtitui debebunt.

Ad hanc difficultatem reſpondeo, quod in ſimili caſu deberemus abſtinere a venæſectione; & prædicta remedia, noſtris dein dicendis, contraria, ordinare.

Aſt hoc monitum volo, quod tales caſus in noſtris regionibus oppido rari eſſe ſoleant, quia ad talem humorum diſſolutionem illi potiſſimum proclives ſunt, qui endemio, & hereditario titulo craſi humorum ſcorbutica præditi ſunt, quod in noſtris regionibus oppido rarum eſt.

Ad hanc objectionem referri poteſt alia in ſcarlatina maligna obſervatio; nimi-

mirum ego ipſe aliquoties ſumma cum admiratione obſervaveram, quod vegeti & alias ſaniſſimi infantes, aut juvenes ſcarlatina maligna correpti breviſſimo tempore cum pulſu debili, frequenti & inæquali perquam debiles languerent; qua ex ratione hæſit mihi aqua, an in ſimili caſu ſanguis mittendus eſſet nec ne.

Sed experientia me a poſteriori docuit, quod ex celebrata venæſectione ſimiles ægri potius refocillarentur, quam opprimerentur; nam pulſus exinde fiebat æqualior, fortior, & mollior; quod denotat in ſimilibus caſibus vires oppreſſas non vero exhauſtas dici debere. Aſt, ut clarius, & evidentius hæc pateant, quæ communibus, & apud medicos uſitatis effero terminis, opus erit, ut quædam, medicis hoc tempore nota experimenta, conſideremus.

Sic experimenta nos docent, quod ſi nervi a pari vago, & intercoſtali oriundi, & ad cor tendentes ligentur, autquacun-

que

que ratione comprimantur, motus cordis, arteriarumque langueat, & palpitet, pulſus fiat exinde neceſſario debilis, celer & inæqualis. Item conſtat, quod nervi cingantur multis, & minimis vaſis, eorum partim lubricitati, partimque nutritioni inſervientibus, atque nervorum ganglia conſtituentibus.

Si itaque in vaſis nervos ad cor tendentes ambientibus fiat talis humorum ſtaſis, tunc fibrillæ nerveæ premuntur, & comprimuntur eadem ratione, ac ſi ab aliqua violentia externa premerentur. Igitur fiunt exinde omnia illa impedimenta in motu cordis, arteriarumque, quæ jam dixi, taliaque perdurant, donec prædicta ſtaſis ſolvatur.

Ad hanc vero, uti ad omnes alias ſimiles reſolvendas ſtagnationes, quod venæſectio plurimum conducat, jam probatum fuit. Unde mirum non eſt, quod in ſimilibus caſibus pulſus, qui parvus, celer, & inæqualis erat poſt celebratam

ve-

venæſectionem fiat fortior, & æqualior.

Interim in talibus caſibus ſemper bene perpendendum eſſe judico, an non ſtantibus his, ſubſit jam gangræna; in quo caſu mortem, aliunde inevitabilem, venæſectio potius accelleraret, quam præcaveret; quapropter ſatius eſt in tali caſu ab omni ſanguinis miſſione abſtinere; ne medicus videatur occidiſſe illum, quem iniqua ſors ipſa interemit.

Hac vero occaſione quamvis extra omnem meæ materiæ ſcopum, & ordinem, admonere poſſum, & debeo, quod plures, quam vulgo creduntur, momentoſi, & imperſcrutabiles nervorum affectus, ut præcipue diverſi ſpaſmi hypochondriaci, & hyſterici, a tali ſtaſi humorum in vaſis nervos ambientibus, eorumque ganglia conſtituentibus, dependeant; qui dein flagellum ægrorum, medicorumque dici ſolent.

Quod

Quod vero quantitatem ſanguinis detrahendi, aut locum, ex quo mitti debeat, concernit, in tractatu de variolis maximam partem jam inſinuavi.

XLIX.

Præmiſſa ut jam dixi venæſectione debent alia, quæ pariter revellendo & derivando agunt, in uſum vocari, talia ſunt epiſpaſtica, veſicantia, quæ partibus inferioribus, aut etiam ad nucham applicari debent. Debet tamen, ut ſuperius dixi in tractatu de variolis, præmitti ſufficiens ſanguinis detractio, ſecus plus damni, quam commodi ex veſicantibus expectandum erit.

Ad eundem ſcopum ſpectant enemata emollientia ſæpius injecta, ſive illa ſint ex diverſis ſpeciebus emollientibus, ſive ex decocto hordei, ex lacte aut ejus ſero perinde eſt, dum modo non ſint acria irritantia.

L.

Aliis vero ſupra dictis indicationibus, quæ acrimoniam & tenacitatem humorum reſpiciunt, ſatisfacimus per diluentia, temperantia, antiphlogiſtica, quæ fluxiles & meabiles humores reddunt, acrimoniamque ſepticam temperant.

Talia deſumuntur ex aquoſis, nitroſis, farinoſis, fructibus horreis, oleribus, aceſcentibus, acidis, diluentibus, humectantibus, reſolventibus, & ſaponaceis.

Quapropter huc ſpectant radices graminis, acetoſæ acetoſellæ, ſcorzoneræ. Herbæ: ut acetoſa malva, althæa, veronica.

Farinoſa ſunt ſemina frigida. Huc etiam ſpectant: Hordeum, avena, amygdalæ, fagopyrum, milium, oryza, ſemina papaveris.

Fructus horæi ſunt: Poma citria, aurantia, poma acido-dulcia, pruna dulcia,

ry-

rybeſia, rubi idæi, mora, fraga & ſimilia.

Huc ſpectat lac dulce, ebutiratum, ſerum lactis. Tandem acida mineralia, ut ſpiritus nitri, vitrioli, ſulphuris per campanam, & acida vegetabilia, ut ſpecialiter acetum vini.

Ex his poſſunt componi multifariæ remediorum formulæ; nimirum: Decocta, infuſa, extracta, emulſa, hydrogala, ſyrupi, julapia, rob, balnea, vapores, fomenta, clyſmata, & ſimilia.

Qui vero plura in eodem genere remedia deſiderat, legat materiam medicam, & remediorum formulas venerandi Hermanni Boerhavii, & Clariſſ. D. Davidis de Gorter.

Cum obſervaverim in ſcarlatina maligna, adeſſe ſummam nauſeam, amaritiem oris, niſum perpetuum ad vomendum, quin imo vomitum ipſum materiæ perquam amaræ, plus minus viſcoſæ, in quo caſu, ut facilius vomerent ægri,

ſuaſi copioſam aquam tepidam hauriri; unde factum fuit, ut facilius, & copioſius vomerent, & quod deſuper non tantum illa anxietas & niſus ad vomendum miteſcerent, verum etiam quod deglutitio facilior, & ſine tam vehementi dolore ſequeretur, & quod morbum facilius tolerarent, & ad acmin, ac etiam ad criſim perducerent.

Item, quod iſte effectus eo notabilior eſſet, ſi aut præcederet, aut ſequeretur copioſa hæmorrhagia narium.

Quapropter hac ratione niſus naturæ ſequutus, conatus fui iſtos naturæ motus per appropriata emetica promovere; unde ita proceſſi; nimirum præmiſi debitas, & pro ratione urgentis morbi, ætatis, virium, etiam repetitas venæ ſectiones, mox dein propinavi appropriatum emeticum. Verum ex emeticis vidi magnam differentiam quoad effectum; nam emeticum ex hipecacuanha exaſperabat fauces, quod etiam in aliis caſibus obſervamus,

mus: quia tam in ejusdem aſſumptione, quam etiam in evomitione aliqua ejusdem portio adhæret faucibus, non tam facile abluenda. Hoc incommodum non obſervavi ex tartaro emetico in aqua fontana deſtillata ſoluto, & ſyrupo aliquo demulcente mixto. Formula ſolet mihi eſſe familiaris ſequens:

℞. aquæ ſtillat. fontanæ unc. v.
Tartari emetici gran. v.
Syrupi de althæa unc. j.

miſce. Hæc eſt formula pro ægroto conſiſtentis ætatis, pro junioribus autem ſufficiet medietas: de ſimili mixtura debet ſumere ægrotus ferme quolibet minuto temporis unum, alterumve cochleare donec incipiat vomere, quod in aliquibus citius, in aliis tardius contingit, ſuperbibendo aliquod infuſum demulcens ex floribus verbaſci althææ, malvæ: octo circiter horis poſt exhibitum emeticum debet exhiberi paregoricum, quod potius ex diacodio, ſyrupo papaveris albi,

bi, aut ex grano dimidio, aut tertia grani parte opii conſtare debet, quam ex laudano liquido, quia hoc ſpirituoſum eſt.

Ex his obſervavi, quod ægri, qui antea inquieti, ſoporoſi, & ſubdelirantes erant, dein ad quietem diſponantur, quod deglutitio, & reſpiratio liberiores evadant, & quod ulteriorem progreſſum morbi facilius ferant.

Item in duobus juvenibus obſervavi, quod exanthemata ſcarlatina, quæ prius vaga, nunc plura, nunc pauciora in peripheria corporis aderant, exacta autem emetici operatione, conſertim, & cum levamine, totum corporis habitum occupaverint.

Verum poterit quiſquam judicare, quod hæc ratio medendi aliquid empirici ſapiat, aſt a poſteriori, ſeu a ſecundis curationibus, & obſervationibus judicando, poterimus facile rationem, & fundamentum hujus methodi eruere: nam ex

ana-

anatomicis certum eſt, quod membrana pituitaria oris fauces, laringem, pharingem, nares, ſinus, arteriam aſperam, œſophagum obveſtiat, & certum eſt quod hæc in ſcarlatina maligna tumeat, unde dein ille tumor faciei deglutitio difficilis, & reſpiratio anheloſa. Ab hac membrana tumefacta premuntur venæ jugulares, vertebrales, quæ ſe in cavam exonerare non poſſunt; unde fit ſtaſis humorum in cerebro, in ejus ſinubus, ab hac dein Comatoſi affectus deliria. &c.

Hic ſane quamvis extra rhombum, breviter attingere debeo, quod ſedes bovinæ & equinæ pariter in hac membrana pituitaria hærere videatur. Unde dein tam copioſa ex naribus, & ore viſcidi muci excretio, præceps gangræna, & mors dependent.

Perpendamus parumper, quomodo emetica hos affectus levare poſſint: etenim per violentum motum, qui ſub ipſa vomituritione fit, concutitur, & alterna-

tive nunc convellitur, conſtringitur, nunc relaxatur membrana pituitoſa, ex quo neceſſario contingit, ut non tantum illud, quod in ventriculo hæret, verum etiam, quod in faucibus, aliisque membranæ pituitariæ vicinis partibus ſtagnat, exprimatur, & evacuetur, reliquum vero, tam lympha, quam ſanguis, quod intra vaſa hæſit, ad liberiorem circulum promoveatur, ſicque tumor faucium, aliarumque adjacentium partium flaccescat, aliaque laborioſa inde dependentia ſymptomata miteſcant.

Hic præterire non poſſum methodum medendi deglutitioni difficili ex inflammatione faucium noſtri piæ memoriæ feliciſſimi practici Domini Archiatri de Zwenghoff, qui, cum ſæpius ipſemet tali affectu laboraſſet, præmiſſis debitis venæſectionibus, proprio conſilio emeticum in uſum vocabat, ex quo mox reſipiſcebat. Cum autem multi noſtrates medici eum inviſere ſolerent, omnes hanc methodum, quam-

quamvis in ſe ipſa ſalutarem, tamen empyricam clamabant.

Sed auctoritatem majorem ad confirmationem noſtri propoſiti non requiro, quam obſervationes Eruditiſſimi Domini Wittering medici Anglicani, quas in *gazette ſalutaire*, ſummo cum gaudio legi, ubi ille in ſcarlatina maligna emetica tanquam remedia ſpecifica eſſe aſſerit, quinimo miratur, quod nec ego, neque D. Navier aliquam horum mentionem fecerimus.

Interim dantur caſus ut in phthiſicis, hæmoptyſicis, ubi emetica non habent locum, his debent lenia laxantia ex magneſia nitri, tamarindis, caſſia, manna, præſtitui: ſic emulſio Mannata facile & volupe aſſumitur, & eſt remedium antiphlogiſticum, demulcens, & per epicraſim evacuans.

Verum ne mirabere B. Lector, quod ego §. LXXXV. in annotationibus ad ægrotum ſeptimum aliter locutus fuerim:

dixi nimirum ibidem, quod obſervaverim emetica à Medicis in ſcarlatina maligna ordinata ſemper plus nocuiſſe, quam profuiſſe; quod ſane non tantum præteritis temporibus, verum etiam modo, obtinet; ſi talia emetica nunc ſine debitis cautelis, ſicut prius præſtituantur; nam nefas, non tantum medici, ſed & adſtantes judicabant, ſi præſentibus exanthematibus venæ ſectio inſtitueretur; unde emetica ſine præmiſſa ſanguinis miſſione propinabant, & quidem talia emetica, ut eſt hipecacuanha, quæ faucibus adhærent, & irritant, præſcribebant, etenim tunc necdum nota erat methodus tartarum emeticum in magna quantitate aquæ diſſolutum præſcribendi, & exhibendi; ordinabatur enim in pulvere cum aut ſine hipecacuanha: quapropter mirum non eſt, ſi hac ratione effectus emeticorum non ad vota cederet.

LI.

LI.

Superius in indicationibus formandis dixi, quod primo illud miaſma contagioſum ſepticum deberet deſtrui, ejusque multiplicatio impediri. Verum quia ad hæc uſque tempora ignoramus, talia ſpecifica, quæ miaſmati contagioſo ſcarlatinæ directe oppoſita eſſent, ſic hæc fuit una ex rationibus, quod nunc primo huic indicationi ſatisfaciam, cui primo ſatisfacere debuiſſem.

Quantum autem ex repetitis eruditiſſimorum practicorum obſervationibus nobis conſtat, habemus univerſale antiſepticum in cortice peruviano, qui in omnibus morbis contagioſis malignis præ omnibus aliis remediis hucuſque inventis, efficaciſſimus deprehenſus eſt, in quantum acrimoniam illam ſepticam temperat, illiusque ulteriorem multiplicationem impedit.

Aſt in illis morbis malignis, qui cum aliqua inflammatoria diſpoſitione conjuncti ſunt, ut variolæ, & ſcarlatina, obſerva-

vationes docent, quod non conveniat, niſi prius inflammationi per miſſionem ſanguinis perſpectum ſit; atque hæc & quippem princeps fuit ratio, quare in ſcarlatina primo de inflammatione, dein vero de ejus acrimonia ſeptica ſollicitus fuerim.

LII.

Quod vero cortex peruvianus in ſcarlatina maligna ſit ſpeciale remedium, optimumque antiſepticum habemus ex obſervationibus celeberrimorum medicorum. Hoc videre poſſumus apud Mortonium capite V. de febre ſcarlatina in hiſtoriis IV. V. VII. VIII. IX. & X. Idem ſentit Eruditiſſimus, & Magnificentiſſimus D. Archiater Cæſareus de Haen.

Qui plura hac de re legere cupit, inveniet in noſtro tractatu de variolis, & in noſtris ſequentibus obſervationibus.

Aſt hic objici poſſet: quod effectus aliquis a cortice vix ſperari poſſit, niſi hic in debita, & ſat magna quantitate aſſumatur, quod in ſcarlatina fieri non poteſt,

qui-

quia in deglutitione difficultas quandoque tanta eſt, ut vix liquida deglutiri poſſint; adeoque talia propoſita remedia ſunt de ſubjecto non ſupponente.

Ad hoc reſpondeo, quod in ſimili difficili caſu alia ratione procedendum ſit. Nimirum debet corticis extractum aut ejus ſal methodo Gareana præparatum in aqua appropriata ſolutum, ſicque in parva doſi, & ſæpius exhiberi; qua ratione non tantum facilius aſſumi poterit, ſed & remedii major efficacia, non obſtante minore quantitate, compenſabit illam magnam quantitatem corticis in ſubſtantia aſſumendi.

Præterea poterit ex cortice, & aliis ſpeciebus emollientibus ſaturatum decoctum confici, & exinde clyſma ſæpius injici; ſic enim fiet, ut magna ſimilis decoctionis virtus per vaſa abſorbentia bibula ad maſſam humorum feratur, & eundem ac ſi per os aſſumpta fuiſſet, exerat effectum.

Hoc

Hoc confirmant alia experimenta, quibus conſtat ex enematibus nutritivis corpus diu nutriri poſſe. Item experimenta nos docent, quod per ſaturatas chinæ chinæ decoctiones ſæpius injectas, febres eodem modo curari poſſint, ac ſi hoc remedium per os aſſumatur.

In hac Paragrapho dixi, quod cortex peruvianus ſit optimum antiſepticum ad acrimoniam ſepticam ſcarlatinæ malignæ domandam, de quo non tam facile quisquam dubium movebit, verum dubium eſſe poteſt, qua forma, an in pulvere, an in extracto, an in decocto, aut alia ratione exhibitus meliorem exerat effectum: ſi in ſubſtantia exhibeatur, omnes practicos experientia docet, quod perquam periculoſas, & furibundas febres abigat, quod gangrænam cicuret, quales effectus neque ab extracto, neque a decocto, quamvis copioſiſſime ſumptis, expectare poſſumus; ratio hujus eſt, quia per decoctionem principia activa cortici innata, & unita decomponuntur, & de-

per-

pérduntur; inter hæc principia eſt præcipue aër fixus; nam Celebres Auctores, inter quos Maubride, Black, Priſtley, ſed præcipue Clar. Dobſon (*memoire ſur l'air fixe*) hoc tempore evicerunt, quod aër fixus, qui pharmacis inhæret, quamplurimum ad curationem morborum faciat, unde patet, quod cortex in ſubſtantia omnibus aliis præparationibus ſit præferendus.

Verum propter difficilem deglutitionem, vix poteſt in pulvere, aut in electuario quantitas ad hunc urgentem morbum debellandum requiſita, deglutiri; unde celebres practici aliam exquiſiverunt methodum corticis cum ſuo vigore exhibendi, nimirum per infuſionem frigidam cum aut ſine trituratione. Huc referri poſſet ſal eſſentiale Corticis, methodo Garejana præparatus. Aſt nimium ejusdem pretium vetat ejus uſum.

Huc pariter ſpectat extractum corticis cum vino factum, quia ſic tam gummo-

moſæ, quam reſinoſæ ejus partes extrahuntur.

Hæc, quæ hic dixi, confirmat obſervationibus Celebr. D. Percival in Commentariis de rebus in medicina geſtis, Volum. XVI. pag. 268. & 597. ubi damnat decoctum corticis, item dicit: ejus pulvis pondere, & molle debilibus nocet, quia ſic non tranſit ad circulum humorum, ſed debet prius in primis viis digeri, macerari, & ſolvi, ferme eadem ratione ut in externa infuſione fit; ejus ſubtiliſſima ſoluta portio tranſit ad circulum humorum, maxima vero ejus pars una cum excrementis evacuatur per alvum: ſatius itaque erit, ſi iſta digeſtio, maceratio corticis fiat in vaſis extra, quam intra noſtrum corpus. Iſtam infuſionem filtratam ſoleo optimo cum effectu miſcere cum lacte, ſed de lacte, & hydrogala mox dicam plura.

Exacto, & certo computo Sanctorii in medicina ſtatica jam definitum eſt, quod

in

in morbis acutis, qualis ſcarlatina maligna eſt, 30. circiter libræ humorum conſumantur; ſed quæſo, quales illi ſint? utique ſubtiliſſimi, roscidi, inquilini, uno verbo optimi corporis humores: quales ergo remanent in vaſis? unusquisque affirmare debebit, quod iſti ſint graſſi, & acres, qui primo in minimis internorum viſcerum, & peripheriæ vaſis ſubſiſtunt, reſtagnant, ea impervia reddunt, dein erodunt, & gangræna afficiunt.

Accedit his, quod oſtenderim miasmata ſcarlatinæ in membrana celluloſa ſuam ſedem præ aliis in partibus habere, jam ex anatomicis conſtat, quod iſte celluloſus contextus non tantum minima vaſa, verum etiam minimas fibrilas, tam nerveas, quam muſculoſas concomitetur, & obveſtiat, illis lubricitatem, mobilitatem, forte etiam nutrimentum impertiatur; unde dein fit, ut per vim morbi deperdito ſubtiliſſimo roſcido liquido, tam minima vaſa, quam minimæ fibrilæ muſculares &

nerveæ exareſcant, & immobiles evadant. Hoc autem amiſſum liquidum optime, & facillime per hydrogalam reſarcitur, ad hoc, ut tam ipſa vaſa, quam nervi, & muſculi ſuam lubricitatem, & mobilitatem conſervent.

Ad impediendum iſtum lethalem ſtatum, noſter oculatiſſimus Sydenhamius non invenit præſtantius, non efficacius remedium hydrogalâ: de qua vide illius, & meum tractatum de variolis. Hydrogala ſolet alias conſtare ex tribus partibus, aquæ fontanæ, & una lactis, item ſacchari quantum ſatis. In ſcarlatina maligna ſoleo ſumere infuſionis frigidæ Corticis peruviani duas partes, & unam lactis, aut etiam partes æquales, & edulcorare cum ſaccharo, aut cum aliquo ſyrupo demulcente ut diacodio, aut ſyrupo de althea; nam hoc remedium eſt tonicum, antiſepticum, ſuppeditat ſubtiliſſimum nutrimentum, reſarcit illud roſcidum, & inquilinum humidum, quod a

vi

vi morbi conſumitur, & diſſipatur.

Ex his facile cuilibet patere poterit, quam male agant illi, qui ſcarlatinam malignam per ſpiritum vitrioli tractare, & curare conantur, putantes putredini hac ratione obviam ire, ſed ſemper funeſtos, exinde vidi caſus, quia, ſi quæ prius dixi reſpiciamus, quod nimirum humores graſſi & acres adſint, utique per ſpiritum vitrioli adhuc magis coagulantur. Vaſa minima conſtringuntur, ſicque humorum ſtaſis augetur. Habeo brevi copiam plura dicendi de noxis ſpiritus vitrioli in febribus continuis, malignis, vulgo pro putridis habitis.

Eſt enim unicus aſt in noſtris Regionibus rariſſimus caſus, ſi nimirum humores ſunt diſſoluti, colliquati, ut ſuis vaſis coerceri nequeant, ſed vel per urinam, vel per alvum, per ſputum, aut vomitum cruor diſſolutus ſibi exitum quærat: in quo caſu tam Sydenham, quam Huxham ſpiritum vitrioli, ſed cum remediis

tonicis, ut Kina Kina elixirio vitrioli mixtum, ſuadent; quia in ſimilibus caſibus tanta eſt diſſolutio, & proſtratio virium, ut niſi cum ſpiritu vitrioli remedia tonica, & analeptica in uſum ducantur, uſu ſolius ſpiritus vitrioli plus noceamus, quam prodeſſe poſſimus.

LIII.

Tandem poſſet quisquam contra noſtras ſuperius de ſcarlatina factas indicationes opponere dicendo, quod in morbis præcipue malignis exanthematibus prima & princeps indicatio debeat eſſe, ut materia maligna exanthematica pellatur a centro ad peripheriam corporis; de qua apud nosaltum ſemper fuit ſilentium.

Ad hanc objectionem reſpondeo, eſſe quidem in morbis præcipue acutis vulgarem opinionem, & indicationes, ut miaſmata tamaligna a centro pellantur adperipheriam; in quem finem ſolent etiam præſtitui remedia vulgo dicta expellentia alexipharmaca, camphorata, aliaque ſalibus

vo-

volatilibus prædita, ſed proh dolor! quanto cum ægrotantium detrimento? quia ſic motus febriles augentur, fit exinde materiæ morbificæ, quam ad peripheriam pellere intendimus, raptus ad cerebrum, aut ad alia nobiliora viſcera depoſitio; unde dein ſopor, delirium, phreneſis, convulſiones; quinimo exanthemata ipſa adipiſcuntur exinde naturam, indolemque pernicioſiorem; verbo: morbus de indole ſua benignus fit hac ratione malignus. Quod ipſe Expertiſſimus Sydenham de ſcarlatina benigniſſima aſſerit: *Si plus negotii ægris faceſſamus, vel lectulis continenter incarcerando, vel cardiacis, aliisquæ remediis ſupervacaneis, nimis doctæ & ut vulgo dicitur, ſecundum artem, ſupra modum ingeſtis; morbus ſtatim intenditur, & æger non raro nulla alia de cauſa, quam nimia medici diligentia ad plures migrat.*

Iſta perverſa materiam exanthematicam a centro ad peripheriam pellendi methodus, videtur præcipue in eo fundari, quod credantur talia exanthemata, quaſi criti-

ce hoc modo ad habitum corporis tendere; quia videntur quandoque ægri exinde quaſi alleviari. Sic enim videmus, quod facta variolarum eruptione anxietates, inquitudines, convulſiones, aliaque turbulenta ſymptomata ſedentur, aut ſaltem mitigentur, idem obſervamus in pleuritide, & peripneumonia laborantibus; quales morbi, ſi debito tempore non diſcutiantur, humores ita corrumpunt, ut dein exanthemata illis ſuperveniant, antequam vero hæc ſuperveniant adeſt ſumma inquietudo, anxietas, quandoque etiam delirium, quæ omnia dein mitigantur, ægerque reſipiſcere videtur, dum exanthemata ſuperveniunt; cum itaque obſervationibus conſtet, ægros in morbis acutis ex eruptione exanthematum alleviari, indicationes fieri debent, ut talia a centro ad peripheriam pellantur.

Ad hoc reſpondeo, quod terminos artis debeamus in ſenſu proprio, & ſtricto aſſumere, adeoque, quid proprie ſit cri-

ſis

ſis in morbis acutis, ex iisdem fundamentis, explanare; ex quo dein clare videbimus; quod tales objectiones multis imponere poſſint. Criſis enim in morbis acutis ſtricte ſumpta juxta omnes medicos eſt ille ſtatus morbi, qui facta cauſſæ morbiqcæ per unam alteramve viam evacuatione, morbum ſolvit, unde dein ſequitur notabilis: & permanens ægri allevatio; denique ut æger exinde in vado conſtitutus dici poſſit.

His tanquam evidentibus artis principiis præſuppoſitis, omnes præſertim vero celebres practicos in teſtimonium peto, an illi ægrum, qui expulſis ad peripheriam variolis melius habere videtur, extra periculum conſtituere poſſint? Item an ille v. g. pleuriticus, cui die morbi nona aut undecima exanthemata ſuperveniunt, in vado conſtituendus ſit? triſtis enim, & fere quotidiana experientia nos contrarium docet. Adeoque ſignum evidentiſſimum eſt, quod talia exanthemata nun-

quam ad criſim perfectam, raro ad imperfectam, melius vero ad acriſiam reduci debeant.

LIV.

Hæc eſt, quam hucuſque explanavimus generalis ſcarlatinæ malignæ medendi ratio, ſupereſt, ut quædam in particulari de urgentioribus ſcarlatinæ ſymptomatibus breviſſime attingamus, qua nimirum ſalutari methodo illis obviam eundum ſit.

Princeps & urgentiſſimum ſymptoma dixi in ſcarlatina maligna eſſe inflammationem faucium, quandoque etiam cerebri. Quare in ſimilibus caſibus præter generalia, ſuperius jam recenſita remedia debent ordinari gargariſmata & injectiones ex emollientibus, & demulcentibus in Tractatu de variolis §. CVIII. jam recenſitis; quibus ſtatim a principio morbi addi poterunt illa, quæ virtute ſua tonica, & demulcenti (abſint tamen omnia acria, & calefacientia) majorem ad prædictas partes affluxum

xum impediunt, qualia ſunt Rad. tormentillæ, biſtortæ, ſemina psylii cydoniorum, aliaque ſimilia.

LV.

Præterea, quia experientia nos docet, quod ſi inflammatio faucium anginoſa ad extra vergat, minus affligat, minuſque periculum portendat, debebimus fomentationes, cataplaſmata ex iisdem emollientibus in lacte coctis tepide circa collum applicare, ad hoc ut prædictus inflammatorius tumor ad externas potius partes avocetur. Hanc fuiſſe Divi Hippocratis regulam legere poſſumus in Aphorism: 37. ſect. VI. & Aphor. 49. ſect. VII. ubi ſic ait: *ab angina detenta, tumorem fieri in collo, bonum: foras enim morbus vertitur.*

Idem quoque videre eſt apud Corn. Celſum Lib. IV.

Item ex eodem fundamento judicat vetuſtiſſimus medicus Aretæus, quod *in angina cucurvitula* externe applicata *in pectus*, ut aſſerit, *malum detrahat.*

LVI.

Huc etiam ſpectat ille ſtatus inflammatorius, qui infantibus non tantum ſcarlatina, ſed etiam dentitione laborantibus communis eſt, & in quo, inflammatis gingivis, faucibusque, regreſſus ſanguinis per jugulares ex cerebro, ejusque ſinubus impeditur, unde ſimiles infantes phreneſi, & convulſionibus prehenduntur. In quo conclamato fere caſu, niſi ſanguiſugæ poſt aures applicentur, ex aliis remediis vix aliquid ſperandum reſtat, hoc vero in tractatu de variolis §. CXVII. fuſius explanavi, quare nunc hujus nihil ultro meminerim.

Cum obſervaverim, quod in ſcarlatina maligna, & præcipue in illa, ubi exanthemata nunc plura, nunc pauciora externum corporis habitum occupant, quod nimirum convulſiones ſæpius, & per plures dies ſummo cum vitæ periculo affligant, & quamvis omnia, quæ ars & praxis dictat, in uſum ducantur, ut ſanguiſugæ poſt aures, veſitantia, fermentum

pa-

panis ad plantas pedum, abraſio capillorum, capitis fomentationes, ut repetita appoſitio columbarum in duas partes diviſarum, & adhuc calentium, aliorumque tam internorum, quam externorum remediorum uſus, nihilominus obſtinatiſſime vexent miſeros ægrotos.

In ſimilibus extremis caſibus inveni flores Zinci eſſe proficuos, juveni octo, novem, aut decem annorum dedi cum ſaccharo omni bihorio, aut trihorio granum unum, aliquando etiam duo. Hoc remedium eſt diſcutiens reſolvens, aliquando alvum, aliquando vomitum movens, non eſt acre, quia cum aqua ophtalmica mixtum, nec oculos, valde ſenſiles, irritat; neque orgasmum in humoribus excitat: quinimo ſicut externe in inflammationibus oculorum, ita etiam interne, lenit, temperat, quod alia vulgaria antiſpaſtica, ut camphora, moſchus, & ſimilia, quæ in talibus caſibus præſcribuntur, non efficiunt. Hoc remedium didici

ci ab eruditiſſimo Domino de la Roche, qui repetitis obſervationibus invenit hoc in omnibus obſtinatiſſimis ſpaſmis eſſe ſpecificum.

LVII.

In ſcarlatina præſertim maligna affligunt ſæpe inquietudines, & vigiliæ continuæ, in quo caſu paregoricis, anodynis, ſenis, emulſisque quies & ſomnus conciliandus erit.

Eadem remedia conveniunt etiam ad attemperandum illum ardorem §. VII. qui quandoque in habitu corporis valde moleſtus eſſe ſolet.

Sed omnibus diluentibus, emollientibus, demulcentibus, & emulſis præferri debet hydrogala, de qua in tract. de variolis fuſius tractavi.

Hoc enim remedio, non tantum humores fluidi, & meabiles redduntur, acrimonia, & ardor temperantur, ſed vel maxime dolor faucium demulcetur, & corpus leniſſime nutritur. Si vero ſerum

la-

lactis magis arrideret, poterit hydrogalæ ſubſtitui.

SECTIO VIII.

Periodum, ſeu ſtadium ſcarlatinæ ſecundum nimirum illum tumorem leuco-phlegmaticum una cum ejusdem curatione ſiſtit.

LVIII.

Iſte leucophlegmaticus tumor, qui ſcarlatinam ut §. VII. dixi, ſæpe ſequitur, eſt majoris quandoque momenti, quam ſcarlatina ipſa. Etenim non tantum facies, manus, pedesque, ſed & abdomen, ſcrotumque, immenſum tument; urina ſecedit pauca, & plerumque cruenta, aut loturæ carnium ſimilis, fæces alvinæ ſunt albæ, & pultaceæ, tuſſis adeſt ſicca, quandoque ſat violenta & reſpiratio laborioſa; corpus eſt languidum, ponderoſum, vixque mobile. Vaſa ſeroſa, & lymphatica mirum in modum tument, & tenduntur; unde ſi appropria-

tis

tis remediis quantocius opem non feramus, hæc dilacerantur, & fit humorum ſive ad cerebrum, ſive ad cavitatem thoracis, aut abdominis, extravaſatio; ſicque malum immedicabile redditur.

Quare medentes duplex in hoc morbo officium tenet. Primum eſt, ut quantum ars valet, ſtudeant, hunc funeſtum tumorem hydropicum præcavere. Alterum vero in eo conſiſtit, ut præſentem tumorem tollant, & aliis inde pendentibus, moleſtisque medeantur ſymptomatibus.

LIX.

Superius §. XXXVII. dixi, quod miaſmata ſcarlatinæ ſoleant petere, & obſidere præcipue partes corporis molles, & glanduloſas; ut membranam celluloſam, os internum, aliquando parotides, glandulas axillares, inguinales; quæ tument, & inflammantur. Ex quo dein fit, ut diſſipata jam ſcarlatina, & diſcuſſo prædicto tumore inflammatorio prædictæ partes

la-

laxæ, & debiles ſiant; unde dein exurgit, ut ſi tales ægri non rite tranſpirent, humores in illis colligantur partibus, ſicque tumori illi leucophlegmatico viam ſternant; qui dein facilius contingit, cum ex peracta jam decorticatione prædictæ partes eo facilius tendantur & in tumorem eleventur.

Adeoque præprimis ſolliciti eſſe debemus, ut tales ægri, quamvis ſuperata jam ſcarlatina, in vado eſſe videantur, in debita tranſpiratione maneant; quod fit liberum vitando aëra; ſuperficiem corporis linteis, pannisve laneis ſiccis, & fumo aliquo aromatico imbutis, ſæpius & leniter fricando; decocta, aut infuſa ex veronica, betonica, rad. graminis, petroſelini, aliisve, calide hauriendo; tandem partes ſolidas roborando; unde fiet ut humores ſeroſi non tantum per tranſpirationem exhalent, ſed etiam per urinam copioſiorem evacuentur. Obſervavi, quod infuſum bac-

baccarum juniperi huic intentioni præ omnibus aliis ſatisfaciat.

Scio quidem, & prævideo, quod mea conſilia de vitando aëre libero, aut de ægris in lecto detinendis, multis inexpertis parodoxa videbuntur; interim ſufficiat dicere, quod experientia edoctus hæc ſcribam, hæc ſentiam.

Præterea, quamvis ſuperata ſcarlatina, appetitus ſæpe jam vigeat, curandum tamen eſt, ut certas diætæ regulas obſervent ægri, ut nimirum talia ingerant, quæ facile egerere poſſint.

Ultimæ vero indicationi, quæ eſt, ut partes ſolidæ roborentur, ſatisfacimus optime per lenia martialia, & rhabarbarina v. g. per tincturam rhei aquoſam cum tinctura martis pomat: Quæ ſi rite obſerventur, ſperandum eſt, fore, ut ſtatus ille hydropicus præcaveatur.

LX.

Verum quandoque contingit, ut omnibus adhibitis cautelis, nihilominus ſolito

a-

alias tempore tumor ille leucophlegmaticus ſuperveniat, novumque vitæ periculum, quo jam liberi credebamur, afferat.

In ſimili igitur caſu indicationes eſſe debent primo, ut humores ſeroſi plus aut minus viſcoſi incidantur, attenuentur.

Secundo, ut per convenientes vias evacuentur.

Tertio ut partes ſolidæ roborentur, ac tandem ut ſymptomata urgentiora mitigentur.

Primæ & ſecundæ indicationi ſatisfit per omnia ſalia fixa, tam alcalina, quam neutra, aut etiam acida; qualia ſunt: ſal abſynthii, cardui benedicti, liquor terræ foliatæ tartari, tartarus vitriolatus, arcanum duplicatum, nitrum antimoniatum, ſal polychreſtum, tartarus ſolubilis, chryſtalli tartari, & multa alia ejusdem generis, quæ, vel in forma pulveris, vel aliquo ſoluta liquore propinari poſſunt: his enim non tantum illud, quod viſcidum eſt,

inciditur, attenuatur, ſed ſimul etiam partim per alvum, partîm per urinam evacuatur.

Porro huc ſpectant alia aperitiva, ut radices graminis, petroſelini, ononidis, eryngii, fœniculi, aſparagi, & alia ejusdem generis remedia, quæ cum ſupradictis ſalibus decocta, clarificata, & cum oxymelle ſcilitico, aut ſyrupo de duabus radicibus, edulcerata, calide ſæpius ad unam alteramve unciam pro diverſa ratione ætatis exhiberi poſſunt.

Propter ſpecialem vero virtutem ſolventem, & diureticam huc referri debent: ſcilla, & aſelli, ſeu millepedes.

Scilla exhiberi poteſt in ſubſtantia ſed melius in infuſione, aut in extracto, aut ejus oxymel ſcilliticum.

Millepedæ vero ſummam habent vim ſi vivæ contundantur; earumque ſuccus expreſſus in uſum vocetur. In quem finem ſequens aut aliqua fere ſimilis mixtura

tura mihi in ſimilibus morbis familiaris eſſe ſolet.

℞. Aquæ ſtill. petroſelini unc. V. ſpirit. ſalis coagulat. ſucci aſellorum aa. dr. III. Oxymell. ſcillit.

Syrupi de duabus rad. aa. unc I. Miſce.

De hac mixtura debet æger ſæpius unum, alterumve cochlear aſſumere, & unam, alteramve ſcutellam infuſi baccarum juniperi, aut alicujus decoctionis ex ſupradictis radicibus aperitivis factæ, calide ſuperbibere.

Ex uſu hujus remedii non tantum urina copioſior redditur, ſed & levis diarrhæa excitatur, quæ ſi non ſuccedat, debet alvus clyſmate emolliente, & ſalino ſollicitari.

In eundem uſum inſerviunt, & conducunt illa apochyliſmata, ſeu Rohob, ut ebuli, juniperi, ſambuci, & de ſpina cervina, quæ cum ſupradictis remediis miſceri, iiſdemque addi poſſunt.

LXI.

Tandem, dum omnia prædicta, aut alia ſimilia remedia imparia ſunt pertinaciſſimo huic tollendo malo, quærendum èſt aliud in mercurio, & auro quod in his, aliisque ſimilibus extremis morbis inventum eſt, præſentaneam ferre opem.

Tale remedium, quod in pilularum aut alia forma præſtitui poteſt, eſt ſequens: v. g.

R. Rhei electi
Spirit. ſalis coagulati aa. dr. II.
mercurii dulcis
Auri fulminantis
Extract. Scillæ aâ dr. ß.

M. fiant pilul. c. Rob juniperi pondere unius aut alteriusve grani, quæ foliis auri aut argenti obvolvi & obduci poſſunt.

Quod vero uſum hujus remedii concernit, ſequentia notanda ſunt.

Primo, quod una alterave harum pilularum omni bihorio, aut trihorio pro diverſa ætatis, aliarumque circumſtantia-

rum ratione exhiberi debeat, quam doſim tres quatuorve ſedes quotidie ſequi debent, quæ, ſi non ſuccedant, tunc vel earum doſis debet augeri, vel prædictis pilulis Magiſterium mecoachannæ, aut diagridium ſulphuratum, aut pilulæ cochiæ addi poſſunt. Qua ratione dein ſalivatio impedietur. Quare

Secundo, ut eo certius ſalivatio impediatur, debet æger poſt aſſumptas pilulas bibere calide aliquot uncias infuſi baccarum juniperi aut decocti radicum graminis. Item

Tertio, poſtquam bidui aut tridui his pilulis uſus fuerit, debet ab earum uſu una, alterave die abſtinere.

Quarto ſi ab uſu hujus remedii nimiæ turbæ in corpore concitari videantur, poterunt tales ſopiri remediis paregoricis.

Tandem ſi in his, aliisque ſimilibus affectibus notabilis febris adſit, debemus ab uſu hujus remedii abſtinere; quia ti-

mendum eſt, ne exinde febris augeatur; in quo caſu alia ſuperius recenſita reme-dia, ut ſuccus aſellorum cum ſale poly-chreſto, aut nitro antimoniato in uſum vocanda erunt.

Ab uſu prædicti remedii intra unam al-teramve diem ingens copia ſeri, tam per urinas quam per alvum evacuari ſolet; ex quo abdomen prius tenſum, & tumi-dum una cum aliis corporis partibus col-labeſcet, & flacceſcet, breviſſime; quod ut eo facilius obtineamus, &, ut partes laxæ & flaccidæ roborentur, debent ſæ-pius pannis laneis fumo aromatico impu-tis perfricari.

Hoc remedium fuit a ſecretis Magnifi-co, mihique æterna memoria colendo Domino Doctori Weber de Fürnberg, quo in diverſis pertinaciſſimis & rebellibus morbis chronicis ſummo cum levamine utebatur. Adeoque non tantum in ca-chexia, leucophlegmatia, & hycrope ſed & in contumaciſſima alvi & urinæ ob-

ſtru-

ſtructione, ſi inflammatio aberat, illud in uſum vocabatur.

Item in catarrho ſuffocativo, in aſthmate humoroſo, ubi chermes minerale, ſulphur antimonii tartariſatum, ſcilla, gummi ammoniacum, aliaque, alias efficaciſſima remedia, inertia erant, aurum fulminans cum uno alterove grano mercurii dulcis, præſentaneum erat remedium.

Qua de re, ut alios prætercam memini memorabilis caſus, qui 18. circiter ante annos Illuſtriſſimam Aulicam Domicellam L. B. de Kleng Auguſtiſſimæ piæ memoriæ Imperatricis Amaliæ perquam familiarem concernebat.

Hæc corripiebatur aſthmate humoroſo, orthopnæa dicto; nam nec in lecto jacere, nec reſpirare, nec loqui potuerat; facie totoque corpore mirum in modum intumuerat; denique ex omnibus quæ aderant ſignis morti proxima videbatur. Clyſmata ſtimulantia, & derivantia, veſicatoria, ſcilla, ſulphur antimo-

nii tartariſatum, ſal volatile oleoſum Sylvii, aliaque valentiſſima remedia, inanes erant medentium conatus. Tandem ex conſilio præfati Magnifici D. Weber de Fürnberg præſtituebantur pulviſculi ex auri fulminantis gr VIII. mercurii dulcis gr. III. ſachari finiſſ. gr. XII ſæpius videlicet, prout neceſſitas urgeret, omni bihorio, aut trihorio propinandi.

Hora vix elapſa poſt aſſumptam primam doſim, exhibebatur ſecunda, quam paulo poſt ingens copia excrementorum, maximam partem, ut ab auro fulminante fieri ſolet, nigrorum, notabili cum ægrotæ levamine ſequebatur; ex cujus remedii dein, quamvis parciore manu, continuato uſu perfecte convaluit. Hæc ego tantum teſtis ocularis, & ægrotanti diu noctuque aſſiſtens attuli & expoſui.

Hujusmodi, ut ſuperius dixi, caſus multos habuimus, in quibus ex prudenti hujus remedii uſu ſecundos experti fuimus effectus. Scio, aurum fulminans a quibus-

busdam, ſed theoreticis, pro draſtico haberi; verum in ſimilibus caſibus conſulendi ſunt practici; ut Frid. Hoffman, Stalius, Necterus, Ettmüllerus, aliique quam plurimi.

Aſt manum de Tabula; & illa, quæ noſtri ſcopi ſunt, proſequamur.

LXII.

Multi practicorum conſiderantes, habitum corporis eſſe tumidum, credunt ſatius, & convenientius agi, ſi ſerum illud per breviorem viam, nimirum per auctam tranſpirationem, & per promotos ſudores evacuetur.

Ad hoc reſpondeo, quod talis tumor ſuam ſedem, & radicem non tantum in cute, ſed in viſceribus, aliisque membranoſis, & muſculoſis partibus habeat; qua ex ratione, & confirmante id experientia affirmo, quod ægri ex hac methodo non melius, ſed pejus habeant; ſubtiliora diſcutiuntur, craſſiora vero viſce-

ſceribus magis impacta hærent, eaque corrumpunt.

Quapropter in ſimili caſu melius, & ſecurius agimus, ſi prædicta aperitiva, attenuantia, diuretica, aliaque ſuperius recenſita, in uſum vocemus.

Interim ſuperius jam inſinuavi, quod etiam illa, quæ ſeri ſtagnantis diſcuſſionem, & diflationem per cutem augent, conveniant, & curationem coadjuvent, cujusmodi ſunt frictiones. Item nec abſonum erit, quandoque prædictis decoctis aperitivis, & diureticis addere aliquid ſpecier. decocti lignorum, ſic enim fiet, ut una eademque fidelia humores ſtagnantes per diverſa emunctoria evacuemus.

LXIII.

Quando prædictus tumor leucophlegmaticus diſcuti, & ſubſidere incipit, partes corporis, præſertim abdomen, quæ prius tumidæ, & tenſæ erant, collabeſcunt, & relaxantur. Quapropter in hoc ſtatu

ſol-

ſolliciti eſſe debemus, ut alteri ſatisfaciamus indicationi, nimirum ut roboremus, naturalemque partibus tonum conciliemus; quod obtinemus per ſupradictas frictiones, per remedia tonica, rhabarina, amaricantia & infuſa vinoſa cum marte.

LXIV.

Hucusque ſtudium noſtrum erat, ut indicationibus, quæ totius corporis tumorem reſpiciunt, generaliter ſatisfaceremus; ſupereſt, ut pariter medelam illorum ſymptomatum, quæ præſente tali tumore plurimum affligunt.

Duo ſunt inter cætera, quæ hoc tempore magna medici cura, & attentione digna ſunt. Primum, eſt ſopor, ſeu comatoſus affectus, qui denotat, ſeroſam colluviem, ſive intra, ſive jam extra vaſa in cerebro hærere & reſtagnare. In quo caſu præter ſuperius jam recenſita remedia, veſicantia, præſertim nuchæ applicanda ordinari debent. Quinimo, ſi

mor-

morbus, & coma exigit, capiti raſo apponi debent.

Contingit tamen quandoque, ut cum tali comatoſo affectu notabilis febris, & delirium conjungantur, quod denotat meniges, cerebrumque inflammata, convulſiones, gangrænamque metuendam eſſe.

In tali extremo caſu præter jam dicta, ſanguis in debita quantitate, ſed præcipue ſanguisugis poſt aures appoſitis extrahendus eſt.

LXV.

Aliud moleſtiſſimum malum, quod tali tempore affligit, eſt ingens ſcroti tumor hydrocele, ſeu hydrops ſcroti appellatus, quem ſæpe talem vidi, ut caput magnitudine, & amplitudine excederet; in ſimili caſu fit, ut gravitate & pondere ſcroti vaſa ſpermatica, nervique ex oſſe ſacro oriundi tendantur, & doleant, præcipue dum æger ſitum rectum obtinet; quod incommodi genus ſuſtentaculo, quo ſcroti pondus ſuſtineatur, leniri poteſt.

Tu-

Tumor iſte ſedem habet, non tantum in duplicatura membranæ muſculoſæ dartos dictæ, ſed occupat etiam tunicas, teſticulos ambientes; quin imo penis ipſe, præſertim ſub initium hujus affectus, una cum præputio intumeſcit, ſicque exitum urinæ intercipit.

Quando vero ſcroti tumor augetur, tunc penis ipſe retrotrahitur, & intra hunc tumorem abſconditur; in quo caſu uretra comprimitur, & exitus urinæ impeditur.

LXVI.

Quapropter in ſimili moleſtiſſimo ſtatu omnem operam impendere debemus, ut humores hic ſtagnantes revolvamus, diſcutiamus, & evacuemus. Ac tandem his peractis prædictas partes laxas & flaccidas roboremus.

Primo ſcopo inſervire poſſunt herbæ: Ruta, calamith. mont. hyſſopus, chærefol. Flor. ſambuci, meliloti, verbaſci, chamæm. aliaque ſimilia, quæ, prout plus

aut

aut minus reſolvere volumus, in lacte aut in aqua aut vino coqui, calidiuſcule per modum fomenti ſcroto applicari, & ſæpius renovari debent.

Prædictorum virtus reſolvens augeri poteſt, ſi in illis quidquam de ſapone, aut de ſale armoniaco, aliove ſimili, diſſolvatur.

Verum quæcunque etiam valentiſſima remedia externe adhibeas, nihil proficies, niſi quoque per interna ſuperius recenſita radicem mali tollas; quod, ſi feceris, efficies, ut externa internis remedia, & viciſſim opitulentur.

Quapropter, dum tumor ſcroti, aliarumque partium ſubſederit, debebimus laxitati, & atoniæ membranarum ſcroti mederi, quod fiet per fomenta ſicca, ſive ex ſupradictis herbis, & floribus, ſive etiam ex aliis cephalicis, confecta, & ſcroto appoſita.

Huc etiam referri debent fumi aromatici, item aqua calcis, quæ cum ſufficien-

te

te quantitate ſpiritus vini camphorati, aut ſpiritus Burrhi, aut noſtræ aquæ anodynæ, miſceri & duplicatis linteis calidiuscule applicari poterit.

Hæc ſunt, quæ mihi ratio dictavit, experientia vero repetitis vicibus confirmavit, tam in primo, quam in ſecundo ſcarlatinæ ſtadio eſſe proficua remedia. Meliora necdum vidi, necdum legi; meliora vero in poſterum ab aliis expecto.

SECTIO IX. ET ULT.

Adjunguntur particulares quædam de Scarlatina obſervationes, & annectuntur de eisdem annotationes

LXVII.

Ægrotus I.

Puer hujatis civis filius, nonum circiter agens annum; 1753. primis diebus Aprilis videbatur aliquantum languere neque ſolita aviditate cibos expoſcere, & edere.

In

Interim tamen noctu ſat placide dormiebat, interdiu circumambulabat, cum aliis ſibi paribus ludebat quidem, ſed non ea, ut ſolebat, facilitate & alacritate.

Die circiter tertia maculæ rubræ in facie apparebant; verum quia puerulus de ſpeciali aliquo incommodo non conquerebatur, parentes flocci faciebant hæc exanthemata, credentes talia brevi diſſipatum iri.

Die vero inſequente, ſeu die circiter quarta morbi, eadem non tantum in facie, & collo frequentiora, ſed & per reliquam corporis ſuperficiem jam diſperſa erant. Unde ego advocatus, poſtquam omnia rite explorarem, renunciavi, hanc eſſe ſcarlatinam benignam; nam pulſus videbatur eſſe naturali ſimilis, æger poſt eruptionem exanthematum magis appetebat, placidius dormiebat, magiſque hilaris videbatur.

Die ab eruptione tertia, & a morbo, quinta, mane dum ægrum inviſerem, vi-

di

di faciem reliquumque corpus intenſe rubere, palpebras, angulosque paululum tumere.

Die morbi ſexta maculæ in facie pallescebant, & tandem die ſeptima fere omnes evanuerant; ſicque morbus terminabatur ſine omni deſquamatione, & ſine omni moleſto ſymptomate; neque tardius aliquod malum conſectarium obſervaveram.

Æger toto morbi tempore non utebatur alio remedio, quam infuſo ex ſcabioſa, cui addebatur aliqua portio lactis vaccini, & debita quantitas ſacchari.

Præterea, cum tempeſtas frigida, & humida eo tempore urgeret, curavi, ut non tantum tempore exanthematum, ſed etiam aliquot diebus tardius in lecto ſedens, aut cubans, ſtragulis, quibus ſanus aſſuetus erat, coopertus, conſervaretur æger.

Hujuscemodi caſus quam plurimos habui, a quorum recenſione abſtineo,

cum hicce ſervire poſſit pro omnibus aliis; in quibus fere eadem ratio medendi ſemper fuit.

LXVIII.

ANNOTATIONES
ad Ægrotum I.

Hicce caſus explanat, & demonſtrat communem, & ordinarium ſcarlatinæ benignæ decurſum progreſſumque.

Interim ex hoc caſu poſſunt duo, quæ forſan non omnibus arridebunt, corollaria deduci; & quidem

Primum, quod non ſemper, ut alii ſcribunt, ſcarlatina, ſicut morbilli, cum deſquamatione, terminetur. Ex quo alterum fundamentum contra Clar. Mortonium ſcarlatinam a morbillis diſtinguendi deſumi poteſt.

Secundum, quod quandoque, quamvis raro, eruptio exanthematum critica dici poſſit; hoc enim de ſcarlatina benigna, & quidem illa, intelligendum eſſe judico, quæ a motibus lentis, naturæ confor-

formibus, non violentis, dependet; quia hoc modo illud, quod heterogeneum in corpore latet, facilius, aptiusque ſubigitur, ſeparatur, & ad convenientia emunctoria deducitur; quod a motibus violentis, quacunque ex cauſa in corpore noſtro excitatis, ſperandum non eſt; quinimo, uti jam ſuperius §. LII. & ex obſervatione Sydenham dixi, morbus de natura ſua benignus hac ratione malignus evadit.

LXIX.

Ægrotus II.

Infans quinque fere annos natus belle edens, & dormiens mane dum evigilaret, tota vix non facie rubebat; parentes exinde attoniti me advocarunt, & quid iſthæc efflorescentia ſignificaret, ex me poſtularant.

Ego inveni pulſum bonum, infantem hilarem, uti & alia, ſtatum ſanum referentia. Ad tactum tamen cutis præſertim

in facie, calebat, & videbatur ardor quidam externus ægro moleſtus eſſe.

Unde ſine hæſitatione declaravi, hæc exanthemata referenda eſſe ad ſcarlatinam benignam.

Eventus dein reſpondit promiſſis; nam morbi hujus ſequens erat decurſus,

Die ſequente, ſeu ſecunda ſcarlatinæ rubebat intenſe non tantum facies, collum, ſed & aliæ corporis partes; facies ſubtumida apparebat; æger de quodam ſed præcipue oculorum ardore conquerebatur, neque lucem ſine incommodo ferre poterat. Cætera ſomnus, & appetitus aderant, ut die præcedente.

Die tertia videbantur omnia eſſe vix non in eodem ſtatu, ut die præcedente; niſi quod ad finem vergente eadem die exanthemata in facie, quæ prius intenſe rubebant, pallidiora apparerent.

Die quarta palleſcebant quoque alia, reliquum corpus occupantia exanthemata.

Die

Die quinta in facie vix quidquam ſcarlatinæ apparebat.

Die ſexta, & ſeptima totum corpus erat ab exanthematibus liberum, quibus ſucceſſit deſquamatio illi, quæ in morbillis eſſe ſolet, ſimilis. Hoc tempore videbatur æger pariter quoad omnes functiones, tam animales, quam vitales, & naturales bene valere, in quo ſtatu etiam in poſterum permanſerat.

Toto morbi tempore non utebatur alio remedio quam ſequente mixtura:

R. Aquæ ſambuci unc. V.
Rob ſambuci.
Syrupi de althæa aa unc. I.

miſc. de qua omni hora, aut omni bihorio, unum alterumve cochlear ſumpſerat; & infuſum ex ſcabioſa, ſuperbiberat.

Præterea æger in debita tranſpiratione, & moderato calore conſervabatur, & detinebatur.

LXX.
ANNOTATIONES
ad Ægrotum II.

Hoc ſingulare hicce caſus docet, quod una cum morbo, & ſine præcedente aliqua ſenſibili exacerbatione exanthemata ſcarlatina in conſpectum venerint; quod aliquoties, quamvis raro, in ſcarlatina vidi.

Verum nemo mirabitrur, qui experientia noverit, quod idem etiam in variolis evenire quandoque ſoleat. Plura vide Sect. IV. §. XXXVI. ubi leges illam particularem obſervationem, qua plures cætera ſaniſſimi quaſi momentanee obruebantur exanthematibus ſcarlatinis, aut ſaltem ſcarlatinam referentibus.

Item ex hoc, & præcedente caſu eruere poſſumus, quod exanthemata ſcarlatina quædam citius, alia tardius diſſipari, & evaneſcere ſoleant; nam quædam citiſſime, nimirum tertia ab eruptione die, ut plurimum vero quarta, quinta, aut ſexta, raro tardius, diſſipantur.

LXXI.

LXXI.

Ægrotus III.

Alius puer octo circiter annos natus 1756. primis diebus Junii corripiebatur pariter ſcarlatina benigna, quæ quinta circiter ab eruptione die cum ſubſequente aliquali deſquamatione diſſipabatur.

Cum eo tempore tempeſtas calida vigeret, ſic æger iſte, tam tempore efflorefcentiæ quam vel maxime poſt illam interdiu a lecto abſtinebat, & liberiori auræ ſe exponebat. Quo non obſtante nihilominus bene valere videbatur.

Verum elapſis vix duabus a diſſipata ſcarlatina hebdomadis inceperat toto corpore tumere; nimirum primo in facie, dein in manibus, & pedibus; item abdomen, & ſcrotum in ſat magnam molem excreverant. Urina ſeceſſerat pauca, & craſſa cum ſedimento albo; alvus erat adſtricta, appetitus, qui prius ſemper vigebat, inceperat deficere.

Quamprimum ad hunc affectum leucophlegmaticum advocatus eram, prima cura mihi fuit, ut ſuperius §. LIX. recenſitis remediis incidentibus, attenuantibus, aliisque aperitivis, diuretis, & per epicraſim evacuantibus uteretur æger: unde ordinaveram primo mixturam ex aquæ ſtillat. Petroſelini unc. IV. ſpirit. ſalis coagulat. drach. III. ſyrup. de cihor. c. rheo unc. I. de qua omni bihorio, duo aut tria cochlearia ſumeret æger, & quam nychthemeri ſpatio conſumeret.

Hoc remedio utebatur ſex diebus, ſed ſine notabili commodo; nam tumor præſertim in facie videbatur potius augeri, quam minui, neque urina majore, quam alias quantitate evacuabatur, neque alvus niſi clyſmate ſollicitaretur, reſpondebat.

Quare mirabar; quod hoc remedium quotidie tali doſi ſumptum, in hoc caſu, illo, quem tamen in aliis ſecundum expertus ſum, effectu, fruſtraretur. Interim

im non abs ratione judicabam, quod, quamvis hoc remedio materiam peccantem non evacuaverim, tamen digeſſerim & præpararim, ut dein eo facilius aliis valentioribus cedere poſſit remediis.

Quapropter ordinabam infuſionem rad. ſcillæ cum rad. aſparagi, petroſelini, & tartaro vitriolato, factam, & cum ſyrupo mannato aut flor. perſicorum edulcoratam, de qua ſæpius de die aliquot cochlearia ſumpſerat ægrotus.

Ex uſu hujus remedii prima die factum eſt, ut ternis vicibus magnam materiæ viſcoſæ quantitatem evomuerit; & hunc effectum ſequeretur alter, nimirum, aliquot de die ſedes, copioſiorque urina.

In uſu hujus remedii perſiſtebat æger, ita tamen moderando, ut bis terve nychthemeri ſpatio alvus aperiretur; qua ratione magna ſeri copia non tantum per urinas, ſed etiam per alvum evacuabatur.

Hoc ipſo tempore curabam ſcrotum valde tumens ſuſtentaculo fulciri, & fomentationes calidas ex ſuperius §. LXV. deſcriptis carminativis, in vino coctis eidem applicari, ſæpiusque renovari.

Quibus dein effectum eſt, ut non tantum facies, artus, ſed etiam abdomen, & ſcrotum, ſucceſſive detumeſcerent, & ſpatio quindecim circiter dierum ſtatum naturalem adipiſcerentur, ægerque appetitum, ſomnum, vires, denique ſanitatem perfectam conſequeretur.

Tandem ad tonum naturalem tam generi vaſculoſo, quam nervoſo, & membranoſo conciliandum utebatur æger per decem circiter dies tinctura rhabarb. Rolfincii.

LXXII.

Ægrotus IV.

Eadem ſiniſtra ſors attigerat 1760. filiolum Illuſtriſſ. L. Baronis de Wenſer, ſex circiter annos natum; hic enim in Auguſto ſcarlatina benigniſſima laborabat;

hæc

hæc ſine omni deſquamatione terminabatur.

Cum integerrima ſanitate videretur gaudere filius, & tempeſtas ipſa calida quam optime faveret, ſic non tantum domi libero ſe exponebat aëri, ſed etiam domo exibat, atque hujus urbis pomœria auræ liberioris captandæ cauſa adibat.

Die circiter decima nona a morbo videbatur laſſus, languidus & pallidus, dein ſequebatur tumor in facie, manibus, pedibus, abdomine, ſcroto ac in univerſo corpore; qui de die in diem magis augebatur, ut huic ſimilem haud quaquam viderim.

Quare in ſimili inexpectato & periculoſo ſtatu ordinabam primo prædicta ſalia aperitiva, diuretica, & per epicraſim evacuantia.

Alvus ſollicitabatur ſæpius clyſmate ex decoctione ſpecier. Dec. aperitivi cum melle mercuriali, & nitro, aut ſale gemmæ. Scroto applicabantur fomenta primo

mo ſicca, ut ſacculi ex furfuribus torrefactis, aut ex lignorum cineribus; dein vero ex ſuperius recenſitis ſpeciebus carminativis in vino decoctis.

Verum ex omnibus his tam interne, quam externe adhibitis nec alvus movebatur, nec urina majore quantitate prodibat, nec tumor minuebatur, quinimo potius de die in diem augebatur.

Qua ex ratione valentiora remedia ordinaveram; inter quæ primum erat ſuccus aſellorum, quo cum prædictis ſalibus aperitivis, & diureticis per octiduum utebatur.

Cum vero neque ex hujus medicamenti uſu æger proficeret, ad infuſum ſcillæ confugi.

Aſt ex omnium horum uſu tumor totius corporis hydropicus, anxietates, reſpiratio difficilis, augebantur potius quam minuebantur, ut actum de ſalute ægri videretur.

Quo

Quo in extremo caſu ſequens perſcripſi rem edium:

R. Auri fulminantis ſcrup. I.
Magiſter mecoacon. gran. XXV.
Spirit. ſalis coagulati drach. I.

miſce f. pilul. c. mucilag. tragac. pond. gr. I. quæ foliis auri, aut argenti obvolvi poſſunt. De his pilulis ſumpſit æger omni bihorio unam alteramve: vix ſumpſerat talium novem, videbatur jam ſæpius ad emittendam urinam, & ad deponendam alvum ſtimulari.

Ex quo factum eſt, ut die ſequente tres habuerit ſedes; & urinæ libras tres circiter emiſerit. Die vero tertia quinquies aperiebatur alvus, & urinæ libræ ad minimum quatuor ſeceſſerant.

Qua ex ratione juſſi, nychthemeri ſpatio quatuor tantum pilulas aſſumi. Ex quorum continuato uſu magna ſeri copia tam per alvum, quam per urinas quotidie evacuabatur; ſicque tumor faciei, abdominis, ſcroti, aliarumque corporis

par-

partium quotidie magis minuebatur, priſtinusque corporis vigor ſucceſſive reſtituebatur; & æger intra viginti aliquot dies integra ſanitate fruebatur.

Interea, dum his pilulis utebatur æger, prædicta fomenta calida ex ſpeciebus carminativis in vino applicabantur ſcroto.

LXXIII.

Poſtquam vero ſcrotum in totum detumuiſſet, applicabantur quandoque lintea fumo aliquo aromatico, & carminativo imbuta, quandoque vero eadem intingebantur in aqua calcis, & aliqua portione ſpiritus vini camphorati, & calidiuſcule ſcroto applicabantur.

Ex eadem ratione, nimirum ad genus nervoſum, & vaſculoſum roborandum, utebatur dein æger tinctura rhei aquoſa cum tertia parte tincturæ martis cum ſucco pomorum, item infuſo ex baccis juniperi.

LXXIV.

Hoc ſingulare tamen in hoc caſu obſervabatur, quod dum exanthemata ſcarlatina aderant, aliquoties ſaliva ſanguinea, & loturæ carnium ſimilis extiterit. Item, quod, dum tumor leucophlegmaticus, in ſuo vigore conſtitutus erat, urinæ craſſæ, & quandoque ſanguineæ fuerint; dein vero, dum tumor jam notabiliter ſubſederat, urinæ fuerint claræ, aqueæ, & aliquando etiam ſanguineæ.

LXXV.

Ægrotus V.

Alius octennis puer poſt ſuperatam ſcarlatinam benignam inciderat in eundem tumorem leucophlegmaticum; Medicus ejusdem ordinabat diverſa remedia aperitiva, incidentia, diuretica, adeoque ſalina, ſcillitica, quinimo rhabarbarina, roob ebuli, ſambuci, de ſpina cervina & ſimilia, ſed omnia ſine aliquo effectu; nam nec alvus exinde movebatur, nec urina in majore quantitate evacuabatur; un-

unde tumor & anxietates potius exinde augebantur, quam minuebantur. Quapropter ordinabat pulviſculos ex jalappa, trochiſcis, alhandali, aut diagridio ſulphurato, cum rheo; item emulſa cum reſina jalappæ. Ex uſu quorum vehementer quidem purgabatur æger; ſed dolorem in latere dextro circa regionem renis perſentiebat, ut preſſionem manus ferre non potuerit. Aderat præterea niſus ad vomitum, ingens ſitis, febris magna, vigiliæ, ſumma virium proſtratio; his dein acceſſerat delirium, oculorum convulſiones, & tandem mors.

LXXVI.

ANNOTATIONES

ad Ægrotos III. IV. & V.

Hoſce tres ægrotos, eorumque curationes atque alia huc ſpectantia una eademque fidelia examinanda ſiſto. Unde ſequentia corollaria deduci poſſunt: videlicet

Pri-

Primo, quod tam ſcarlatina benigna quam maligna opus habeat debito & moderato lecti tepore, ſimilique tranſpiratione: quibus neglectis ut plurimum ſtatus ille hydropicus ſupervenire ſolet.

Ego ipſe mirabar, & adhuc miror, quod iſta regula non tantum tempore hiberno ſed & æſtivo tam neceſſaria eſſe videatur.

Sed ſuadent, & exigunt id repetitæ obſervationes; ratiocinia vero hic ſilere debent. Sic id ipſum in aliis caſibus, ut eryſipelate, vulneribus, ferme quotidie obſervamus; in quibus niſi partes læſæ debite tegantur, quantocius in pejus ruere ſolent tam hiemali, quam æſtivo tempore.

LXXVII.

Secundo, quod in alvi, & urinæ obſtructionibus remedii doſis, quamvis quadruplicata aſſumatur, non exerat effectum, quem ſimplex ejusdem remedii do-

doſis in ſtatu ſano producere ſolebat. Unde neceſſitas eluceſcit in ſimilibus caſibus non tantum talium remediorum doſim augendi, ſed etiam ad medicamina valentiora, & magis activa confugiendi. Hoc ipſum confirmat ægrotus tertius, ſed præſertim quartus.

LXXVIII.

Tertio, quod in hoc tumore leucophlegmatico purgantia draſtica ut plurimum ſiniſtrum ſoleant ſortiri effectum, quod inter alios, quos ego vidi, ægrotus quintus confirmat.

Aſt poſſet aliquis hic oggerere, quod aurum fulminans, reſina, aut magiſterium mechoacannæ videantur pariter ad remedia draſtica referenda eſſe; quo tamen non obſtante, talia ego approbavi.

Reſpondeo, ingentem eſſe differentiam inter remedia, quæ ab aloe, ſcamonio, jalappa, aliisque, reſina acri, & tenaci præditis, petuntur; & inter alia remedia, quæ ex auro fulminante, mercu-

rio

rio dulci, aut etiam magiſterio mechoacannæ, deſumuntur; quia illa conſtant particulis acribus, reſina tenaciſſima obvolutis; unde fit, ut non tantum illa ſimilium remediorum portio, quæ in primis viis hæret, verum etiam illa, quæ ad ſanguinem reſorbetur, tenaciter adhæreat corpori; ſicque conſtanter, & pertinaciter irritet tam genus vaſculoſum, quam nervoſum & membranoſum. Unde dein febris accenditur, inflammationi, putredini, & gangrænæ via ſternitur.

Verum omnia hæc funeſta ſymptomata a noſtris remediis tam facile metuenda non ſunt; quia aurum fulminans nec inhæret nec adhæret alicui corporis parti; neque ad maſſamhumorum reſorbetur; ſed ſpeciali ſuo pondere ſucceſſive pertranſeundo inteſtinorum tractum, ſucceſſive pariter modo unam, modo alteram illorum irritat partem; ſibique una cum aliis in eodem canali, aut in vicinia hærentibus, ſtagnantibusque viam parat, & aperit.

Item aliter eſt de reſina v. g. jalappæ & de reſina mechoacannæ ſentiendum, nam reſina jalappæ quacunque ratione ſubigatur, aut corrigatur, ſua tenacitate, ita adhæret fibris, easque ſua acrimonia irritat; ut fere ſemper aut vomitus, aut tormina, teneſmus, aut febris, ſitisque ejus uſum ſequatur; quapropter etiam ab ejus præſcriptione quantum poſſum abhorreo, & abſtineo.

Aliud vero de magiſterio, ſeu reſina mechoacannæ fere quotidie edoceor; nam hæc nulla opus habet correctione, aut cum oleis ſubactione; a naturalibus motibus viribusque vitæ facile ſubigitur, & ſolvitur. Neque unquam ſpeciale aliquod incommodum, nimirum, dolorem, tormina, teneſmum aut febrem inflammatoriam inde exortam vidi: Interim præſente febre, ab ejus uſu mihi tempero. Doleo tantum, quod hoc magni pretii remedium divitibus ſolummodo præſtitui poſſit.

LXXIX.

LXXIX.

Siniſtra ſors, quam noſter ægrotus quintus a ſupradictis draſticis expertus erat, conſiſtebat in febre illa inflammatoria, quæ principaliter renem dextrum, cerebrumque occupaſſe, & dein in gangrænam degeneraſſe videtur.

Tandem quarto illud mirabile ſymptoma conſiderandum reſtat, quod aliquando tempore efflorefcentiæ, aliquando tempore tumoris leucophlegmatici obſervatur. Contingit nimirum, ut ſub effloreſcentia ſcarlatinæ ſaliva ſanguinea, aut loturæ carnium ſimilis appareat.

Item contingit quandoque, ut tempore tumoris leucophlegmatici urina ſanguinea, aut loturæ carnium ſimilis ſecedat; uti in noſtro caſu eveniſſe aſſerui.

Hoc ſymptoma ratione prognoſeos alicui, minus in his rebus experto, imponere poſſet; verum coram teſtari poſſum hoc eſſe plane indifferens, adeoque nec mali, nec boni quidquam portendere.

Judico enim hoc ſymptoma eodem modo tam quoad cauſas, quam quoad prognoſim, ſicut mucum narium ſanguinolentum in coryza, conſiderandum eſſe. Videntur enim vaſa in ſimilibus caſibus ita relaxata eſſe, ut ſanguis facile vaſa aliena intrare, eorumque oſcula aperire, & exitum ſibi quærere valeat.

Hoc tamen in noſtro caſu mihi mirum videbatur, quod urina iſta ſanguinea ab adhibitis quibuscunque diureticis, non exacerbetur, & exaſperetur; quin imo procedentibus copioſis urinis ſucceſſive minuatur, & tandem abigatur.

LXXX.

Ægrotus VI.

Infans bimulus laborabat ſcarlatina benigna, qui uſque ad diem ab eruptione ſextam videbatur quoad omnes functiones bene valere. Eadem die ad veſperas fere inopinato convellebatur; iſtæ convul-

vulſiones nunc magis nunc minus urgebant, quibus tuſſicula acceſſerat.

Die ſequente continuabat idem calamitoſus ſtatus; præterea facies rubebat, & aliquantum tumebat, gingivæ præcipue ubi dentes canini erumpere ſolent, rubebant, & dolebant, labia oris erant ſicca, aderat febris, & ſitis. Cum exanthemata ſcarlatina debito tempore evaneſcerent, neque de illorum retropulſu ſuſpicio eſſe poſſet; ſic tota hujus effectus tragœdia a dentitione merito repetenda erat.

Quapropter clyſmata emollientia omni trihorio, aut quadrihorio injiciebantur.

Infanti nunc ſerum lactis, nunc emulſa ex decocto v. g. hordei cum oxymelle ſimplici, nitro aut ſtibio nitrato, propinabantur.

Item, tam ratione tuſſeos, quam ratione convulſionum, linctus ex oleo amygdalarum dulcium, & diacodio ordinabatur. Omnia hæc in remiſſione con-

vulſionum, nullo modo, præſentibus convulſionibus, propinari, & deglutiri poterant.

Præterea gingive ungebantur ſæpius cremore lactis, aut hordei.

Verum omnia hæc remedia non reſpondebant votis noſtris; ſtatus enim morbi triduo integro fere idem erat.

Ab adſtantibus, & putantibus hæc a retropulſis exanthematibus dependere, proponebantur veſicantia applicanda, ad materiam exanthematicam centro ad peripheriam evocandam.

Quibus ut ſecundum quid ſatisfacere viderer, fermentum panis cum aceto rutaceo plantis pedum applicandum ſubſtitueram.

Cum vero prædicta ſymptomata a dentitione, adeoque ab inflammatione & ſanguinis in cerebro, ejusque ſinubus ſtagnatione dependere judicaſſem, curavi applicari ſanguiſugas poſt aures: qua

ratione quatuor, aut quinque ſanguinis unciæ extractæ fuere.

Aliquot poſt hirudines applicatas horis ſat quietus pacatus, ſomnoque obrutus videbatur æger, neque dein evigilantem convulſiones prehendebant amplius, ſicque lento greſſu ſanitati reſtituebatur.

LXXXI.

ANNOTATIONES
ad Ægrotum VI.

Similes caſus ſæpe contingere ſolent, ur nimirum infantes, tam in ſcarlatina, quam poſt illam dentitione afficiantur, quæ nunc plus, nunc minus negotii ægrotantibus faceſſere ſolet.

Unde fit, ut ex adhibitis ſuperius recenſitis, aliisque ſimilibus remediis quandoque ſine ulteriore labore reſipiſcant.

Quod ſi non fiat, &, ſi convulſiones una cum febre inflammatoria urgeant, timendum eſt, ne morbus in gangrænam, & mortem terminetur.

Quapropter in ſimilibus circumſtantiis, vel debet quantocius fieri gingivarum debita inciſio, vel conveniens ſanguinis miſſio.

A prima plerique noſtratium ita abhorrent, ut nullis ratiociniis flecti poſſint. Unde neceſſaria erit ſanguinis miſſio.

Quinimo contingit aliquando, ut admiſſa, & facta gingivarum inciſione nihilominus prædicta ſymptomata perſeverent: in tali caſu niſi ſanguis mittatur, de ægro actum erit.

Præterea illud, quod veſicantium applicationem in his, & ſimilibus caſibus concernit, perquam bene notandum eſſe duco, quod nimirum, ſi talia in urgente inflammatione, & non præmiſſa ſufficiente detractione ſanguinis applicentur, ſemper inflammationem, morbumque augeant; gangrænam, mortemque accelerent. Idem dicendum, & ſentiendum eſt de liquore bezoardico Buſſii, de ſpiritu cornucervi, aliiſque ſimilibus præſente febre inflammatoria adhibitis.

Hæc

Hæc ſunt, quæ medicis attentione digna, in ſcarlatina benigna obvenire ſolent. Altioris vero ſunt indaginis, tam illa, quæ cum ſcarlatina maligna conjunguntur, quam quæ illam ſubſequuntur.

LXXXII.

Ægrotus VII.

Nobilis Adoleſcens hujatis D. Saltuarii, ſeu Cæſarei ſylvarum Præfecti de Mayr filius duodecim circiter annos natus, temperamenti ſanguinei, 1751. in autumno, graſſante tunc Viennæ ſcarlatina, inceperat per intervalla horrere, & de laſſitudine totius corporis, & de dolore capitis, conqueri; ſomnus erat interruptus, appetitus dejectus; quinimo die ſequente aliquoties vomebat, biliosa, aliquamque in deglutinationes difficultatem perſentiebat; quæ tunc bili acri vomitu ejectæ attribuebatur.

Verum die tertia, dum ægrum inviſeram, vidi jam exanthemata ſcarlatina, in facie; deglutitio erat magis laborio-

ſa;

ſa; fauces rubebant & tumebant; pulſus erat celer, denſus & fortis; ſitis magna, & æger ſoporoſus videbatur, quin imo noctu ſubdelirabat & inquietus erat; continuabat præterea nauſea, & niſus ad vomitum cum amaritie oris.

Die quarta tota jam facies colore rubro ferme uniformi obſita, & aliquantum tumens apparebat.

Eadem die videbantur jam maculæ rubræ in collo, pectore, dorſo, ſat numeroſæ; in manibus vero & pedibus paucæ. Alia vero ſymptomata erant eadem die quæ præcedente.

Die quinta facies, collum, dorſum, & pectus adhuc intenſe rubebant: in manibus & pedibus maculæ rubræ pariter numero augebantur.

Die ſexta obſervari poterant in facie plures maculæ rubræ ab invicem diſtinctæ; quæ tamen die præcedente videbantur unam valde latam maculam conſtituere.

Die

Die ſeptima in facie palleſcebant, in manibus vero & pedibus adhuc rubebant.

Aſt hoc notatu dignum erat, quod jam eadem die, ſed præcipue die ſequente ſeu octava præſertim in manibus, & pedibus obſervatæ fuerint quædam veſiculæ albæ, milliaria alba, ſub ſui initium exactæ referentes; quæ tamen ſecunda & tertia die latiores factæ flacceſcebant, & ſubſequæ deſquamationi, ſeu decorticationi fundamenta præbebant.

Nam die duodecima, decima tertia morbi, & ſequentibus lamellæ integræ, & quaſi coriaceæ ſecedebant, quas æger ſine labore, & dolore detrahebat.

A die morbi nona uſque ad vigeſimam ſecundam, aut tertiam videbatur æger melius ſe habere; nam libere deglutiebat, febris & ſitis remittebant, & placidius dormiebat. Interim præ debilitate in lecto ſe fere continuo continebat.

Quo tamen non obſtante vigeſima ſecunda & 23. morbi die obſervabatur tu-

me-

mere primo in facie, dein in reliquo corpore, ita, ut 28. morbi die tumor iſte leucophlegmaticus ſummum attigerit gradum, & de ſalute ægri jam actum videretur.

Hæc eſt ſuccincta hujus ægroti hiſtoria; quæ duos alios noſtri ægroti fratres, duasque ſorores comprehendere debet: nam aliquot diebus vix elapſis eodem ſcarlatinæ malignæ contagio afficiebantur, & eadem pariter ſcarlatinæ malignæ funeſta ſymptomata, quamvis non omnes in eadem intenſione, experiebantur. Etenim febris aderat magna, deglutitio difficilis, tandem ſequebatur, decorticatio, & tumor leucophlegmaticus in omnibus. Quæ quamvis tum ægris, cum mihi medenti, multum negotii faceſſerent, nihilominus tamen omnes, favente Numine integræ ſanitati reſtituebantur. Sed videamus qua ratione id factum fuerit.

LXXXIII.

LXXXIII.

Cum die morbi tertia ad hunc ægrotum advocatus fuiſſem, omniaque ſymptomata rite examinaſſem, vidi, adeſſe magnam febrem inflammatoriam.

Item cum bilis vomitum, amaritiemque oris conſideraſſem, judicavi, a ſpaſmo veſicæ felleæ bilem per ductum Cholidochum ad inteſtinum duodenum, tandemque ad ventriculum exprimi & deferri. Adeoque curavi

Primo, ut juxta datas §. XLVI. regulas inflammationi proſpicerem, &

Secundo, ut illud acre exanthematicum & biliofum temperarem, & abluerem e corpore: ſecus enim ſi bilis ſanguini miſceatur, febrem periculumque augere ſolet.

Quapropter curavi quantocius uncias circiter octo ſanguinis per venæſectionem extrahi. Cum vero intra aliquot minuta ſanguis extractus cruſtam lardaceam indueret, juſſi repeti, & ex eadem jam inciſa ve-

vena poſt bihorium totidem uncias ſanguinis mitti. Parentes videbantur quidem venæſectioni obſtare; ſed dum illis deplorabilem deglutitionis ſtatum, imminensque ſuffocationis periculum, objicerem: facilius meis adnuebant votis.

Eodem tempore ordinabam gargariſmata ex decocto hordei, nitro & melle roſarum,

Item clyſmata ex decocto hordei, & ſpecierum emollientium; aut etiam ex lacte; quæ ſemel aut bis de die injiciebantur.

Pro acrimonia exanthematica & bilioſa temperanda & abluenda, ordinabam diverſa remedia: ut decoctionem ex rad. ſcorzoneræ, acetoſæ, tamarindis, & nitro, ſyrupo aut ribium, aut acetoſæ aut oxymelle ſimplici edulcorandam.

Item emulſa ex ſeminibus frigidis, aliquando cum, aliquando ſine ſemine papaveris albi.

Eiſ-

Eiſdem indicationibus ſatisfaciebat pariter ſerum lactis; aut etiam hydrogala. Quæ adſiduo, & in debita quantitate, prout unum alterumve ex his magis arridebat, propinabantur.

Tandem ad inquietudines ſedandas, ſomnumque conciliandum inſerviebant paregorica.

His effectum erat, ut omnia periculoſa ſymptomata primo mitigarentur, dein vero plane abigerentur; ſicque æger die circiter decima quarta in vado eſſe judicaretur.

LXXXIV.

Verum octo diebus dein vix exactis tumor ille leucoplegmaticus novas nobis injecit curas, novumque attulit periculum.

Hic enim lente, & inſenſibiliter ſe inſinuabat, & non, niſi dum in notabilem molem increviſſet, obſervabatur.

Quapropter ſine mora prædicta aperitiva, ſalina, diuretica, & per epicraſim evacuantia in uſum vocabantur.

Præterea tumenti ſcroto applicabantur cataplaſmata ex ſpeciebus carminativis cum vino in pultem coctis.

Cum enim ex his tam per alvum, quam per urinam multum materiæ ſeroſæ, & mucoſæ quotidie evacuaretur, & tumor exinde ſucceſſive decreſceret: illis inſtiti, neque alia valentiora molitus fui. Quorum ope dein intra 15. aut 16. dies ægrotus priſtinam recuperavit ſanitatem; ſed non vires, quibus reſarciendis longiore tempore opus erat.

LXXXV.

Eadem fere methodo uſus fui apud alios noſtri ægroti fratres, & ſorores; qui eodem morbo, & iisdem ſymptomatibus affecti erant. Differentia tamen quoad curationem interfuit aliqua: nam duobus natu minoribus ſanguis miſſus non erat, partim propter teneram nimis ætatem, partim quod ſymptomata non ut in aliis exaſperata viderentur.

Item in uno prædictorum ægrotorum nonum annum agente tumor leucophlegmaticus ita pertinaciter affligebat, ut prædictis ſalinis aperitivis non cederet, ſed potius augeretur. Unde neceſſarium fuit ad ſcillam, & millepedas confugere, quibus tandem domatus fuit.

LXXXVI.

ANNOTATIONES

ad Ægrotum VII.

Hicce caſus præprimis oſtendit neceſſitatem venæſectionis in ſcarlatina maligna inſtituendæ, præſertim dum magna inflammatio fauces occupat. Quo in caſu ſi omitatur, vel gangræna vel ſuffocatio preſſo pede ſequi ſolet.

Hoc aſſertum poſſum pluribus aliis obſervationibus corroborare, ſed ſufficiat illa, quæ eodem tempore nobiliſſimam D. D. Comitum de Kauniz Proſapiam attigerat. Duo nimirum Illuſtriſſimi ejusdem familiæ juvenes Comites, in Academia Sabaudica tunc commorantes, cor-

ripiebantur ſcarlatina maligna. In utroque exanthemata fere una cum morbo in conſpectum venerant; in utroque pariter ingens inflammatio fauces occupabat. In uno ſeu ſecundo genito, propter metum retro pulſus nulla venæſectio admittebatur. Unde etiam factum fuit, ut intra triduum ſuffocaretur æger.

Alteri vero, nimirum primogenito debita ſanguinis inſtituta erat; qui quamvis dein totius fere corporis deſquamationem, & decorticationem expertus, tumoremque hydropicum in longum tempus perfeſſus fuerit; nihilominus tamen (favente Numine) omnem hujus truculenti morbi ſævitiem eluſit, ſuperavit, evicit; cui Deus ſecundam ſine fine tribuat vitam, ut Magni Parentis veſtigia terens, ſibi, Reipublicæque felix vivat.

Præterea ex hoc caſu edocemur quasdam cautelas, quæ vomitum bilis, amaritiemque oris (ſcarlatinæ malignæ ſolita ſymptomata) reſpiciunt, & quæ meden-

ti-

tibus inexpertis, ut ego ſæpe vidi, imponere poſſunt. Vidi nimirum in ſimilibus caſibus emetica præſcribi; a quibus non tantum febris, anxietates, deliria perpetuusque niſus ad vomitum, augetur ſed & fauces, præcipue larynx, pharynxque ita inflammantur, ut ægro ſuffocatione neceſſario pereundum ſit.

Quapropter meliore & ſaniore incedimus via, ſi illud acre irritans temperemus, diluamus, & abluamus per illa, de quibus ſuperius in cura dictum eſt; quæ tam per os aſſumi, quam per enemata injici poſſunt. Neque ex enematibus diluentibus, & emollientibus, dummodo omne acre irritans, ſtimulansque abſit, quidquam de retropulſu metuendum eſt, ut quidam opinantur.

Tandem quod tumorem leucophlegmaticum in noſtro ægro attinet, exinde cognoſcere poſſumus, quod quandoque levioribus aperitivis abigatur, quandoque vero nec valentiſſimis cedat remediis.

 LXXXVII.

LXXXVII.
Ægrotus VIII.

Juvenis ſeptemdecim circiter annos natus cubicularii apud ſereniſſimam Sabaudiæ Ducem filius laborabat ſcarlatina maligna cum inflammatione faucium, aliisque ſolitis ſymptomatibus; quibus ſtillicidium narium ſe adjungebat.

Omnia remedia, quæ legitimis indicationibus ſatisfacere poſſent, in uſum vocata ſunt, excepta ſola ſanguinis miſſione, quæ, quamvis ordinata fuiſſet, tamen inſtituta non fuit.

Morbus interea cum inflammatione faucium augebatur; his acceſſerant deliria, convulſiones, & tandem quarta ab eruptione die mors.

Vix denato ægro, & toto adhuc calente cadavere, ingens copia ſanguinis ex ore, & præcipue e naribus, effluxit.

LXXXVIII.
ANNOTATIONES
ad Ægrotum VIII.

Hæc ſuccincta morbi, mortisque hiſtoria nos docet, quod ex inflammatione faucium, aliarumque adjacentium partium venæ jugulares, & vertebrales ita premantur, ut ſe in ſubclaviam exonerare non poſſint; ex quo dein fit ſtaſis inflammatoria in cerebro, ejusque ſinubus. Hoc ipſum evidentiſſime obſervamus in angina, pleuritide, & peripneumonia.

His præſuppoſitis quisque cognoſcet vanos, inanesque eſſe omnes alios medentium conatus, niſi in ſimilibus caſibus ſufficiens fiat detractio ſanguinis. In quo caſu, ſicut ſuperius §. LXXIX. oſtendi ſanguiſugas in infantibus poſt aures appoſitas optimum præſtare effectum, ex eadem pariter ratione, & quidem majore cum fundamento judico, ſectionem venæ jugularis in ætate provectioribus omnibus aliis anteponendam eſſe. Quia hæc im-

mediate ex cerebri ſinubus, aliisque ejusdem vaſis, in quibus ſtaſis inflammatoria hæret, derivat.

Ex quo patet ratio illius obſervationis medicis practicis notæ, qua videmus, largam narium hæmorrhagiam in morbis abutis proficuam eſſe, ſtillicidium vero ſemper mali omnis; quia denotat, ſtaſim inflammatoriam in cerebro, quam de ſe ſolvere potis non eſt, in gangrænam degeneraturam.

Unde mirum non eſt, quod non tantum in ſcarlatina maligna, ſed in aliis etiam morbis accutis, præcipue ſi ſanguis non erat extractus, ſtatim poſt mortem magna cruoris copia tam per os, quam per nares, quandoque effluere ſoleat; quia poſt mortem vaſa, quæ prius ſtricta & integra erant, relaxantur, aut eroſa, facile aperiuntur.

Quare dolendum, quod quidam præjudiciis capti malint proprio ſuffocari cru-

ore,

ore, quam in certis circumſtantiis venæſectionem admittere.

LXXXIX.

Ægrotus IX.

Adoleſcens ſyntaxeos ſtudioſus tredecim circiter annos natus 1760. in Novembri afficiebatur ſcarlatina maligna hoc modo: Prima ſtatim die de ſummo languore, debilitate, nauſea, & niſu ad vomitum conquerebatur; ſecunda die in conſpectum jam venerant exanthemata ſcarlatana in facie, aderant præterea reſpiratio, & deglutitio laborioſa, ſitisque intenſa; & reliqua, quæ prima die: Ego advocatus inveni pulſum celerem debilem, & vix perceptibilem, qui, quamvis adeſſet ſumma faucium inflammatio, & reliqua, quæ venæſectionem indicarent, me a ſanguinis miſſione deterrebat, & arcebat.

Dum vero poſt meridiem ægrum delirantem ſuffocandumque invenirem, judicavi non obſtante prædicta pulſuum de-

bilitate, unicum ſupereſſe remedium, ſpemque e ſanguinis miſſione; qua dein in pede inſtituta, pulſus fiebant ſucceſſive ſenſibiliores, & fortiores; reſpiratio & deglutitio evadebat facilior; & adhibitis aliis remediis ægrotus breve intra tempus ſanitati reſtituebatur.

XC.

ANNOTATIONES ad Ægrotum IX.

De ſimili obſervatione locutus ſum jam ſuperius §. XLVII. ubi oſtendi, virium proſtrationem, languoremque ſæpius a ſpiritibus, & viribus oppreſſis, quam ab exhauſtis dependere; etenim in florente ætate, & alias robuſto corpore cauſſa ſubtanei languoris aliter concipi vix poterit.

Idem ſæpe obſervamus in aliis febribus continuis, malignis, miliaribus, & petechialibus, in quibus pulſus debilis, & ſumma virium proſtratio adeſſe ſolet;

quæ

quæ ſymptomata multos medicos a venæſectione deterrere, & arcere ſolent.

Quia prædicta virium proſtratio quandoque a diſſoluta humorum maſſa dependere obſervatur; in quo caſu ſi venæſectio inſtitueretur, æger certo certius ſuccumbere deberet.

Qua ex ratione cum viderim, in ſimilibus caſibus venæſectionem multum ad ſalutem aut mortem conferre poſſe, indagavi, induſtria, qua potui, ut determinarem, quando ſanguinis miſſio inſtitui, & quando omitti debeat.

Si enim virium languor dependat a ſpiritibus oppreſſis, tunc quamvis pulſus ſit debilis, eſt tamen tenſus, & durus; item genæ rubent, & corpus ad tactum calet; neque præceſſerat nimia alicujus humoris evacuatio, quæ omnia in ſpiritibus, & viribus exhauſtis, aut humoribus diſſolutis aliter ſe habent.

Ut tamen in ſimilibus caſibus eo certior de ſecundo ex miſſione ſanguinis effe-

ctu

ctu reddar, curo primo modicam ſanguinis quantitatem extrahi, ſi enim ſanguis magno impetu effluit, & dein cruſtam lardaceam induit, aut in ejusdem defectu ſpiſſus, & tenax eſſe appareat, tunc ſine omni cunctatione, & periculo debet debita ſanguinis miſſio inſtitui, ex qua dein æger potius alleviatur, quam opprimitur.

Similis petechialis epidemia an. 1758. & 1759. hic Viennæ totam obtinebat hiemem. Nam ægri conquerebantur de ſumma totius corporis laſſitudine, de diverſis rheumaticis affectibus, de ingenti dolore capitis, pulſus erat debilis, & ſub initium morbi fere ſemper naturalis, in quo caſu ſi ſanguis mittebatur, ego ſemper lardaceum, aut perquam ſpiſſum, & tenacem vidi; qua ex ratione binas, aliquando etiam ternas venæſectiones præſtituere ſolebam, ex quibus, aliisque appropriatis antiphlogiſticis, effeci, ut ferme

me omnes, qui meæ curæ commiſſi erant, ſanitati reſtituerentur.

Alii vero eodem petechiali morbo affecti, quibus ſanguinis miſſio inſtituta non erat, die quinta, aut ſeptima fiebant ſoporoſi, delirantes, & die undecima, aut decima quarta convulſi plerique moriebantur.

Iſte eſt ſtatus in morbis acutis, aut plurimum malignis, in quibus ſanguis mitti debet. Aliter vero ſentiendum eſt, ubi contraria ſigna adſunt; ut ſi ſanguis miſſus diffluat, vixque cohæreat; aut, ubi largæ evacuationes per hæmorrhagias, aut diuturnas diarrhæas, præceſſerant; ex quibus ægri viribus exhauriri ſolent. In talibus enim caſibus a venæſectione, quantum poſſum, mihi tempero; & ex fonte pharmaceutico & dietetico remedia peto.

XCI.

Ægrotus X

Adoleſcens quatuordecim circiter annos natus, 1758. corripiebatur ſcarlatina maligna, aliisque ſuperius §. XXVIII. recenſitis & ſolitis ſymptomatibus.

Primis morbi diebus utebatur emulſis, ſero lactis, & tinctura florum rhæados pro potu ordinario, aliisque antiphlogiſticis, & appoſitis remediis.

Verum præſentibus exanthematibus, propter metum retropulſus nulla venæſectio admittebatur.

Die autem ab eruptione tertia ad domandam acrimoniam ſepticam malignam exhibebatur cortex peruvianus, tanquam ſpecificum antiſepticum.

Aſt de die in diem augebatur morbus, febris, difficultas in reſpiratione, & deglutitione; tandem acceſſerant ferocia deliria; convulſiones & mors.

XCII.
ANNOTATIONES
ad Ægrotum X.

Sancte fateri poſſum, quod hujuſcemodi funeſtos caſus non tantum in ſcarlatina maligna, ſed etiam in aliis febribus malignis ſæpius viderim: ſi enim in ſimilibus morbis, qui phlogiſticam indolem præſeferunt, cortex ſine præmiſſa venæſectione exhibeatur; ſemper plus damni, quam commodi exinde expectandum erit.

Aliter vero ſe res habet, ubi præmiſſa ſufficiente detractione ſanguinis genus nervoſum, præcipue vero vaſculoſum laxum redditur, pulſus concidunt, debiles mollesque redduntur; in ſimilibus caſibus ſperare poſſumus, fore ut cortex virtute ſua tam antiſeptica, quam tonica, multum emolumenti ægrotis afferat.

Si quis meis allatis obſervationibus non acquieſcat, acquieſcet tamen, ſi parumper conſiderarit obſervationes de exhi-

hibendo cortice in febribus intermittentibus, & remittentibus apud diverſos celebres practicos.

Omnes practici norunt, quam male exhiberetur cortex in exacerbatione talium febrium; quia ſic non tantum paroxiſmus, ſed morbus ipſe augeretur.

Quapropter ſedulo & attente obſervare ſolemus talium febrium apyrexiam, aut remiſſionem, ubi nimirum pulſus incipiunt fieri rariores, mollioresque. In quo ſtatu dein cortex optimo cum effectu exhiberi ſolet.

XCIII.

Ægrotus XI.

Hujatis civis filia decennis laborabat ſcarlatina cum magna faucium inflammatione, reſpiratione, & deglutitione, difficilibus. Huic nulla fuit venæſectio celebrata, ſed ſuperius §. XLIX. recenſita remedia antiphlogiſtica, item gargariſmata, & injectiones ex decocto hordei cum melle roſarum, & pauxillo nitri in uſum

vo-

vocabantur. Externe vero circa collum cataplaſma, ex ſpeciebus emollientibus in lacte coctis tepide applicabatur.

Die ab eruptione circiter ſexta quotieſcunque gargariſmata, aut injectiones in uſum vocabantur, ſecedebant, & excreabantur quædam lamellæ coriaceæ, illis, quæ ſuperius §. VI. deſcribuntur, quoad omnia ſimiles.

Intimius dein harum lamellarum, internique oris inſtitutum examen docuit, quod hœc eadem, quæ in partibus corporis externis, præſertim manibus, & pedibus fieri ſolet, decorticatio fuerit; nam non tantum membrana, quæ palatum, tonſillas, uvulamque inveſtit, ſed etiam illa, quæ faucium ulteriorem, & profundiorem expanſionem occupat, ſeparabatur, & excreabatur.

Tandem ſed aliquot diebus tardius, ſuccedebat eadem decorticatio in corporis partibus externis; quin vero ille ſolitus tumor hydropicus ſequeretur.

XCIV.

ANNOTATIONES

ad Ægrotum XI.

Tales lamellas coriaceas non tantum in illa angina, quæ ſcarlatinæ jungi ſolet malignæ, ſed etiam in aliis anginis ſæpius vidi. Nuperrime cum Expertiſſimo, & Magnifico Domino de Zwenhoff tres hujuscemodi habui caſus; in quibus non tantum ſimiles lamellæ, ſed integræ thecæ, quæ uvulam, tonſillasque obvolvebant, ſeparabantur, & excreabantur, relictis prædictis partibus nudis, intenſe rubris, & ſenſibilibus; eo quod tunc tenerrima, & tenuiſſima tantum membrana obductæ eſſent. Quapropter has partes lacte tepido, aut mucilagine ſeminum cydoniorum, donec naturalem tonum, vigoremque adipiſcerentur, fovere debuimus.

XCV.

Ægrotus XII.

Adoleſcens Dominus de Peterneg undecim circiter annos natus corripiebatur ſcarlatina maligna, quæ tam vaga & variabilis erat, ut nunc majore nunc minore copia appareret, item nunc magis, nunc minus ruberet, quod aliquoties de die obſervabatur, ſicque per octiduum fere hujus exanthematis inconſtantia perſeverabat.

Ægrotus interea ſtatim a principio morbi inquietus, anxioſus, nunc plus, nunc minus delirans erat.

Inſtituta conſultatione applicabantur duo veſicantia ad ſuras; poſt biduum vero alia duo ad brachia, tandem, cum deplorabilis morbi conditio pejor appareret, aliud ad nucham apponebatur.

Item in uſum vocabantur diverſa ſuperius §. XLIX. recenſita antiphlogiſtica remedia, quibus etiam modicum camphoræ addebatur. Venæſectio vero pro-

pter metum majoris retropulſus non admittebatur.

Verum ex omnibus his nihil proficiebat, quin imo ſemper in pejus ruebat æger. Nam die undecima delirium fiebat furibundum, & phreneticum, per intervalla enim æger ſoporoſus, occluſis palpebris, demiſſa voce diverſa obloquebatur, & aliquantum quietus apparebat; ſed mox convulſus palpebris, oculisque alta voce clamare, & vociferari incipiebat, e lecto proſilire, omniaque tegumenta abjicere, conabatur; donec magno clamore, violentisque corporis motibus attritus, & laſſus per brevia quædam intervalla conquieſceret: quæ mœſta & horribilis ſcena ſæpius repetere ſolebat.

In hoc caſu curavimus capillitium abſcindi; ſicque capiti columbas vivas in duas partes ſciſſas apponi, ſæpiusque aliis recentibus ſubſtitutis repeti.

Item

Item ſuperius nominatis remediis adjungebantur aliquot guttæ liquoris bezoardici Buſſii, & anodyni mineralis: & tandem enemata emollientia applicabantur.

Aſt omnes iſti erant vani, & inanes conatus; etenim die circiter vigeſima fiebat quaſi hemiplecticus, quoniam in latere ſiniſtro nec manum nec pedem movebat, cum tamen in alio latere violentos ſæpe ederet motus.

Quare tot & tam diuturnis ærumnis attritus æger die morbi vigeſima octava expiravit.

XCVI.

ANNOTATIONES

ad Ægrotum XII.

In ſcarlatina ſæpe contingere ſolet, ut exanthemata ita vaga, & inconſtantia obſerventur; qua ratione fit, ut morbus ſedem ſuam per modum inflammationis in cerebro figat, ut in noſtro caſu contigit.

Hoc vero ſingulare præſens caſus habet, quod morbus malignus, & inflammatorius ad vigeſimam octavam uſque diem ſe extenderit.

Si enim talis cerebri inflammatio, ut plerumque fieri ſolet, in gangrænam tranſeat, tunc citius finem vitæ imponit; ſi vero in ſuppurationem tendat, ut in noſtro caſu factum fuiſſe videtur, tunc morbus longius protrahi poteſt.

Quapropter ſi in ſimili, ut præſens eſt, caſu, debito tempore ſufficiens ſanguinis detractio, præſertim ex vena jugulari facta fuiſſet, ſperari potuiſſet, fore ut prædicta cerebri, meningumque inflammatio eo facilius, coadjuvantibus aliis appropriatis remediis diſſipata fuiſſet.

Ex quo iterum patet, quemadmodum jam ſuperius ſectione IX. §. LXXX, dixi, quare in hoc caſu neque ex veſicantibus, neque ex camphoratis, aliiſque volatilibus æger profecerit quidquam; quinimo ſemper metuendum eſt, ne urgente inflammatione

&

& omiſſa venæſectione talibus remediis plus damni quam emolumenti afferamus.

XCVII.

Hic quæſtio inſtitui poſſet, an non in ſimilibus caſibus artificialis vaſorum hæmorrhoidalium apertio aliquid ad ſalutem conferre poſſet.

Ad quod reſpondeo, quod quamvis propriis experimentis necdum id affirmare, & confirmare poſſim; nihilominus tamen ex aliis rationibus judicem, ſanguiſugas venis hæmorrhoïdalibus appoſitas plurimum levaminis afferre poſſe; quia

Primo anatomicis conſtat, quod carotides, & vaſa hæmorhoidalia oppoſita directione ſanguinem vehant; adeoque ſperandum eſt, fore, ut revulſio in hoc caſu habeat locum.

Secundo, quia ex aliis ſimilibus obſervationibus conſtat, ut in mania, apoplexia & phrenitide vera, quod nimirum in his hoc remedium proficuum deprehendatur: unde propter analogiſmum cre-

dere poſſum,. quod etiam in phrenitide noſtra ſymptomica idem conducere poſſit.

Sic Hippocrates Sectione VI. Aphor. 21. dicit: *Si inſanientibus varices, aut hæmorrhoides ſupervenerint, morbi ſolutio fit.* Idem ſentit Celſus Lib. II. I.

Item triſtis experientia nos docet, quod a ſuppreſſis hæmorrhoidibus mania, apoplexia, phrenitis, aut epilepſia aliquando ſuperveniat; adeoque a contrario cum fundamento judicare poſſumus, quod a reſuſcitatis hæmorrhoidibus, prædictis affectibus levamen afferri poſſit.

XCVIII.

Ægrotus XIII.

Anno 1746. in autumno graſſante ſcarlatina ut plurimum maligna, mea filia tunc annorum 7. corripiebatur eodem morbo. Exanthemata, uti in præcedente caſu erant vaga & variabilia. Unde ægra delirabat, furebat, clamabat, & vociferabatur fere diu, noctuque, ut jam prius dixi. Hæc triſtis, & funeſta mor-

morbi conditio durabat fere octiduo integro.

Expertiſſimus & eruditiſſimus D. Collega Steindl de Pleſſenet, qui mihi tunc a conſiliis & auxiliis fuit, una mecum omnem ſalutis ſpem abſciſſam eſſe judicabat.

Aſt præter omnium opinionem die circiter undecima in ſedatum, placidumque prolabebatur ſomnum; unde expergefacta mente conſtare videbatur, ſed ad interrogata, aut nihil, aut non apte reſpondebat. Ex quo conſtabat, ſurditatem adeſſe; etenim tunc ægra de dolore aurium conquerebatur; ſi aures contrectabantur, aut premebantur, dolebant.

Quapropter cataplasma ex ſpeciebus emollientibus in lacte coctis applicabatur. Brevi dein aures plorabant materiam quandam puriformem, & ſtriis ſanguineis mixtam. In quo caſu decoctum hordei cum melle roſarum ſæpius auribus infundebatur tepide; ſicque materia illa puru-

lenta breve intra tempus abſtergebatur, & abluebatur; ex quo ægra de die in diem facilius exaudiebat, meliusque valebat. Et tandem, benigno favente Numine, integræ reſtituebatur ſanitati.

XCIX.

ANNOTATIONES ad Ægrotum XIII.

Eryſipelas, variolæ, aliique ſimiles morbi nos docent, quod ipſorum materia phlogiſtica, ſi ſuperficiem corporis non occupet, facile caput petat, ibique inflammationi viam ſternat.

Hoc ipſum in ſcarlatina maligna commune quidem, ſed funeſtum ſymptoma eſſe ſolet. In noſtro enim caſu videtur inflammatio cerebrum, & meninges occupaſſe, quæ niſi critice ad aures mota fuiſſet, infallibiliter, aut in gangrænam aut in ſuppurationem degeneraſſet. Hæc metaſtaſis facta fuit a parte nobiliore, nimirum cerebro, ad minus nobilem, & quidem cum ſymptomatum alleviatione,

&

& die critico; adeoque ad motus criticos naturæ revocanda eſt.

Tales metaſtaſes legimus apud Hippocratem in Coacis prænotionibus N. 1. ſed ibidem N. 2. legitur metaſtaſis ſymptomatica ad aures; quia morbus exinde non minuebatur ſed potius augebatur.

Tandem hic meminiſſe convenit aliquarum, quæ ad hunc caſum ſpectant notabiliorum obſervationum:

Sic herula de Stab 9. annos nata, meam ſcarlatina maligna laborantem filiam ſæpe inviſerat, eique abſtiterat; unde factum eſt, ut in eundem incideret morbum, in quo exanthemata, ut in præcedente caſu, vaga & inconſtantia erant; ægra pariter delirabat, furebat, ac tandem convulſa mortua eſt.

Item & eodem funeſto modo contigit aliquot Illuſtribus de nobili Familia L. B. de Nimſch Prolibus, quæ ex truculento hoc morbo aliquot dierum ſpatio denatæ ſunt.

C.

C.

Congrua & opportuna ſe offert hic occaſio breviſſime quidquam de illa notabili obſervatione dicendi ; quam Clariſſimus Hamilton de febre miliari affert. Obſervat enim hic Eruditiſſimus Vir in ejusdem hiſtoria I. & II. quod, ſi in exanthematibus miliaribus fiat raptus ad cerebrum, & deliria urgeant, nihil magis conducat, quam purgans antiphlogiſticum, & venæſectio. De venæſectione jam plura dixi ſuperius: quæſtio itaque eſſe poſſet; an non in illo caſu ſcarlatinæ malignæ ubi fieret raptus ad cerebrum, & deliria urgerent, purgans aliquod antiphlogiſticum ordinari quoque poſſet; cum eadem ratio, quæ in miliaribus illud hic quoque ſuadeat. Sane hic optime quadrat illud, quod extremis morbis extrema remedia optima ſint; truculento enim huic morbo duro cuneo profecto opus eſt; neque ſimilem ægrum pro-

prognoſtico relinquere, ſed alia atque alia experiri debemus remedia.

CI.

Ægrotus XIV.

Studioſus hujatis civis filius, octo circiter annos natus, corripiebatur ſcarlatina, quæ primis efflorefcentiæ diebus benigna apparebat; nam eo tempore æger die noctuque quietus eſſe videbatur; item exanthemata triduo integro ſaturate rubebant, & conſtanter copioſa aderant.

Verum his non obſtantibus die morbi circiter ſeptima, & ab exanthematum eruptione quinta; æger tota nocte inſomnis, inquietus, & ſiticuloſus quinimo delirans eſſe dicebatur. Pulſus, qui prius fere naturalis erat, fiebat celerior, & durior.

Die ſequente augebantur omnia prædicta ſymptomata; nam major aderat inquietudo, major mentis alienatio; per

cer-

certa intervalla clamabat, vociferabatur, & e lecto proſilire conabatur.

Hæc dira ſymptomata ſequentibus diebus nunc magis, nunc minus urgebant; & quamvis remedia diluentia antiphlogiſtica, emulſa, paregorica, aliaque ſimilia, interne; externe vero enemata, veſicantia, in uſum vocata fuerint, nihilominus tamen, die 18. morbi convulſus mortuus eſt.

CII.

ANNOTATIONES

ad Ægrotum XIV.

Sane ego ſæpe mirabar, & adhuc admiror, quod ſcarlatina, quæ optima ſigna præſeferre videtur, quandoque medentes aliosque fallere poſſit.

Iſte meo judicio eſt verus Character morborum malignorum, qui ideo maligni dicendi ſunt, quia nobis facile imponere poſſunt.

Ta-

Tales caſus plures habui, & ideo cautior redditus de morbi natura facile ante debitum terminum definire non ſoleo.

In ſimilibus caſibus videtur materia exanthematica ad cerebrum rapta, ſtaſim inflammatoriam ibidem induxiſſe.

Quapropter cum omnia prædicta, quamvis valentiſſima, in uſum vocata remedia videantur imparia tanto tollendo malo, unica ſpes ſupereſſet ex ſanguinis miſſione, & antiphlogiſticis per epicaſim evacuantibus; & ſtatim ab initio talis exacerbationis, methodo a Clariſſ. Hamilton præſcripta, ordinatis: quia, ſi inflammatio jam adoleſceret, vix quidquam boni exinde ſperandum erit; in tali enim ſtatu, aut in gangrænam, aut in ſuppurationem tenderet inflammatio.

Interea hic ſuperficialiter ſaltem illam obſervationem attingere debeo, qua in ſimilibus caſibus videmus quandoque fieri metaſtaſes ad aures, parotides. Tales metaſtaſes aliquando fiunt critice, ali-

quan-

quando vero ſymptomatice. Vide §. XCVII.

Aſt hoc ipſum omnes medici practici obſervant quandoque etiam in aliis morbis acutis contingere.

CIII.

Ægrotus XV.

Perill. Domini de Baumaiſter filius, 13. circiter annos natus, 1761. primis Aprilis diebus ſine manifeſta cauſa fiebat languidus; triſtis, prima ſtatim morbi die, nec appetebat, nec placide, ut alias dormiebat. Item de ſiti, dolore capitis, & aliqua in deglutiendo difficultate conquerebatur.

Secunda morbi die aderant jam exanthemata ſcarlatina in facie, febris erat magna, & urina ſaturate rubicunda, ſitis & reliqua, ut die præcedente.

Tertia die totum corpus videbatur quaſi una macula ſaturate rubra obſitum, ſubtumidum; & ad attactum, præcipue in manibus, adinſtar carbonis igniti urens.

Die

Die quarta idem rubor, & ardor perſeverabat. Interim, quod mirum, non obſtante prædicto ardore, pulſus neque tam celer, neque tam durus, ut diebus præcedentibus, obſervabatur. Item ſitis non erat ita intenſa, neque inquietudo tanta.

Die quinta in facie jam palleſcebant exanthemata perſeverante tamen prædicto rubore in aliis corporis partibus.

Die ſexta & ſeptima palleſcebant, & in toto ferme corpore evaneſcebant exanthemata; exceptis tantum illis, quæ pectus occupabant; nam hæc biduo integro diutius; adeoque ad nonam uſque morbi diem, perſeverabant.

Hic adnotare debemus, quod jam quarta morbi die in manibus quædam minimæ papulæ albæ, exanthemata miliaria referentes, in conſpectum venerint; quæ numero, & volumine ſucceſſive auctæ futuræ decorticationi fundamenta ſternebant; nam die morbi ſexta epidermis

præſertim circa cubitum, & carpum fiebat alba, & in diverſæ figuræ lamellas, aſt adhuc arcte cum ſubjecta cute cohærentes, findebatur, quæ ſequentibus diebus ſucceſſive a cute ſecedebant, & quædam plus, quædam minus denſæ ſeparabantur.

Mirabilis illa decorticatio erat, quæ in volis manuum contingebat; nam epidermis craſſa, & ad inſtar pergamenæ denſa, volas manuum exacte æquans, reſerensque abſcedebat; quam hodie dum propter rei raritatem pixidi incluſam parentes conſervant.

Prædicta decorticatio in manibus tantum obſervabatur; etenim quæ in facie, pectore, dorſo, reliquoque corpore fiebat, erat illi deſquamationi, quam in morbillis videmus, ſimilis.

Die morbi decima quinta, & decima ſexta, ubi æger jam perquam belle valere videbatur, inceperant tumere, & dolere parotides, aliæque glandulæ colli.

In

In quo caſu æger febricitabat, ſitiebat, nec caput, nec collum movere poterat; quinimo preſſis a prædicto tumore maxillæ inferioris muſculis os ad capiendum cibum, & potum difficulter aperire valebat. Illa vero, quæ aſſumebat, ſine magna moleſtia deglutiebat; quod denotabat, tonſillas, aliasque laryngis, pharyngisque glandulas liberas eſſe.

Iſte tumor glandularum ſolebat ſæpe, & celeriter variare ſitum; etenim nunc magis prædictas colli glandulas; nunc oxillares, mox dein inquinales occupabat, moleſtabatque. Quapropter mirabar, quod materia peccans tam cito ab una corporis parte ad aliam migrare & transferri poſſit. Verum tamen poſtquam conſideraſſem idem fieri in variolis, & in arthritide vaga; videbar mihi dilucidius vias, per quas id contingeret, percepturus; nimirum non tam lege circulationis, quaſi materia peccans, ad maſſam humorum reſorpta, ad prædictas par-

tes deponeretur, quam quod mediante membrana celluloſa facile ab una parte ad aliam migraret, judicabam.

Ratio aſſerti conſiſtit in ipſa experientia, qua videmus quod tales materiæ translationes fiant ſine notabili exacerbatione; ſic in variolis tumor faciei transfertur ad manus & pedes, ſine ſpeciali exacerbatione; item in arthritide vaga ſæpe, & ſat cito materia peccans transfertur ab una parte corporis ad aliam pariter abſque præcedente aliqua exacerbatione.

Hoc quidem verum eſt, quod tam in variolis, quam in arthritide vaga, dum materia peccans in aliqua parte ſedem figit, dolores, tenſionesque ibidem efficiat; aſt ſi prius circulo humorum communicaretur, deberet febrem, anxietates, & inquietudines excitare antequam ad aliquam partem fieret depoſitio.

Hoc ipſum fere quotidie videmus in criticis evacuationibus morborum acutorum;

rum; in quibus materia peccans circulando antequam per urinas, per alvum, aut per aliam viam, critice evacuetur, febrem accendit, anxietates, deliria, aliaque gravia ſymptomata exaſperat; juxta effatum Hppocrat. Sect. II. Aphor. 13. *Quibus criſis fit, his nox ante exacerbationem gravis eſt.*

Qui vero plura de membrana celluloſa legere cupit, videre poterit in Illuſtriſſimi Domini de Swieten comm. Tom. I. §. 382. Item in Magnifici Archiatri de Haen tractatu de febrib. exanthem.

Sed redeamus ad noſtrum caſum: Hic moleſtus, atque ab omni periculo non immunis ſtatus perdurabat uſque ad vigeſimam quintam circiter morbi diem; quo tempore non tantum febris, & tumor minuebantur, ac tandem diſſipabantur; ſed & libertas motus prædictis partibus conciliabatur; ſicque ægrotus, quamvis ſat ægre lenteque priſtinæ ſanitati reſtituebatur.

Remedia vero, quibus tam primis quam ſequentibus morbi diebus, dum febris augebatur, utebatur æger, erant illa ipſa diluentia, antiphlogiſtica ſuperius §. XLIX. expoſita.

Ad tumores glandularum colli, parotidumque diſcutiendos applicabantur ſecundo cum effectu ab expertiſſimo Domino Reter, Chirurgiæ Doctore ſacculi ſicci, quibus ſpecies carminativæ in pulverem redactæ incluſæ erant.

Phlebotomia autem, quamvis cum fundamento non tantum in principio morbi, ſed etiam tardius, nimirum die 16. aut 17. dum febris fere inflammatoria urgebat, celebrari potuiſſet, nihilominus tamen omiſſa erat; quia timendum fuit, ne adſtantes, & obſtantes ſiniſtrum morbi eventum, quem metuebamus, huic unice, ut in ſimilibus caſibus fieri ſolet, adſcriberent.

Verum hic annotare debeo, quod, dum æger reſipiſcere videbatur, urinæ craſ-

craſſæ cum copioſo ſedimento ſeceſſerint, quod ſignum erat materiam peccantem hac via evacuari.

CIV.
ANNOTATIONES
ad Ægrotum XV.

Non tantum præſens, ſed etiam plures alii ſimiles, quos habui caſus, docuerunt, quod, quo plura, & frequentiora cutem occupent exanthemata, & quo plus partes affectæ ad attactum urunt, eo major & notabilior fiat decorticatio. In quo caſu diverſa malæ notæ conſectaria metuenda reſtant; vel enim tumores & indurationes diverſas corporis glandulas, vel tumor leucophlegmaticus totum corpus occupat, & pertinaciſſime vexat.

Quapropter omni poſſibili cautela opus eſt; ut nimirum æger in debita tranſpiratione ad quartam uſque hebdomadam detineatur; quo tempore, ſi nihil prædictorum acceſſerit, ſperandum eſt, fore, ut ſine periculo liberam in poſterum ca-

pere poſſit auram; quod forſan aliquibus, in hoc morbo minus expertis, aut certis præjudiciis captis, parodoxum videbitur. Aſt hæc, quæ ſcribo practicos, minus alios attingant, velim.

Præterea prædicta mala conſectaria ultronee præcaventur, ſi alvus quotidie reſpondeat; quodſi non fiat, ut plerumque contingere conſuevit, debet, aut appropriato enemate, aut ſuperius §. XLIX. recenſitis remediis ſollicitari ſuique officii admoneri. Sic enim efficimus, ut humores ſeroſi, lymphaticique, qui in membrana cellulofa, viſcera abdominis perreptante, facile reſtagnare poſſent, tum libere circulent, cum etiam per urinas, aliasque vias libere evacuentur.

Qua ratione non tantum prædictos glandularum, ſed totius etiam corporis tumores præcavemus.

Præterea ex his, ſimilibusque obſervationibus conſtat, quod depoſitio materiæ peccantis quandoque ad internas,

quan-

quandoque ad externas, & aliquando ad utraſque partes ſimul fiat; unde dein longe majus periculum, majorque in curatione labor.

CV.

Ægrotus XVI.

Anno 1759. ego cum Magnifico, & Expertiſſimo Domino de Humelauer advocatus fui ad filiam Perill. Domini de Krauſan in Academia Sabaudica Vicedirectoris. Hæc tumebat toto corpore, difficulterque & frequenter reſpirabat, febricitabat; alvus ſilebat, & urina ſupprimebatur. Dum in cauſam hujus funeſti tumoris leucophlegmatici indageremus, Parentes ægrotæ nunciabant, narrabantque ante quatuor circiter hebdomadas in ægra obſervatas fuiſſe quasdam maculas rubras, totum corpus occupantes; quæ cum tridui tantum perſiſterent, & ſine notabili moleſtia decurrerent, flocci factas fuiſſe. Sicque in ſex rerum non na-

turalium regimine vix aliquam curam, aut cautelam adhibitam fuiſſe.

In tali extremo rerum ſtatu, quamvis repetita enemata, aperitiva, diuretica, frictiones, aliaque ſimilia, in uſum vocata fuiſſent, nihil tamen, quod ſpem noſtram erigeret, effici poterat. Unde evenit, quod prædixeramus, ut paucis poſt diebus vitam cum morte commutaret ægra.

CVI.
ANNOTATIONES
ad Ægrotum XVI.

Ex hac hiſtoria diſcimus, quod ſcarlatina etiam benigna tam quoad diætam, quam quoad tranſpirationem certis cautelis rite obſervandis, opus habeat; ſecus enim metuendum eſt, ne ſubſequens affectus plus negotii, quam primarius faceſſat; ſicque error poſterior fiat pejor priore.

Pariter exinde patet, quod, ſi in ſimili tumore leucophlegmatico jam febricu-

cula adſit, vix quidquam boni ſperandum reſtet; quia ſignum eſt humores reſtagnantes jam putreſcere, corpusque in corruptionem & gangrænam tendere.

Hoc ipſum in hydrope, aſcite dicto, ego ſumma cum admiratione ſæpe contemplatus ſum, dum vidi ſerum in abdomine ad plures menſuras collectum, non tantum per multas hebdomadas, ſed per multos etiam menſes ſine putredine hærere poſſe. Quamprimum vero putreſcere incipit, tunc æger magis ſitit, febricitat, ac tandem brevi emoritur.

Ex hoc ipſo fundamento ſæpius admirabar, quosdam humores reſtagnantes, aut etiam extravaſatos cito & facile; alios vero lente, aut nunquam corrumpi, putreſcere.

Sic enim videmus, quod humores, qui in inflammationibus, in febribus continuis, ardentibus, malignis reſtagnant, citiſſime in corruptionem vergant. Alii vero, qui v. g. in ſugillationibus oculorum,

rum, aliarumque partium ſubſiſtunt, non tam facile in putredinem tendant.

Idem dicendum eſt de ſero hydropicorum, de humore, quem membranæ amnios, & chorion in gravidis continent; qui non tam facile putreſcunt.

Unde patet, quod quamprimum humores noſtri corporis putreſcere incipiunt, exinde oriatur major febris, majusque periculum.

CVII.

Ægrotus XVII.

Puer octennalis laborabat ſcarlatina, ad malignam potius quam ad benignam revocanda.

Huic ſub initium quartæ ab ortu ſcarlatinæ hebdomadæ ſupervenit tumor leucophlegmaticus; in quo ſcrotum, ut mihi dein relatum fuit, monſtroſe tumebat.

Huic ægro medebatur chirurgus, qui ægri parentibus erat familiaris. Sed præ aliis hic notari meretur methodus, qua tumorem ſcroti tractabat; applicabat

enim

enim dies noctesque fomenta calida ſicca ex cineribus lignorum. Item ſæpe inungebat ſcrotum cum ſpiritu vini camphorato, & cum alio liquore ut mihi videbatur, cum aqua calcis, mixto.

Quæ vero interne adhibita fuerint remedia reſcire non poteram. Interim ex his effectum fuit, ut tumor ille hydropicus diſſiparetur; quin imo tumor ipſe ſcroti magnam partem evaneſceret; verum durities quædam ad tactum indolens in ſcroto permanebat, quæ partim mole, partim pondere ægroto incommoda erat. Interim tamen æger quoad alias omnes functiones bene valebat.

Hæc ego dein, cum ad ægroti parentes ægrotantes advocatus eram audivi & vidi.

Quapropter juſſi, ſpecies carminativas cum cereviſia in formam cataplaſmatis redactas, & coctas ſcroto apponi, ſæpius renovari, diutiusque continuari.

Item ordinavi purgans ex rheo, & diagridio ſulphurato cum uno alterove grano mercurii dulcis bis qualibet hebdomada exhibendum. Verum tamen, quia dein parentes cum ægro ſedem, & domicilium mutarunt, ulteriorem hujus morbi decurſum ignoro.

CVIII.
ANNOTATIONES
ad Ægrotum XV.

Superius §. LXIV. jam oſtendi, quod tumor ſcroti hydropicus non tantum tunicas teſticulos ambientes, verum etiam membranam muſculoſam dartos dictam occupet, ſeque intra ejus duplicaturam inſinuando, eandem diſtendat.

Quare, ſi in ſimili caſu talia applicentur, ut in noſtro caſu prædicta calida & ſicca fomenta, tunc ſubtiliſſima diſcutiuntur, craſſiora vero minimis vaſculis impacta hærent. Si vero a ſpiritu vini camphorato prædicta vaſa adhuc magis conſtringuntur, debent eadem adhuc magis

ibi-

ibidem incarcerari. Ex quo dein fit, ut in noſtro caſu contigit, ut humores una cum vaſis in unum corpus ſcirrhoſum quaſi concreſcant.

In ſimili caſu, poſtquam hoc tempore per diverſa capta experimenta jam conſtat, cicutam tam interne quam externe adhibitam, eſſe ſpecificum ad tumores remedium, ſane hoc omnibus aliis hucuſque inventis remediis anteferendum eſſe judico, non neglectis tamen ſuperius recenſitis & ordinatis purgantibus mercurialibus; quia experientia nos docet, quod nihil magis minima vaſa pervadere, & pervia reddere poſſit, quam mercurius. Plura de uſu cicutæ legi poſſunt in tractatu de variolis §. CCCXI.

CIX.

Huic ſimilem fere errorem vidi ab alio chirurgo committi in tumore ſcroti poſt ſcarlatinam ſuperveniente. Cum enim æger in ſimili caſu de potiore incommodo ex tumore ſcroti conqueretur, iudicabat

chi-

chirurgus, quod poſſit ſcarificatione non tantum prædictum incommodum, ſed etiam tumorem ipſum funditus amovere. Quapropter ſcarificationem inſtituit, unde evacuabatur quidem multum ſeri, & ſcroti tumor imminui, minime vero penitus diſſipari videbatur; item membrana dartos, quæ prius tenſa & pellucida erat, corrugabatur; verum tamen aliquot diebus vix elapſis iterato diſtendebatur, priſtinumque ſcroti tumorem referebat; atque eadem ut prius incommoda, & diſcrimina minabatur.

Qua ex ratione neceſſarium fuit, remediis tam internis aperitivis, diureticis, & per epicraſim evacuantibus; quam externis carminativis, & diſcutientibus ſuperius §. LXV. jam deſcriptis affectum hunc leucophlegmaticum oppugnare.

Ex quibus tandem quamvis ſat lente effectum fuit, ut patiens priſtinæ, & perfectæ reſtitueretur ſanitati.

Un-

Unde iterato conſtat, quod in tumore leucophlegmatico omnia particularia medentium molimina fruſtranea ſint; niſi radicaliter affectus hicce tractetur; & abigatur per remedia ſuperius deſcripta.

Iſti, quos oſervavi, & adduxi, ſunt ſingulares, & ſelecti de ſcarlatina caſus, plures ſimiles, ſi actum agere videri cuperem, afferre poſſem: ideoque quia talium, aut per decurſum hujus operis ſuperius jam meminerim; aut quia ſimiles ad ſupradictos caſus revocari poſſint, tacitus prætèrire conſtitui.

F I N I S.